

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

Warszawa, dnia 08 stycznia 2025 r.

Poz. 240

UCHWAŁA NR XI/55/2024 RADY GMINY W TROJANOWIE

z dnia 19 grudnia 2024 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Trojanów na lata 2025-2028

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 oraz art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1465) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i o opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1292), Rada Gminy Trojanów uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Trojanów na lata 2025-2028”, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego.

Przewodnicząca Rady Gminy Trojanów

Stanisława Anna Mądra

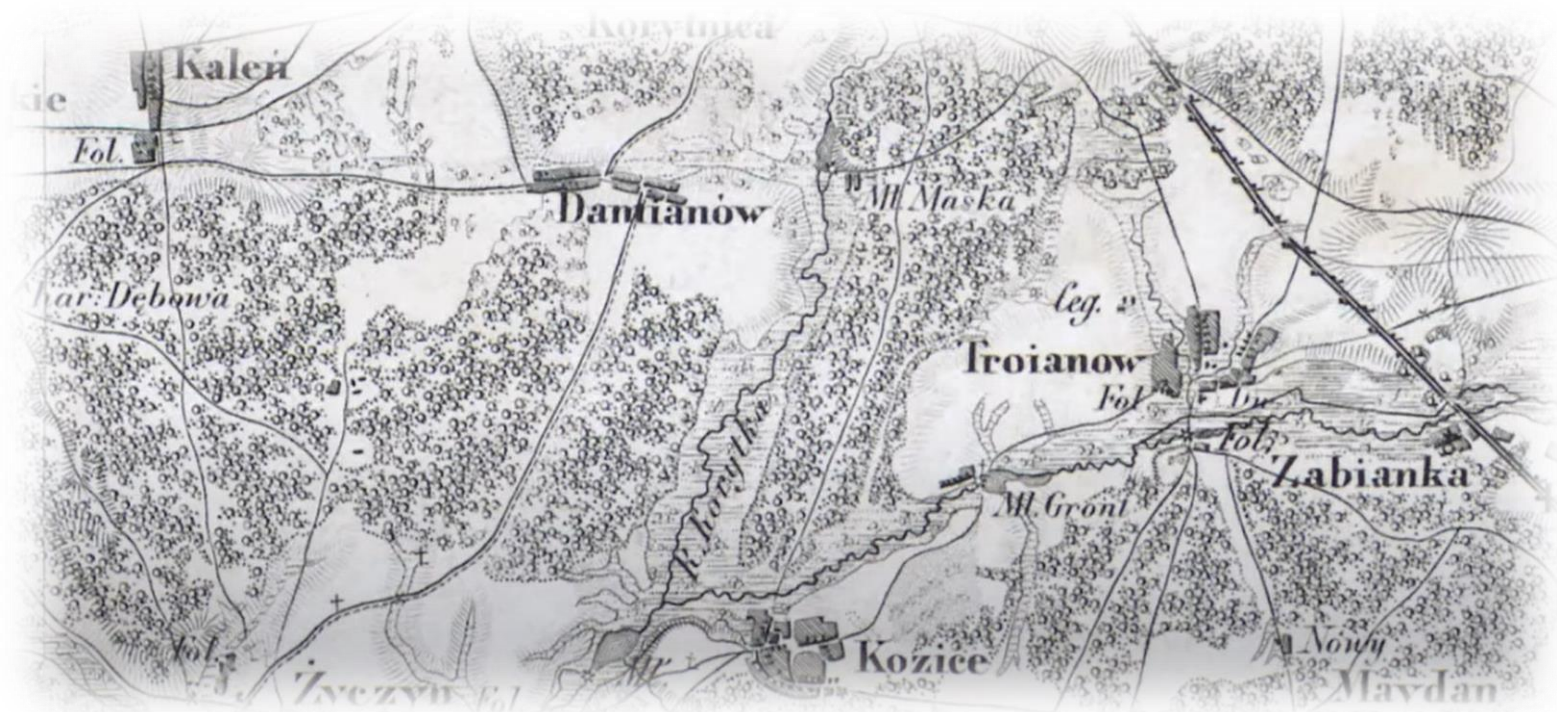

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
NA LATA 2025-2028
GMINA TROJANÓW**

Opracowanie:
D. Gołębiewska, I. Leszczyńska

Trojanów, listopad 2024 r.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

SPIS TREŚCI

WSTĘP.....	3
1 PODSTAWA PRAWNA I CELE OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	6
2 UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE	8
3 UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY TROJANÓW	24
4 CHARAKTERYSTYKA KRAJOBRAZU I DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY TROJANÓW ..	42
5 OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - USTANOWIENIA PRAWNE	69
6 POLITYKA W ZAKRESIE OPIEKI I OCHRONY NAD ZABYTKAMI W ŚWIELE DZIAŁAŃ GMINY TROJANÓW	72
7 OCENA STANU ZACHOWANIA I FUNKCJONOWANIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY TROJANÓW	86
8 CELE I ZADANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY TROJANÓW ..	90
9 INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	96
10 KRYTERIA OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	98
11 ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	99
12 REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW ..	109
13 ZAŁĄCZNIKI	110

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

WSTĘP

Podstawowym zadaniem gminnych programów opieki nad zabytkami jest określenie kierunków działań i zadań służących poprawie kondycji dziedzictwa kulturowego - zarówno stanu zachowania zabytków, jak i udziału zabytków w kształtowaniu rozwoju i wizerunku gminy.

Programy opieki nad zabytkami służyć mogą rozwojowi gminy poprzez określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystanie zabytków dla potrzeb społecznych, gospodarczych i edukacyjnych.

Głównym celem sformułowania dokumentu jest dążenie do znaczącej poprawy stanu zasobów lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego Gminy Trojanów poprzez określenie podstawowych uwarunkowań oraz rozwiązań, które temu służą.

Bogactwo i różnorodność dziedzictwa kulturowego może w istotny sposób przyczynić się do rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, a tym samym do poprawy jakości życia jej mieszkańców.

Drugą edycję Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Trojanów na lata 2025 – 2028 opracowano w oparciu o odpowiednie przepisy, akty prawa miejscowego przyjęte przez Radę Gminy Trojanów, krajowe, wojewódzkie i powiatowe dokumenty typu strategicznego, materiały i dokumentacje z zasobu służb konserwatorskich, Narodowego Instytutu Dziedzictwa oraz wiedzę i doświadczenie autorów.

Na wstępie opracowania przedstawiono informację dotyczącą aktów prawa polskiego oraz europejskiego ustanawiających i regulujących zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków.

Gminna polityka w zakresie opieki nad zabytkami powinna być spójna ze strategiami rozwoju województwa i gminy. Z tego względu omówiono (w zarysie) strategiczne dokumenty wojewódzkie, powiatowe i gminne, ze szczególnym uwzględnieniem założeń programowych dotyczących ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym oraz jego rewitalizacji i rewaloryzacji, które służą procesom rozwojowym. Istotnym dokumentem w tym zakresie jest

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2022-2025 dla Województwa Mazowieckiego¹.

W przygotowaniu niniejszego opracowania - programu - korzystano z:

„Poradnika metodycznego – gminny program opieki nad zabytkami”, opracowanego przez Zespół powołany przez Dyrektora Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie w 2008 roku².

Główne materiały wykorzystane w tworzeniu programu:

1. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2022–2025 dla Województwa Mazowieckiego, 2021 r.
2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego (zwany dalej „PZPWM 2018”), oprac. Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie, Warszawa 2018 r.³.
3. Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2030 (zwana dalej „SRWZ 2030”).
4. Program Opieki nad Zabytkami Gminy Trojanów na lata 2020-2023, oprac. D. Gołębiewska i I. Leszczyńska, 2019 r.
5. Zasób archiwalny WUOZ w Warszawie, karty ewidencyjne zabytków architektury i budownictwa, karty zabytków ruchomych karty cmentarzy, dokumentacje parków.
6. Bieżąca konsultacja z Urzędem Gminy Trojanów

Zastosowane skróty:

AZP - Archeologiczne Zdjęcie Polski

GEZ - Gminna ewidencja zabytków

GPR - Gminny Program Rewitalizacji

JST - Jednostki samorządu terytorialnego

MKiDN - Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

¹ Uchwała Nr 169/21 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 29 grudnia 2021 r. (Dz. Urz. Woj. Mazowieckiego z 2021 r., poz. 12474).

² Od 2010 r. Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków nosi nazwę Narodowy Instytut Dziedzictwa.

³ Uchwała Nr 22/18 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 19 grudnia 2018 r. (Dz. Urz. Woj. Mazowieckiego z 2018 r., poz. 12474).

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

MPZP - Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

NID - Narodowy Instytut Dziedzictwa

OKK - Obszary Kulturowo-Krajobrazowe

GPONZ- Gminny Program Opieki nad Zabytkami

PPONZ - Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami

PZPWM 2018 - Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

SKZ - Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków

SRWM - Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego

SUIKZP - Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego

t.j. - tekst jednolity

UMWM- Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego

„ustawa o ozionz 2003” – Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 r. (Dz.U. z 2003 r., Nr 162 poz. 1568 z późn. zm., t.j. Dz.U. z 2024 r. 1292)

WEZ - Wojewódzka ewidencja zabytków

WPONZ - Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami

WUOZ - Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków

MWKZ - Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

1 PODSTAWA PRAWNA I CELE OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Przygotowanie i realizacja programu opieki nad zabytkami, będącego istotnym instrumentem opieki nad zabytkami i ochrony zabytków, należy do ustawowych obowiązków samorządu gminnego, nałożonych ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 87, Dz.U. z 2003 r., Nr 162 poz. 1568 z późn. zm., t.j. Dz.U. z 2024 r. 1292), w której określono tryb sporządzenia oraz cele gminnego programu opieki nad zabytkami.

Gminny program sporządza **wójt** (burmistrz, prezydent miasta).

- Gminny program opieki nad zabytkami sporządza się na okres 4 lat.
- Programy gminne przyjmowane są uchwałą Rady Gminy.
- Przed uchwaleniem Program przedstawia się Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków do zaopiniowania.
- **Wójt** (burmistrz, prezydent miasta) obowiązany jest do sporządzania, co 2 lata sprawozdania z realizacji Programu.
- Uchwalony program podlega publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego.

Cele gminnego programu opieki nad zabytkami zdefiniowano w art. 87 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w której stwierdza się, że programy opieki mają na celu w szczególności:

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych;

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

- wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Podstawowym celem sporządzania i realizacji gminnych programów opieki nad zabytkami jest utrzymanie walorów krajobrazu kulturowego i zabytków na terenie władania samorządu, poprzez różnorodne działania służące utrzymaniu i poprawie stanu materialnej substancji zabytków, ich zagospodarowaniu w sposób odpowiadający wartościom zabytkowym oraz działania zmierzające do podniesienia wiedzy o zabytkach i świadomości potrzeby utrzymania dziedzictwa kulturowego.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

2 UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY ZABYTEKÓW I OPIEKI NAD ZABYTEKAMI W POLSCE

Zabytki zostały objęte ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek Państwa i każdego obywatela (art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86 Konstytucji RP).

Podstawowym aktem prawa regulującym ochronę i opiekę nad zabytkami jest **ustawa z 23 lipca 2003 r. - o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zwana dalej „ustawa o ochronie zabytków 2003”** (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1292) wraz z aktami wykonawczymi, w której określono przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi.

Wśród aktów wykonawczych istotnych dla programów opieki nad zabytkami jest Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t.j. Dz.U. 2021 poz. 56).

Wybrane akty wykonawcze i rozporządzenia związane z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

- ❖ Uchwała nr 242 Rady Ministrów z dnia 08 grudnia 2023 r. w sprawie „Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023–2026” (M.P. 2023, poz. 1470).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (t.j. Dz.U. 2021 poz. 81).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz.U. 2014, poz. 110).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej,

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t.j. Dz.U. 2021, poz.56).

- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury z 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz.U. 2004 nr 30, poz. 259).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury z 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz.U. 2004 nr 71, poz. 650).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 lipca 2015 r. w sprawie nagród za znalezienie zabytków lub materiałów archiwalnych (Dz.U. 2015, poz. 979).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 lipca 2019 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 2019, poz. 1470).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz.U. 2011 nr 89, poz. 510).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury z 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz.U. 2004 nr 124, poz. 1304).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury z 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U. 2004 nr 212, poz. 2153).

Przedmiotem ochrony i opieki jest z a b y t e k, którego definicje i określenia według art. 3 „ustawy o ozionz 2003” brzmią:

zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich część lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związana z jego działalnością i stanowiąca świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, którego zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, posiadających cechy j.w.;

zabytek ruchomy – rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, posiadających cechy j.w.;

zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;

historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;

historyczny zespół budowlany - powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;

krajobraz kulturowy - przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;

otoczenie zabytku - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Przedmiot ochrony doprecyzowany został w art. 6, ust. 1 „ustawy o ozioz 2003”, który wskazuje że opiece i ochronie podlegają bez względu na stan zachowania:

— zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- krajobrazami kulturowymi,
- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- dziełami architektury i budownictwa,
- dziełami budownictwa obronnego,

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- zabytki ruchome będące, w szczególności:
- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - materiałami bibliotecznymi, o których mowa w ustawie o bibliotekach art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. (t.j. Dz.U. 2022, poz. 2393),
 - instrumentami muzycznymi,
 - wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - cmentarzyskami,
 - kurhanami,
 - relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać także zabytki niematerialne - nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej (art. 6, ust. 2 „ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 r.”).

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

Formami ochrony zabytków są (art. 7 „ustawy o ozionz 2003”):

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 3) uznanie za pomnik historii;
- 4) utworzenie parku kulturowego;
- 5) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków należy do kompetencji wojewódzkich konserwatorów zabytków (decyzje o wpisie podejmowana są z urzędu lub na wniosek posiadacza zabytku położonego na terenie województwa).

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego, na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik historii ustanawia Prezydent RP, na wniosek ministra właściwego ds. kultury, w drodze rozporządzenia. Pomnikiem historii można uznać zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury – określa to art. 15 ustawy ust.1, ust.2 i precyzuje, iż wniosek może zostać złożony po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków. Zgodnie z ust. 4 istnieje możliwość przedstawienia Komitetowi Dziedzictwa Światowego wniosku o wpis pomnika historii na „Listę dziedzictwa światowego” w celu objęcia tego pomnika ochroną na podstawie Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturowego i naturalnego, przyjętej w Paryżu w dniu 16 listopada 1972 r.

Utworzenie **parku kulturowego** oraz sporządzanie **miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego** z odpowiednimi zapisami dotyczącym ochrony dziedzictwa kulturowego (obowiązek wynikający też z ustawy z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz.U. 2024 poz. 1130) leży w kompetencjach samorządu gminy.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

Ochrona zabytków realizowana jest przez organy administracji publicznej, co określa art. 4 „ustawy o ozionz 2003”. Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianie działań ochronnych w planowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza wg art. 5 „ustawy o ozionz 2003” polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Zgodnie z „ustawą o ozionz 2003” zabytki podlegają ochronie i opiece bez względu na stan ich zachowania (art.6).

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami w innych dokumentach, planach i strategiach.

„Ustawa o ozionz 2003” precyzuje (w art. 18 ust. 1.), iż ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy określaniu ustaleń:

- strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw,

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

- planowaniu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej,
- analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gminy, strategii rozwoju ponadlokalnego, planów ogólnych gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów odbudowy,
- decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy,
- decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej,
- decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami musi być zawarta w dokumentach strategicznych i planistycznych województwa, powiatu, gminy (art. 18 ust.2), m.in. poprzez:

- ❖ uwzględnienie krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- ❖ określenie rozwiązań niezbędnych do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków,
- ❖ zapewnienie ochrony zabytków przy realizacji inwestycji,
- ❖ ustalenie rozwiązań mających na celu przywracanie zabytków do jak najlepszego stanu,
- ❖ ustalenie przeznaczenia i zasad zagospodarowania terenu uwzględniającego opiekę nad zabytkami.

Szczegółowe zasady ochrony poszczególnych zabytków i obszarów zapisywane są, zgodnie z art. 19.1. i 1a w planie ogólnym gminy, w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowym planie odbudowy, a także w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy oraz decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ochronę zabytków uwzględnia się także w uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

Gminna ewidencja zabytków (GEZ)

Zgodnie z art. 21 „ustawy o ozionz 2003” ewidencja zabytków jest podstawą sporządzania programów opieki nad zabytkami przez gminy, powiaty, województwa. Opracowanie wszelkiego rodzaju koncepcji, wytycznych, projektów rewaloryzacji czy też planów adaptacji i przekształceń obiektów zabytkowych, a także planów ogólnych gminy, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów odbudowy opiera się na wiedzy o zasobie zabytkowym, stąd działania te powinny poprzedzać działania ewidencyjne.

Zgodnie z art. 22 ust. 4 „ustawy o ozionz 2003” wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków, zaś zgodnie z ust. 2 wojewódzką ewidencję zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków.

GEZ nie jest ustawową formą ochrony zabytków, ale faktycznie funkcjonuje jako taka poprzez inne przepisy:

- art. 7, pkt. 4 „ustawy o ozionz 2003” łącznie z przepisami ustawy Prawo budowlane (art. 39, ust. 3; t.j. Dz.U. 2024 poz. 725) i ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (art. 13b, pkt. 3 lit. j; t.j. Dz.U. 2024 poz. 1130);
- obowiązek uwzględniania GEZ w programach opieki wojewódzkich, powiatowych i gminnych („ustawa o ozionz 2003”, art. 21), które z kolei uwzględnia się przy sporządzaniu planów zagospodarowania przestrzennego;
- obowiązek uwzględniania GEZ w planie ogólnym gminy, miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego oraz w miejscowym planie odbudowy („ustawa o ozionz 2003”, art. 19, ust. 1, pkt. 2);
- w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

UWAGA!

Zmiana „ustawy o ozionz 2003” – z 22 czerwca 2017 r.⁴ w zakresie art. 81.1 – wprowadza możliwość **udzielenia dotacji na prace konserwatorskie (...) dla obiektów znajdujących się**

⁴ Ustawa z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2017 poz. 1595.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

w gminnej ewidencji zabytków przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. (t.j. Dz.U. 2021 poz. 56) zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków (...) nie dotyczy GEZ uchwalonych przed wejściem w życie w/w rozporządzenia. Dotyczy ono w szczególności trybu wpisywania i skreślenia z zasobu WEZ, GEZ, obowiązku informowania o podjęciu zamiaru o wpisaniu do ewidencji (lub skreślenia) właścicieli zabytków, współpracy samorządów z Wojewódzkimi Konserwatorami Zabytków.

Podział kompetencji i organizacja organów ochrony zabytków określone są w art. 89-101 „ustawy o ochronie zabytków i zabytków kultury ruchomej z dnia 2003”.

Ustawowo organami ochrony zabytków są:

1. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje Generalny Konserwator Zabytków.

Do kompetencji GKZ należy m.in. opracowywanie krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, podejmowanie działań związanych z wspieraniem rozwoju regionalnego i realizacja kontraktów wojewódzkich w sprawach opieki nad zabytkami, sprawowanie nadzoru nad działalnością wojewódzkich konserwatorów zabytków, prowadzenie krajowej ewidencji zabytków, promowanie badań naukowych w zakresie konserwacji zabytków. Przy ministrze ds. kultury działa Rada Ochrony Zabytków, jako organ opiniodawczo-doradczy. Przy Generalnym Konserwatorze Zabytków działa Główna Komisja Konserwatorska, jako organ opiniodawczy.

2. Wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Do zadań wojewódzkiego konserwatora zabytków należy m.in.: realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, sporządzanie, w ramach przyznaných środków budżetowych, planów finansowania

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, prowadzenie rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz gromadzenie dokumentacji w tym zakresie; wydawanie decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz w przepisach odrębnych; sprawowanie nadzoru nad prawidłowością prowadzonych badań konserwatorskich, architektonicznych, prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i innych działań przy zabytkach oraz badań archeologicznych; organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; opracowywanie wojewódzkich planów ochrony na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych; upowszechnianie wiedzy o zabytkach; współpraca z innymi organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków. Przy WKZ działa Wojewódzka Rada Ochrony Zabytków, jako organ opiniodawczy.

Zmiany w „ustawie o ozionz 2003” wprowadzono (dotychczas) 28 razy.

W latach 2017–2024 uwzględniono m.in. zmiany wprowadzone:

- 1) ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. o rzeczach znalezionych (Dz.U. 2015 poz. 397),
- 2) ustawą z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz.U. 2015 poz. 774),
- 3) ustawą z dnia 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o muzeach (Dz.U. z 2016 r. poz. 1330 i 1887),
- 4) ustawą z dnia 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustaw regulujących warunki dostępu do wykonywania niektórych zawodów (Dz.U. 2015 poz. 1505),
- 5) ustawą z dnia 4 listopada 2016 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o muzeach (Dz.U. 2016 poz. 1887),
- 6) ustawą z dnia 16 listopada 2016 r. – Przepisy wprowadzające ustawę o Krajowej Administracji Skarbowej (Dz.U. 2016 poz. 1948 oraz z 2017 r. poz. 379),
- 7) ustawą z dnia 14 grudnia 2016 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo oświatowe (Dz.U. z 2017 r. poz. 60),

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

- 8) ustawą z dnia 25 maja 2017 r. o restytucji narodowych dóbr kultury (Dz.U. 2017 poz. 1086),
- 9) ustawą z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2017 poz. 1595)

Wprowadzono zmiany m.in. w:

- zasadach wywozu zabytków za granicę,
- udzielaniu pozwoleń na prowadzenie prac przy zabytku,
- uprawnień do prowadzenia, kierowania i nadzoru nad pracami przy zabytku,
- restytucji zabytków,
- powoływania wojewódzkich konserwatorów zabytków,
- powoływania członków ciał doradczych: Rady Ochrony Zabytków, Głównej Komisji Konserwatorskiej, Wojewódzkiej Rady Ochrony Zabytków.

Nowe są zasady karania za działania przeciw zabytkom, z wprowadzeniem kar aresztu i ograniczenia wolności do lat 5 oraz wysokich kar pieniężnych - do trzydziestokrotności minimalnego wynagrodzenia (rozdział 10a i 11 „ustawy o ozionz 2003”).

Powołany został (art. 83b „ustawy o ozionz 2003”) nowy państwowy fundusz celowy: **Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków**, którego dysponentem jest Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego, zasilany finansowo z ww. kar pieniężnych.

Na mocy zmian, **od 2017 r. obowiązuje możliwość udzielania przez organy stanowiące jednostki samorządu terytorialnego dotacji** na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane także przy zabytkach znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków (art. 81 ust. 1. „ustawy o ozionz 2003”). Zasady udzielania dotacji mają zostać określone w uchwałach organów udzielających dotacji.

W 2018 roku ustawa o ochronie zabytków otrzymała kolejny tekst jednolity: Dz.U. z 2018 r. poz. 2067, 2245. Uwzględniono m.in. zmiany wprowadzone:

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

- 1) ustawą z dnia 24 listopada 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o ochronie przyrody (Dz. U. 2018 poz. 10), w zakresie przepisów wykonawczych dotyczących usunięcia drzew lub krzewów;
- 2) ustawą z dnia 3 lipca 2018 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2018, poz. 1669);
- 3) ustawą z dnia 22 listopada 2018 r. – o zmianie ustawy Prawo oświatowe, ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2018 poz. 2245);
- 4) ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. 2020 poz. 282, z późn. zm. (782 i 1378 dot. planowania)

W 2020 roku wprowadzony został tekst jednolity ustawy uwzględniający wszystkie poprzednie zmiany (Dz.U. 2020 poz. 282). Uwzględniono m.in. zmiany wprowadzone:

- 1) ustawą z dnia 22 listopada 2018 r. o zmianie ustawy - Prawo oświatowe, ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2018 poz. 2245 oraz z 2019 r. poz. 1287);
- 2) ustawą z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (DZ.U. 2019 poz. 1696) oraz zmian wynikających z przepisów ogłoszonych przed dniem 6 lutego 2020 r.;
- 3) ustawą z dnia 21 lutego 2019 r. o zmianie niektórych ustaw w związku z zapewnieniem stosowania rozporządzenia parlamentu europejskiego i rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/we (ogólne rozporządzenie o ochronie danych) (DZ.U. 2019 poz. 730).

Po publikacji tekstu jednolitego, w 2020 r. wprowadzone zostały jeszcze dwie zmiany do ustawy o ochronie zabytków, wynikające z wprowadzonych zmian w ustawach:

- 4) ustawie z dnia 15 lipca 2020 r. o zmianie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw (DZ.U. 2020 poz. 1378);
- 5) ustawie z dnia 16 kwietnia 2020 r. o zmianie ustawy - prawo geodezyjne i kartograficzne oraz niektórych innych ustaw (DZ.U. 2020 poz. 782).

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

W 2021 roku wprowadzone zmiany dotyczyły m.in.:

- 1) wpisów i skreśleń z rejestru zabytków (odniesienie do katastru nieruchomości),
- 2) uwzględniania tematyki ochrony zabytków w dokumentach planistycznych i strategicznych.

W 2022 roku - tekst jednolity ustawy (Dz.U. 2022, poz. 840).

30 maja 2023 r. ogłoszono tekst jednolity ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2023, poz. 951). Zmiana uwzględnia wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dn. 18 maja 2023 r. w sprawie gminnej ewidencji zabytków (art. 22, ust. 5, pkt. 3).

26 sierpnia 2024 r. ogłoszono nowy tekst jednolity ustawy (Dz.U. 2024 poz. 1292).

Trybunał Konstytucyjny orzekł:

Art. 22 ust. 5 pkt 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840) w zakresie, w jakim ogranicza prawo własności nieruchomości przez dopuszczenie ujęcia nieruchomości jako zabytku nieruchomego w gminnej ewidencji zabytków, bez zapewnienia właścicielowi gwarancji ochrony prawnej przed dokonaniem takiego ograniczenia, jest niezgodny z art. 64 ust. 1 i 2 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami należy do zadań własnych gminy. Art. 7, ust. 1, pkt. 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U.2024.1465) określa zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy”.

W szczególności zadania własne obejmują m.in. zagadnienia:

- ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej;
- gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego;
- wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości i porządku oraz urządzeń sanitarnych; wysypisk i

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

- unieszkodliwiania odpadów komunalnych, zaopatrzenia w energię elektryczną i ciepłą oraz gaz;
- działalności w zakresie telekomunikacji;
- lokalnego transportu zbiorowego;
- ochrony zdrowia;
- pomocy społecznej, w tym ośrodków i zakładów opiekuńczych;
- wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej;
- gminnego budownictwa mieszkaniowego;
- edukacji publicznej;
- kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- kultury fizycznej i turystyki, w tym terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych;
- targowisk i hal targowych;
- zieleni gminnej i zadrzewień;
- cmentarzy gminnych;
- porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli oraz ochrony przeciwpożarowej i przeciwpowodziowej, w tym wyposażenia i utrzymania gminnego magazynu przeciwpowodziowego;
- utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych;
- polityki prorodzinnej, w tym zapewnienia kobietom w ciąży opieki socjalnej, medycznej i prawnej;
- polityki senioralnej;
- wspierania i upowszechniania idei samorządowej, w tym tworzenia warunków do działania i rozwoju jednostek pomocniczych i wdrażania programów pobudzania aktywności obywatelskiej;
- promocji gminy;
współpracy i działalności na rzecz organizacji pozarządowych oraz podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie;

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

współpracy ze społecznościami lokalnymi i regionalnymi innych państw.

INNE uregulowania prawne dotyczące zabytków:

- 1) Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz.U. 2024 poz. 1130) z aktami wykonawczymi;
- 2) Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (t.j. Dz.U. 2024 poz. 725);
- 3) Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz.U. z 2024 poz. 54) z aktami wykonawczymi, z której wynika obowiązek wykonania opracowania ekofizjograficznego do planu ogólnego gminy oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (art. 72 ust. 4 i 5) z uwzględnieniem walorów zabytkowych;
- 4) Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz.U. 2024 poz. 1478), uwzględnia się w niej ochronę krajobrazów (zachowanie cech charakterystycznych danego krajobrazu), a wśród walorów chronionych wymienia się wartości kulturowe. Jedną z form ochrony wg tej ustawy są parki krajobrazowe – obszary chronione ze względu na wartości przyrodnicze, ale także walory historyczne i kulturowe;
- 5) Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz.U. 2024 poz. 1145);
- 6) Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz.U. 2024 poz. 87);
- 7) Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t.j. Dz.U. 2024 poz. 1491);
- 8) Ustawa z 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (t.j. Dz.U. 2024 poz. 1112). Na mocy w/w ustawy ochrona „obszarów o krajobrazie mającym znaczenie historyczne, kulturowe lub archeologiczne, zabytków i krajobrazu kulturowego, objęte istniejącą dokumentacją, w szczególności rejestrem lub ewidencją zabytków” otrzymuje dodatkowe umocowanie prawne.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu, **tzw. ustawa krajobrazowa** (Dz.U. 2015 poz. 1688). Nowa ustawa

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

nakłada na władze samorządowe nowe obowiązki, m.in. w zakresie krajobrazu kulturowego i sporządzenia audytu krajobrazowego.

Uchwała reklamowa nie jest obowiązkowa – to od gminy zależy, czy ją sporządzi. Ustalenia dotyczące reklam, obiektów małej architektury i ogrodzeń nadal będą wówczas obowiązywać, jeżeli zawierają je uchwalone miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Regulacje miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obowiązujących w dniu wejścia w życie ustawy i przyjętych na podstawie art. 15 ust. 3 pkt 9 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym”, w brzmieniu dotychczasowym, obowiązują do dnia wejścia w życie uchwały reklamowej.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

3 UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY TROJANÓW

3.1 OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W USTALENIACH MIĘDZYNARODOWYCH

Najistotniejsze dla dziedzictwa kulturowego ustalenia międzynarodowe, przyjęte przez Polskę to:

- ❖ Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego z 16 listopada 1972 r. przyjęta na sesji w Paryżu (Dz.U. z 1976 r. nr 32, poz. 190, załącznik)

Konwencja zobowiązuje do: ustanowienia „skutecznego systemu ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego o wyjątkowym znaczeniu dla całej ludzkości, zorganizowanego w sposób stały i zgodny z metodami współczesnej nauki”; uprawiania polityki zmierzającej do wyznaczenia dziedzictwu kulturalnemu i naturalnemu odpowiedniej funkcji w życiu zbiorowym i włączenia ochrony tego dziedzictwa do programów planowania ogólnego; podejmowania środków prawnych, naukowych, technicznych, administracyjnych i finansowych w celu identyfikacji, ochrony, konserwacji, waloryzacji i reanimacji tego dziedzictwa.

- ❖ Europejska konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (poprawiona) – 16 stycznia 1992 r. - La Valetta (Dz.U. z 1996 r., Nr 120, poz. 564)

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

Konwencja dotycząca dziedzictwa archeologicznego, które stanowi źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”. Zobowiązuje do wprowadzenia systemu prawnej ochrony dziedzictwa archeologicznego, zapewniającego prowadzenie ewidencji archeologicznego dziedzictwa, łączenia potrzeb archeologii z wymaganiami planów zagospodarowania, zapewnienia finansowego wsparcia dla badań archeologicznych od władz państwowych, regionalnych i gminnych.

- ❖ **Europejska konwencja krajobrazowa – 22 października 2000 r. – Florencja** (Dz.U. z 2006 r., Nr 14, poz. 98)

Konwencja zobowiązuje do: ustanowienia i wdrożenia polityki w zakresie krajobrazu, który przyczynia się do tworzenia kultur lokalnych i jest podstawowym komponentem europejskiego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego) ukierunkowanej na ochronę, gospodarkę i planowanie krajobrazu. W konwencji tej zwrócono uwagę na współpracę transgraniczną (na szczeblu regionalnym i lokalnym) służącą przygotowaniu i wdrażaniu wspólnych programów dotyczących krajobrazu (krajobrazy transgraniczne). Ustanowiono Nagrodę Krajobrazową Rady Europy - wyróżnienie przyznawane organom lokalnym i regionalnym, które wykażą się skutecznymi i znaczącymi osiągnięciami w dziedzinie ochrony, gospodarki lub planowania krajobrazu.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

- ❖ **Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, sporządzona w Paryżu dnia 20 października 2005 r. (Dz.U. z 2007 r., Nr 215, poz. 1585**

Celami konwencji są m.in.: ochrona i promowanie różnorodności form wyrazu kulturowego; tworzenie takich warunków dla kultur, by mogły się w pełni rozwijać i swobodnie na siebie oddziaływać w sposób przynoszący im wzajemne korzyści; promowanie poszanowania różnorodności form wyrazu kulturowego i uświadamianie jej wartości na płaszczyźnie lokalnej, krajowej i międzynarodowej; potwierdzenie znaczenia związku między kulturą i rozwojem dla wszystkich krajów. Za zasady uznano: komplementarność ekonomicznych i kulturowych aspektów rozwoju - z uwagi na fakt, że kultura jest jedną z głównych sił napędowych rozwoju, kulturowe aspekty rozwoju są równie istotne jak jego aspekty ekonomiczne. Ochrona, promowanie i zachowanie różnorodności kulturowej są podstawowym warunkiem trwałego i zrównoważonego rozwoju dla dobra obecnych i przyszłych pokoleń.

- ❖ **Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy (przyjęta 3 października 1985 r. w Granadzie, weszła w życie 1 grudnia 1987 r. Przez Polskę została podpisana 19 października 2011 r. (Dz.U. 2012 poz.2010)**

Zasadniczym celem dokumentu jest ochrona europejskiego dziedzictwa architektonicznego. Konwencja definiuje pojęcie dziedzictwa architektonicznego i zwraca uwagę na potrzebę jego ochrony nie tylko na szczeblu krajowym, ale i europejskim. Konwencja zakłada współdziałanie społeczeństwa w procesie ochrony zabytków, podkreśla rolę promocji dziedzictwa i rozwijania

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

świadomości społecznej w zakresie ochrony zabytków. Zobowiązuje również strony do wymiany informacji na temat polityki konserwacji zabytków.

❖ **Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady Europy – INSPIRE** (Infrastructure for Spatial Information In Europe)

W ustawie o infrastrukturze informacji przestrzennej z dnia 4 marca 2010 r., która weszła w życie 7 czerwca 2010 r. (Dz.U. 2010 nr 76 poz. 489) Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego został zdefiniowany (art. 3, pkt. 7c) jako organ wiodący i współodpowiedzialny, wraz z Ministrem Środowiska, w zakresie tematu danych przestrzennych w części dotyczącej zabytków nieruchomych w rozumieniu ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa stanowi przeniesienie na polski grunt legislacyjny zapisów dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady Europy – INSPIRE.

Założeniem dyrektywy jest opracowanie baz danych GIS oraz udostępnienie tych danych za pomocą usług sieciowych (serwisów internetowych) w celu upowszechnienia oraz darmowego dostępu, danych stanowiących rejestr publiczny (wraz ze zdefiniowaniem ograniczeń dostępu do tych danych, jeśli wymaga tego interes Państwa).

❖ **Znak Dziedzictwa Europejskiego** (decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady Europy nr 1194/2011 z dnia 16 listopada 2011 r. ustanawiająca działania Unii Europejskiej na rzecz ZDE)

Unia Europejska (UE) ustanowiła Znak Dziedzictwa Europejskiego przyznawany znajdującym się na terytorium Unii obiektom odgrywającym istotną rolę w historii, kulturze oraz w budowaniu Unii. Jego zadaniem jest zwrócenie uwagi na wspólne dziedzictwo kulturowe w celu wzmocnienia poczucia przynależności do Unii wśród obywateli oraz wzmocnienia dialogu między kulturami. Ponadto, w szczególności przez turystykę kulturalną, dziedzictwo odgrywa ważną rolę w rozwoju gospodarczym regionów europejskich, które skorzystałyby z nadania mu odpowiedniej rangi.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

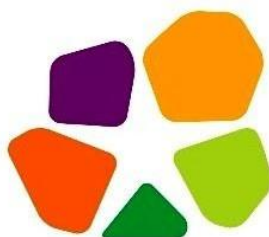
Nacisk został położony na europejską wartość symboliczną obiektów i ich wymiar pedagogiczny; odróżnia znak dziedzictwa europejskiego od inicjatyw w zakresie dziedzictwa realizowanych przez UNESCO i Radę Europy.

Kryteria przyznawania

Do przyznania znaku kwalifikują się zabytki, miejsca naturalne, obiekty podwodne, archeologiczne, przemysłowe lub miejskie, krajobrazy kulturowe, miejsca pamięci, dobra i obiekty kultury oraz dziedzictwo niematerialne związane z danym miejscem, w tym dziedzictwo współczesne.

Wspólne wnioski mogą być składane dla **obiektów międzynarodowych** usytuowanych w kilku państwach członkowskich, które łączy jeden konkretny temat, jak również dla **krajowych obiektów tematycznych** obejmujących kilka obiektów usytuowanych w tym samym państwie członkowskim, które łączy taki sam temat.

- ❖ **Znak Błękitnej Tarczy** (znany także jako „Blue Shield”)

ZNAK DZIEDZICTWA EUROPEJSKIEGO

Znak został stworzony do oznakowania obiektów kultury, aby zapewnić im ochronę przed atakiem w razie konfliktu zbrojnego. Jest kulturowym odpowiednikiem Czerwonego Krzyża. Symbol zaprojektowany przez Polaka prof. Jana Zachwatowicza, został określony w Konwencji haskiej z 1954 r. (Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisana w Hadze dnia 14 maja 1954 r.).

Zgodnie z art. 12 „ustawy o ozionz 2003” Starosta, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, może umieszczać na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru znak informujący o tym, iż zabytek ten podlega ochronie. Wzór znaku opartego na Błękitnej Tarczy, jego wymiar i miejsce umieszczenia na zabytku nieruchomym określa rozporządzenie Ministra Kultury z 09 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz.U.2004, nr 30, poz. 259). Umieszczanie znaku na zabytku jest elementem promocji dziedzictwa narodowego, ma przyczynić się także do podniesienia świadomości u mieszkańców i turystów o wartości danego zabytku. Zwolenie na umieszczenie znaku na zabytku wydaje wojewódzki konserwator zabytków.

3.2 STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTEKÓW I OPIEKI NAD ZABYTEKAMI

- ❖ KRAJOWA STRATEGIA ROZWOJU REGIONALNEGO 2030 („KSRR 2030”)⁵
Przyjęta uchwałą nr 102 Rady Ministrów z dnia 17 września 2019 r., Monitor Polski, z 2019 r., poz. 1060.

⁵ <https://www.gov.pl/web/fundusze-regiony/krajowa-strategia-rozwoju-regionalnego>

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

Strategia zastąpiła „Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie”. Rozwija postanowienia Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.), określone w filarze rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony. „KSRR 2030” jest podstawowym dokumentem strategicznym polityki regionalnej państwa w perspektywie do 2030 r. Dokument przedstawia cele polityki regionalnej oraz działania i zadania, jakie do ich osiągnięcia powinien podjąć rząd, samorządy: wojewódzkie, powiatowe i gminne oraz pozostałe podmioty uczestniczące w realizacji tej polityki w perspektywie do roku 2030.

❖ **KRAJOWY PROGRAM OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI na lata 2023-2026, zwany dalej („KPOZiOnZ 2023-26”)** (przyjęty uchwałą Nr 242 Rady Ministrów z dnia 08 grudnia 2023 r., Monitor Polski z 2023, poz. 1470)

W „KPOZiOnZ 2023-26” dokonano diagnozy stanu ochrony zabytków w Polsce, w trzech podstawowych obszarach:

- 1) organizacji i zadań organów ochrony zabytków w Polsce,
- 2) stanu zachowania zabytków w Polsce, w tym roli i znaczenia form ochrony zabytków oraz systemów informacji o zabytkach,
- 3) komunikacji, partycypacji, porozumienia i współpracy w obszarze ochrony zabytków w Polsce.

Głównym celem „KPOZiOnZ 2023-26” jest zwiększenie odporności zasobu zabytkowego w Polsce. Do realizacji tego celu opracowano trzy cele szczegółowe dotyczące:

- weryfikacji wybranego zasobu zabytków i wzmocnienia narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości;
- wzmocnienia potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków;
- roli zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja).

Do realizacji wszystkich celów i zadań wymienionych w „KPOZiOnZ 2023-26” opracowano szczegółowy harmonogram wraz z planem finansowym programu. Dokument jest uzupełniony o projekt systemu wdrażania, monitoringu i ewaluacji oraz analizę ryzyka.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

Rozwiązaniem porządkującym zagadnienia przedstawione w „KPOZiOnZ 2023-26” są kierunki działań, wskazujące na konkretne zadania priorytetowe w obszarze ochrony zabytków, przyjęte do realizacji do 2026 r. Są to:

- podnoszenie wiedzy o wybranych grupach zasobu zabytkowego kraju;
- ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości;
- realizacja międzynarodowych zobowiązań;
- cyfryzacja procesów administracyjnych;
- wzmacnianie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków;
- reforma finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych;
- edukacja – podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

Budżet „KPOZiOnZ 2023-26” wynosi 55,8 mln zł, a podmiotami koordynującymi zadania są:

- Departament Ochrony Zabytków
- Narodowy Instytut Dziedzictwa
- Narodowy Instytut Konserwacji Zabytków

Niektóre zadania szczegółowe, zapisane w „KPOZiOnZ 2023-26”, mogą mieć odniesienie do realizacji zadań w ramach Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Trojanów na lata 2025-2028. Przykładowo takimi zadaniami są:

1.2.4. System bezpieczeństwa zabytków

- np. wypracowanie katalogu i rekomendacji w zakresie kategorii i znaczenia zabytków w danym regionie

2.2.3. Rozwój zasobu dokumentacyjnego 3D

- np. typowanie obiektów (w porozumieniu z WKZ) do cyfryzacji

2.3.1. Premia zabytkowa

- tworzenie nowego instrumentu finansowego dla właścicieli zabytków

3.1.2. Wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami

- np. konspekty / poradniki / szkolenia

3.1.5. Warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

— np. podczas festynów i jarmarków

3.1.6 Wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych

— np. udział lokalnych instytucji kultury w organizacji warsztatów i pokazów

3.1.7. Proces prowadzenia inwestycji w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów

3.2.1. Włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach

- ❖ **OCHRONA DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO 16.08.2011** roku w Polsce weszła w życie Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. (Polska ratyfikowała Konwencję 22.10.2010 r., Dz.U. 2011 Nr172 poz. 1018).

Narodowy Instytut Dziedzictwa (instytucja kultury, stanowiąca zaplecze eksperckie MKiDN) zajmuje się zagadnieniami związanymi z dziedzictwem niematerialnym i jego ochroną w Polsce, w odniesieniu do Konwencji UNESCO z 2003 roku. Przygotowano założenia i procedury dotyczące ochrony dziedzictwa niematerialnego, wytyczne w sprawie składania wniosków o wpis na krajową listę dziedzictwa niematerialnego, formularze wniosku zgłoszeniowego, załączniki do wniosku oraz instrukcje i stronę internetową. (www.zabytek.pl, www.nid.pl, <http://niematerialne.nid.pl/>).

Obejmowane ochroną na terenie Polski elementy niematerialnego dziedzictwa kulturowego powinny:

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

- być żywe (istniejące i kultywowane), odzwierciedlające zarówno tradycyjne, jak i współczesne praktyki, w których wyraża się tożsamość grup kulturowych;
- mieć charakter (...) włączający, nie służący przypisywaniu wyłączności na określone praktyki danej grupie, lecz wzmocnieniu spójności społecznej, podtrzymywanej w różnorodnych przejawach niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- ponieważ niematerialne dziedzictwo jest zakorzenione we wspólnotach, oznacza to, iż może zostać uznane za element tożsamości i tradycji określonych wspólnot tylko i wyłącznie przez nie same i za ich zgodą;
- elementy wpisane na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego mogą być następnie wpisane na listę reprezentatywną niematerialnego dziedzictwa ludzkości - prowadzoną przez UNESCO.

Dziedzictwo niematerialne to m.in.:

- tradycje i przekazy ustne (np. bajki, przysłowia, pieśni, oracje, opowieści wspomnieniowe i wierzeniowe, historie, przemowy, lamenty pogrzebowe, zawołania pasterskie i handlowe), w tym w języku jako nośniku niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- sztuki widowiskowe i tradycje muzyczne (np. tradycje wokalne, instrumentalne i taneczne; widowiska religijne, karnawałowe i doroczne);
- praktyki społeczno-kulturowe (np. zwyczaje, rytuały i obrzędy doroczne, sytuacyjne i rodzinne: chrzciny, wesela, pogrzeby; ceremonie lokalne i środowiskowe; zwyczaje odpustowe i pielgrzymki; gry i zabawy; folklor dziecięcy; sposoby świętowania; praktyki służące nawiązywaniu kontaktów międzyludzkich);
- wiedza i praktyka dotycząca przyrody i wszechświata (np. tradycyjne wyobrażenia o wszechświecie; meteorologia ludowa, tradycyjne sposoby gospodarowania, tradycyjne sposoby leczenia; zamawiania: miłosne, medyczne);
- wiedza i umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

Krajowa lista niematerialnego dziedzictwa kulturowego jest prowadzona przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Wpis dokonywany jest na wniosek: grup, wspólnot oraz organizacji pozarządowych. W uzasadnionych przypadkach, tj. jeżeli dany element dziedzictwa

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

niematerialnego kultywowany jest jedynie przez pojedyncze osoby, również na wniosek jednostek. (<https://niematerialne.nid.pl/krajowa-lista-niematerialnego-dziedzictwa-kulturowego/>)

Narodowy Instytut Dziedzictwa prowadzi również krajowy rejestr dobrych praktyk w zakresie ochrony dziedzictwa niematerialnego. Jest to platforma do wymiany doświadczeń oraz inspiracji dla wszystkich stron zainteresowanych ochroną niematerialnego dziedzictwa. (<https://niematerialne.nid.pl/niematerialne-dziedzictwo-kulturowe/krajowy-rejestr-dobrych-praktyk/>)

3.3 POLITYKA W ZAKRESIE OPIEKI I OCHRONY NAD ZABYTKAMI W DOKUMENTACH SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

- ❖ **STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO 2030+. Innowacyjne Mazowsze („SRWM 2030”) do roku 2030 (Przyjęta dnia 24 maja 2022 r. uchwałą nr 72/22 Sejmiku Województwa Mazowieckiego)⁶.**

Strategia wskazuje wizję rozwoju regionu, obszary priorytetowe, główne cele działań, wykraczające czasem poza sferę bezpośrednich kompetencji samorządu województwa. Zmiany demograficzne, aktywność społeczno-publiczna, edukacja, „niebieska gospodarka”, odnawialne źródła energii oraz turystyka to atuty, jakimi dysponuje Mazowsze, a równocześnie wyzwania jakie przed nim stoją. By móc się rozwijać, poprawiać jakość życia trzeba budować otwartą społeczność, dynamiczną gospodarkę, sprawny samorząd i partnerski region. To cele wyznaczone w nowej Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2030.

Wśród zasad zrównoważonego rozwoju wskazuje się na potrzebę poszanowania zasobów środowiska i zachowanie spójności przestrzennej, poprzez zarządzanie i planowanie zapewniające utrwalanie ładu przestrzennego na każdym szczeblu samorządu.

⁶<https://mazovia.pl/pl/bip/dokumenty-strategiczne/strategia-rozwoju-wojewodztwa-mazowieckiego-2030-innowacyjne-mazowsze.html>

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

❖ **REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO na lata 2021-2027** (obecnie trwają prace nad wdrażaniem RPO WZ 2021-2027)⁷

Program Regionalny to jedna z metod realizacji Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego.

Dokument „Fundusze Europejskie dla Mazowsza 2021-2027. Roboczy opis celów szczegółowych” wskazał m.in. priorytet 5: PRZYJAZNE MIESZKAŃCOM MAZOWSZE działanie (10):

- rozwój i wzmocnienie potencjału turystycznego Regionu,
- cel szczegółowy VI – wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych.

❖ **PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO**, zwany dalej („PZPWM 2018”) (Przyjęty uchwałą nr 22/18 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 19 grudnia 2018 r. w sprawie Planu zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego (Dz. Urz. Woj. Maz. poz. 13180)).

Jest to opracowanie o charakterze regionalnym, które stanowi integralny element szeroko pojętego planowania strategicznego w zakresie przestrzennej koordynacji działań; formułuje cele gospodarowania przestrzenią województwa i zasady jej kształtowania oraz określa kierunki polityki przestrzennej w długiej perspektywie.

Strategicznym celem zagospodarowania przestrzennego województwa jest zrównoważony rozwój służący integracji przestrzeni regionalnej z przestrzenią europejską i krajową; spójności wewnętrznej województwa; zwiększeniu jego konkurencyjności oraz podniesieniu poziomu i jakości życia mieszkańców do średniego poziomu w Unii Europejskiej.

Przez właściwe wykorzystanie przestrzeni należy rozumieć m.in.:

⁷<https://www.funduszedlamazowsza.eu/dokument/zapoznaj-sie-z-prawem-i-dokumentami/konsultacje-projektu-regionalnego-programu-operacyjnego-województwa-mazowieckiego-na-lata-2021-2027-w-ramach-realizacji-zasady-partnerstwa/>

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

- ochronę i zachowanie jej niezbywalnych wartości jakimi są bioróżnorodność, walory przyrodnicze, krajobrazowe i dziedzictwo kulturowe;
- harmonizację działań wpływających lub mogących mieć wpływ na przekształcenia przestrzeni (w tym eliminacja konfliktów i zagrożeń).

Ustalenia „PZPWM 2018” nie stanowią prawa miejscowego i tym samym nie naruszają autonomii gmin w zakresie gospodarki przestrzennej, umożliwiają jednak ubieganie się o środki finansowe regionalne, krajowe i unijne na realizację zadania celu publicznego.

Uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z terenu województwa, z uwzględnieniem konieczności uzgodnień z MWKZ, leży w kompetencjach gmin.

We wszystkich planach dotyczących obszarów wpisanych do rejestru zabytków – np. układów staromiejskich, zabytkowych zespołów folwarcznych, pałacowych, parkowych – znajdują się zapisy ustalające warunki ochrony zabytków. Dla innych obszarów chronionych, na których znajdują się np. obiekty z wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków, także wprowadzane są indywidualne zapisy. Plany i ich aktualizacje tworzone są zgodnie z potrzebami poszczególnych samorządów lub inwestorów.

Jednym z ważniejszych elementów planu jest część poświęcona zachowaniu dziedzictwa kulturowego oraz określa się następujące działania:

- realizację zadań wskazanych w wojewódzkim programie opieki nad zabytkami;
- zachowanie i kreowanie ładu przestrzennego, zachowanie walorów krajobrazu kulturowego oraz kształtowanie pasm przyrodniczo-kulturowych o znaczeniu regionalnym poprzez:
 - o przeciwdziałanie negatywnym efektom urbanizacji i rurbanizacji;
 - o wzmacnianie przestrzennych walorów obiektów oraz układów przestrzennych (w tym obiektów i obszarów przemysłowych) poprzez rewitalizację, restaurację oraz rekultywację;
 - o ochronę, rewitalizację i rewaloryzację obiektów i obszarów historycznych (zwłaszcza architektury drewnianej i przemysłowej, dworskiej, obronnej, dorobku nauki i techniki) w tym zabytków mających znaczenie symboliczne;

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

- odbudowę i rekonstrukcję dóbr należących do światowego i krajowego dziedzictwa po zniszczeniu w wyniku konfliktów zbrojnych lub katastrof spowodowanych zagrożeniami naturalnymi⁸;
- wykorzystanie sieci gmin historycznych oraz atrakcji krajobrazowo-architektonicznych m.in. dla wyznaczania szlaków turystyki kulturowej;
- tworzenie muzeów, w tym Stacji Muzeum¹¹², Muzeum Centralnego Okręgu Przemysłowego na terenie dawnej Fabryki Broni oraz Centrum Nauki im. T. Sołtyka w Radomiu;
- ochronę regionów etnograficznych oraz krain historycznych, jako cennych i charakterystycznych krajobrazów kulturowych, również jako element współpracy oraz rozwoju powiązań z sąsiadującymi województwami.

W sferze świadectw kultury niematerialnej polityka województwa będzie realizowana poprzez:

- programowania wiedzy o regionie i małych ojczyznach,
- pielęgnowanie odrębności kulturowej i wspieranie twórczości ludowej,
- promowanie walorów kulturowych regionu oraz regionalnego folkloru poprzez różne formy organizacji imprez folklorystyczno – kulturowych oraz informacje w mediach i wydawnictwach docierających do szerokiej rzeszy odbiorców,
- edukacja w zakresie historii regionu i jego tożsamości kulturowej,
- wykorzystanie nowoczesnych technologii do zwiększenia możliwości edukacyjnych zapoznania się z dorobkiem kultury Regionalnej i spuścizny kulturowej.

❖ **WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI Województwa Mazowieckiego na lata 2022–2025**, zwany dalej „WPONZ 2022–2025” (przyjęty Uchwałą nr 169/21 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dn. 29 grudnia 2021 roku)

Misja opieki nad zabytkami województwa

Podnieść skuteczność opieki nad zabytkami i dziedzictwem niematerialnym w województwie mazowieckim.

⁸ Zastosowanie Rekomendacji Warszawskiej w sprawie odbudowy i rekonstrukcji dziedzictwa kulturowego podpisanej w trakcie konferencji „The challenges of WORLD Heritage recovery. International conference on reconstruction” w dniach 6-8 maja 2018 r. w Warszawie przy podejmowaniu decyzji o odbudowie i rekonstrukcji dóbr należących do światowego dziedzictwa, po zniszczeniu w wyniku konfliktów zbrojnych lub katastrof spowodowanych zagrożeniami naturalnymi.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

Wizja stanu opieki nad zabytkami 2025

Po okresie funkcjonowania Programu opieki nad zabytkami w województwie mazowieckim 2022 – 2025 w województwie zauważalnie polepsza się opieka nad zabytkami. Planujemy powstanie forum gminnych specjalistów opieki nad dziedzictwem kulturowym, podnoszące wiedzę i integrujące środowisko w celu wymiany doświadczeń. Coraz lepiej znane i zadbane dziedzictwo regionu jest powodem dumy lokalnych społeczności. Zauważalnie wzrasta świadomość roli i znaczenia tradycji i zabytków kultury materialnej. Dbamy o udokumentowanie mazowieckiego dziedzictwa XX wieku, które w poprzednim okresie nie było wystarczająco znane ani doceniane.

Przedstawiciele samorządów i prywatni właściciele zabytków są coraz bardziej świadomi swoich obowiązków związanych z opieką nad nimi. Wzrasta też znajomość narzędzi pomagających zachować ich wzorowy stan. Szczególnie narażone na utratę elementy dziedzictwa niematerialnego coraz częściej znajdują oddanych kontynuatorów.

Obszary strategiczne programu

Obszary strategiczne to pola wartości, jakie chcemy urzeczywistnić w opiece nad zabytkami w województwie mazowieckim i zarazem – obszary koncentracji działań służących realizacji tych wartości. W wyniku pogłębionej diagnozy sytuacji dziedzictwa kulturowego w województwie mazowieckim oraz ochrony i opieki nad nim, zdefiniowano trzy problemy kluczowe.

W odpowiedzi na zdiagnozowane kluczowe problemy wyznacza się trzy OBSZARY STRATEGICZNE (obszary koncentracji działań), w których będą lokowane propozycje rozwiązań tych problemów, a więc – poszczególne cele strategiczne i przedsięwzięcia służące realizacji tych celów.

Obszar strategiczny A: Edukacja kształtująca świadomość i postawy

W ramach tego obszaru strategicznego usytuowano cele związane z kształtowaniem wiedzy, świadomości i postaw pożądanych z punktu widzenia opieki nad zabytkami i troski o dziedzictwo.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

Zidentyfikowano dwa takie cele:

- Cel A.1. Wsparcie edukacyjne samorządów lokalnych i właścicieli zabytków;
- Cel A.2. Kształtowanie postawy zainteresowania dziedzictwem.

Oto opisy obu celów i proponowanych w ich ramach przedsięwzięć (programów)

Obszar strategiczny B: Optymalizacja systemu dostępu właścicieli zabytków do środków

W ramach tego obszaru strategicznego usytuowano cele związane ze zwiększeniem efektywności finansowania opieki nad zabytkami. Zidentyfikowano dwa takie cele:

- Cel B.1. Zoptymalizowanie systemu dotacji wojewódzkich
- Cel B.2. Dbalność o zabytki własne województwa

Oto opisy poszczególnych celów i proponowanych w ich ramach programów.

Obszar strategiczny C: Skuteczne narzędzia działania

W ramach tego obszaru strategicznego usytuowano cele skierowane na wzmocnienie skutecznej ochrony najbardziej wrażliwego dziedzictwa przed zniszczeniem i współpracy międzysektorowej dla ratowania zabytków. Zidentyfikowano dwa takie cele:

- Cel C.1. Ograniczanie ryzyka utraty najbardziej zagrożonych elementów dziedzictwa
- Cel C.2. Wzmocnienie potencjału promocyjnego zabytków.

Oto opisy poszczególnych celów i proponowanych w ich ramach programów.

- ❖ **STRATEGIA ROZWOJU KULTURY W WOJEWÓDZTWIE MAZOWIECKIM NA LATA 2023-2027** (przyjęta uchwałą nr 155/23 Sejmik Województwa Mazowieckiego z dnia 19 września 2023 r)⁹

Wnioski z analizy stanu kultury:

- Konieczne jest wzmocnienie współpracy między różnymi podmiotami działającymi w obszarze kultury w celu osiągnięcia większej synergii i skuteczności działań.

⁹ <https://mazovia.pl/pl/bip/zalatw-sprawe/kultura-i-turystyka/strategie-rozwoju-kultury-i-turystyki/strategia-rozwoju-kultury-w-województwie-mazowieckim-na-lata-20232027.html>

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

- Należy zwiększyć inwestycje w infrastrukturę transportową, zwłaszcza na terenach oddalonych, aby poprawić dostęp do kultury dla wszystkich mieszkańców.
- Istnieje potrzeba zwiększenia środków finansowych na ochronę dziedzictwa kulturowego i rozwój sektora kultury.
- Warto rozwijać programy cyfrowe i mobilne, aby dotrzeć do szerokiej publiczności i zwiększyć dostępność kultury.
- Promowanie współpracy w wielu obszarach i płaszczyznach może przyczynić się do promocji dziedzictwa kulturowego województwa mazowieckiego i przyciągnięcia odbiorców, turystów oraz inwestycji.
- Należy zwiększyć zaangażowanie polityczne i władz lokalnych w rozwój kultury, aby zapewnić trwałe wsparcie i realizację strategii rozwoju.

Cel strategiczny A. Aktywne podmioty kultury

A.1. Wzmacnianie mazowieckich kadr kultury

A.2. Wspieranie mazowieckich środowisk twórczych

Cel strategiczny B. Kultura blisko odbiorcy

B.1. Wzmacnianie kapitału kulturowego

B.2. Niwelowanie barier uczestnictwa

B.3. Wzmacnianie edukacji i animacji kulturowej

Cel strategiczny C. Kultura buduje region

C.1. Zarządzanie wiedzą o kulturze w regionie

C.2. Ochrona i upowszechnianie materialnych i niematerialnych zasobów kultury regionu

C.3. Kultura integruje

- ❖ **STRATEGIA ROZWOJU turystyki W WOJEWÓDZTWIE MAZOWIECKIM NA LATA 2023-2027** (przyjęta uchwałą nr 157/23 Sejmik Województwa Mazowieckiego z dnia 19 września 2023 r.)¹⁰

¹⁰<https://mazovia.pl/pl/bip/dokumenty-strategiczne/strategia-rozwoju-turystyki-w-wojewodztwie-mazowieckim-na-lata-20232027.html>

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

Misja turystyki regionu

Dokument ten stanowi kontynuację działań podejmowanych przez Samorząd Województwa Mazowieckiego w obszarze rozwoju turystyki. Celem strategii jest stworzenie klarownej i efektywnej ścieżki rozwoju turystyki w Województwie Mazowieckim na nadchodzące lata.

Misją mazowieckiej turystyki jest atrakcyjna oferta turystyczna, służąca wzrostowi znaczenia regionu na turystycznej mapie Polski i Europy, przy poszanowaniu zasobów środowiska naturalnego.

Cele strategiczne

Wyzwania, stojące przed turystyką regionu, zostały pogrupowane w ramach czterech celów strategicznych:

- wyraziste i uporządkowane wewnętrznie produkty turystyczne,
- zintegrowany marketing turystyczny,
- wzmocnienie zaplecza rozwoju turystyki,
- synergia działań turystyki z innymi sektorami.

Realizacja tych celów ma stanowić odpowiedź Samorządu Województwa Mazowieckiego na zdiagnozowane w dokumencie problemy w obszarze turystyki regionu.

3.4 POLITYKA W ZAKRESIE OPIEKI I OCHRONY NAD ZABYTKAMI W DOKUMENTACH POWIATU GARWOLIŃSKIEGO

Na rok 2024 r. powiat garwoliński nie posiadał Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

4 CHARAKTERYSTYKA KRAJOBRAZU I DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY TROJANÓW

4.1 POŁOŻENIE GMINY W REGIONIE

Gmina Trojanów znajduje się w granicach 2 makroregionów. Południowo-zachodnie tereny Gminy położone są w zasięgu mezoregionu Dolina Środkowej Wisły, który należy do makroregionu Nizina Środkowo-Mazowiecka. Pozostała część Gminy znajduje się w mezoregionie Wysoczyzna Żelechowska należącym do makroregionu Nizina Południowopodlaska.

Gmina Trojanów położona jest w południowo-wschodniej części województwa mazowieckiego, w powiecie garwolińskim, w obrębie Środkowej Doliny Wisły. Na obszarze gminy znajdują się następujące miejscowości: Babice, Budziska, Damianów, Derlatka, Dębówka, Dudki, Elżbietów, Jabłonowiec, Korytnica, Kozice, Kruszyna, Majdan, Mościska, Mroków, Ochodne, Piotrówek, Podebłocie, Prandocin, Ruda, Skruda, Trojanów, Więcków, Wola Korycka Dolna, Wola Korycka Górna, Wola Życka, Żabianka, Życzyn. Sąsiaduje z następującymi gminami: Kłoczew, Maciejowice, Ryki, Sobolew, Stężyca, Żelechów. Zajmuje powierzchnię 15101 ha, z czego większość tego obszaru to użytki rolne i lasy. Gmina posiada ok. 8000 mieszkańców. Siedziba urzędu gminy jest w miejscowości Trojanów.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

Rysunek 1 Mapa powiatu garwolińskiego

Gmina Trojanów graniczy z następującymi jednostkami administracyjnymi:

- od zachodu z gminami Maciejowice i Sobolew (powiat garwoliński, województwo mazowieckie),
- od północy z gminą Żelechów (powiat garwoliński, województwo mazowieckie),
- od północnego-wschodu z gminą Kłoczew (powiat rycki, województwo lubelskie),
- od wschodu z gminą Ryki (powiat rycki, województwo lubelskie),
- od południa z gminą Stężyca (powiat rycki, województwo lubelskie).

4.2 POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE

W podziale fizycznogeograficznym badany teren położony jest na terenie mezoregionu Wysoczyzna Żelechowska (318.95 wg. J. Kondrackiego) będącej fragmentem większej jednostki — makroregionu Niziny Południowopodlaskiej (318.9 wg. J. Kondrackiego „Geografia fizyczna Polski”, Warszawa 1978, s. 322-323). Pod względem krajobrazowym jest to przeważnie falista równina z ostałcami moren, ozów i kemów związanych z zasięgiem stadiału Warty. Południową część obszaru przecina płynąca ze wschodu w kierunku północno-zachodnim rzeka Okrzejka. Posiada ona dobrze wykształconą dolinę o szerokości od 100 do 350 metrów. Różnica wysokości

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

między dnem doliny rzecznej, a krawędzią wysoczyzny miejscami dochodzi do 15-20 metrów. Od północy do Okrzejki wpadają mniejsze rzeki Korytka w części wschodniej obszaru i bezimienny ciek przecinający część centralną. Dno doliny zbudowane jest głównie z glin i piasków, przy czym te ostatnie zdecydowanie dominują na tym obszarze. Części doliny zajęte przez podmokłe, często zatorfione obszary zajmują łąki i pastwiska, okresowo zalewane przez Okrzejkę. Na tym obszarze występują znaczne kompleksy leśne (część południowo-zachodnia, zachodnia i wschodnia). Zajmują one około 20% powierzchni obszaru.

4.3 RYS HISTORYCZNY

Badania naukowe pozwalają stwierdzić obecność człowieka na terenie obecnej gminy już w okresie paleolitu. Istnieją też znaleziska archeologiczne z neolitu, epoki brązu i kamienia. Dzięki badaniom archeologicznym przeprowadzonym na terenie miejscowości Podebłocie odkryto wczesnośredniowieczne grodzisko, osady i cmentarzysko. Odkryte grodzisko zalicza się do grodzisk cyplowych, naukowcy sądzą, że całe założenie było ważnym punktem osadniczym począwszy od VIII wieku aż do XI/XII wieku. W roku 1986 znaleziono na terenie Podebłocia trzy zapisane gliniane tabliczki, datowane na IX wiek. Uważa się, że są to pierwsze na ziemiach polskich zabytki piśmiennictwa.

Początki Trojanowa sięgają XIV wieku, o nieco ponad dwa wieki starsze są takie miejscowości jak: Dudki, Ruda, Żabianka. Z drugiej połowy XVII wieku pochodzą Majdan Stary oraz folwark Trojanów, a wieś Dębniak oraz folwark Majdan z 1888 roku. Tereny dzisiejszej gminy tak jak tereny całego powiatu garwolińskiego należały do księstwa mazowieckiego i były niezależną dzielnicą. Dopiero śmierć ostatnich książąt mazowieckich sprawiła, że Mazowsze zostało włączone do Korony. Według zapisków z roku 1508 wieś Trojanów i Piotrowice były własnością braci z Trojanowa, płacili oni 1 grz, 45 gr poboru. W roku 1569 terytorium dzisiejszej gminy zajmowało 12 pól łana obszaru. W drugiej połowie XIX wieku na terenie obecnej gminy wśród stałej ludności liczącej 6358 mieszkańców, było 173 żydów, 12 protestantów, resztę stanowili katolicy.

Historia gminy była ściśle związana z rodziną Trojanowskich, którzy przez prawie 300 lat byli właścicielami dóbr ziemskich. Znani są następujący posiadacze dóbr ziemskich na terenie dzisiejszej gminy:

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

- Jan Powała - 1483
- Jan i Bernard Trojanowscy - 1508
- Hieronim Trojanowski – 1569-80
- Jan Trojanowski – 1569
- Stanisław Trojanowski, dworzanin
- Marcin Trojanowski, starosta stężycki – 1569-1602
- Stanisław Trojanowski – 1644
- Bernard Trojanowski – 1644
- Jan Trojanowski, dworzanin – 1659
- Marianna z Lewikowskich Trojanowska – 1659-1676
- Jan Trojanowski – 1672
- Stefan Trojanowski– 1672
- Konstanty Trojanowski – 1672-1676
- Remigiusz Trojanowski – 1672-1680
- Franciszek Socha Chomentowski i Zofia z Chomentowskich Rudzińska – 1699
- Katarzyna z Chomentowskich Sierakowska – 1707
- Krystyna Trojanowska – 1709
- Anna Trojanowska i jej synowie Adam i Józef – 1771-1779
- Pius Wyrzykowski i Ignacy Trzciniński – 1790
- Stanisław Zgliczyński – 1790
- Marianna z Bystrzanowskich Zgliczyńska – 1792
- Józef Świnarski – 1801-1803
- Adam Mikołaj Mędrzecki – 1803-1834
- Ludwik Robert Mędrzecki – 1834-1868
- Bronisława Franciszka z Mędrzeckich Ordężyna – 1868-1885
- Bronisław Ordęga – 1885-1922
- Bronisława Helena z Ordęgów Chłapowska – 1922-1924
- Stanisław Maciej Ordęga – 1922-1929
- Maria Felicja Ordężyna – 1924
- Maciej Jakub Ordęga i Krystyna Maria Ordężanka – 1929

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

- Bronisława Helena Chłapowska – 1934-1947

Po II wojnie światowej nastąpiła parcelacja całości dóbr, obecnie majątek znajduje się w rękach prywatnych.

Na terenie Gminy Trojanów rozgrywały się walki o wyzwoleni ojczyzny. Niektóre spośród tym wydarzeń upamiętniają pomniki i mogiły, są to m.in.:

- Na cmentarzu w Korytnicy mogiła z ciałami powstańców styczniowych walczących w bitwie pod Korytnicą w roku 1863;
- Mogiły nieznanymi żołnierzy z czasów II wojny światowej na cmentarzu w Dębówce;
- Pomnik w Babicach upamiętniający bitwę z nazistami z dnia 2 lipca 1944 roku stoczoną przez oddział „Boruty” i Szkołę Podchorążych „Batalionów Chłopskich”, w której poległ Lucjan Zaręba ps. „Grzywacz”;
- Pomnik oraz krzyż ku czci mjr. Mariana Bernaciaka Ps. „Orlik”, który zginął na polach Piotrówka 24 czerwca 1946 roku zaatakowany przez grupę żołnierzy z wojsk saperskich 1. Dywizjonu Piechoty i oddział KBW. Ranny w nogę i bark nie przeżył obławy. Był on oficerem rezerwy Wojska Polskiego, dowódca Oddziału Partyzanckiego 1/15 w Inspektoracie rejonowym Puławy AK, zastępca inspektora i referent bezpieczeństwa w Inspektoracie Rejonowym Puławy WIN, major WIN.

W miejscowości Korytnica urodził się polski malarz i ilustrator Józef Wodziński. Kształcił się w Warszawie i Krakowie oraz odbył studia zagraniczne w Monachium i Wiedniu. Wystawiał swoje prace w krakowskim Towarzystwie Przyjaciół Sztuk Pięknych i w warszawskim Towarzystwie Zachęty Sztuk Pięknych.

W latach 1975-1998 gmina była położona w województwie siedleckim, jednak po reformie administracyjnej Trojanów znalazł się w województwie mazowieckim.

4.4 ZASADNICZE ELEMENTY KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

4.4.1 Dziedzictwo archeologiczne

Na tym obszarze występują znaczne kompleksy leśne (część południowo-zachodnia, zachodnia i wschodnia). Zajmują one około 20% powierzchni obszaru. Niestety pokrywają najciekawsze

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

jego odcinki (np. stoki i krawędzie doliny rzeki Okrzejki od Życzyna, aż do Sobolewa, znaczną część otaczającą dolinę Korytki). Najprawdopodobniej około 50% stanowisk archeologicznych znajdujących się na obszarze skrywają przed nami tereny leśne.

Zdecydowana większość badanego obszaru (około 75 %) była zajęta przez pola uprawne, co znacznie ułatwiało jego penetrację. Tereny zabudowane stanowiły około 3% badanego obszaru.

Archeologiczne Zdjęcie Polski to nazwa realizowanego na terenie całej Polski od 1978 r. przedsięwzięcia poszukiwania, rejestrowania i nanoszenia na mapy stanowisk archeologicznych. Celem tych działań jest uzyskanie informacji potrzebnych do celów naukowych i konserwatorskich (związanych z ochroną zabytków). Przedsięwzięcie jest koordynowane przez poszczególnych wojewódzkich konserwatorów zabytków, a centralna baza danych przechowywana jest w archiwum Narodowego Instytutu Dziedzictwa w Warszawie.

Poszukiwania stanowisk archeologicznych prowadzone są głównie metodą tzw. badań powierzchniowych, czyli obserwacji powierzchni, głównie wiosną i jesienią. Dodatkowo wykorzystuje się informacje ze źródeł archiwalnych oraz wywiady z mieszkańcami danej miejscowości.

Udokumentowane stanowiska archeologiczne zgrupowane są na obszarach AZP, obejmują w dużej większości punkty osadnicze. Najstarsze z nich datuje się na okres pradziejów, mają duże znaczenie dla potrzeb rozpoznania oraz ochrony najstarszych śladów obecności człowieka i jego form gospodarowania, które od samego początku przyczyniły się do kształtowania krajobrazu kulturowego. Z kolei najmłodsze odkryte ślady pochodzą już z czasów nowożytnych. Najczęściej spotykaną funkcją stanowiska archeologicznego jest punkt osadniczy.

Niekorzystne warunki glebowe – przeważają tu bowiem gleby piaszczyste – sprawiły, że brak jest tu śladów osadnictwa neolitycznego, które preferowało tereny rolnicze o dobrych glebach. Nieco lepiej przedstawia się sytuacja w okresie późnej epoki brązu i wczesnej epoki żelaza. Wówczas panowała gospodarka rolniczo-hodowlana i na znacznych terenach hodowlana odgrywała główną rolę, stąd jakość gleb miała mniejsze znaczenie. Na terenie Gminy Trojanów

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

odkryto ślady osadnictwa kultury łużyckiej (ok. 1000-4000 r pne) i kultury grobów kloszowych (ok 550 – 200 r pne). Dalsze ślady osadnictwa pochodzą z okresu wczesnego średniowiecza. Na terenie wsi Podebłocie odkryto kompleks stanowisk złożonych z grodziska i cmentarzysk. Prawdopodobnie także cmentarzyskiem wczesnośredniowiecznym jest stanowisko w pobliżu stacji kolejowej Życzyn i relatywnie niedawno odkryte cmentarzysko kurhanowe w Piotrówku.

Osadnictwo wczesnośredniowieczne na terenie wsi Damianów, Korytnica, Trojanów, Piotrówek, Życzyn znane jest ze źródeł historycznych, podobnie jak osadnictwo XVI-wieczne w Woli Koryckiej, Woli Życkiej oraz Skrudzie, a być może także w Babicach. Jednak odnosząc się do większej skali osadnictwo na terenie Gminy Trojanów nie było intensywne.

Odkryte na terenie gminy stanowiska pradziejowe zawierały śladowe ilości zabytków. Mają one prawdopodobnie ograniczoną wartość konserwatorską, jednak w pełni rozpoznanie tych stanowisk będzie możliwe po przeprowadzeniu pełnych badań archeologicznych.

Ogromną wartość konserwatorską posiada natomiast kompleks stanowisk wczesnośredniowiecznych w okolicy wsi Podebłocie. Występuje tutaj grodzisko w połączeniu z osadami przygodowymi oraz cmentarzyskami, co stanowi bardzo ciekawy, z punktu widzenia naukowego, przykład współistnienia i wzajemnej zależności elementów osadnictwa wczesnośredniowiecznego. Kompleks ten należy bezwzględnie chronić. Cenne mogą być także relikty zabudowy na terenie średniowiecznej strefy osadniczej w Trojanowie, Korytnicy i Życzynie oraz nowożytne w Woli Życkiej.

Podsumowując należy stwierdzić, iż choć od względem archeologicznym gmina nie należy do najbogatszych, odkryte tutaj kilkanaście stanowisk w przypadku koniecznych inwestycji połączonej z niszczeniem zabytków, powinno być dokładnie zbadane przez służby archeologiczne.

Rysunek 2 Grodzisko w Podebłociu

4.4.1.1 *Grodzisko w Podebłociu*¹¹

Grodzisko w Podebłociu jest przykładem grodziska cyplowego, jednym z niewielu tego typu stanowisk przebadanych na dużą skalę.

Stanowi centrum kompleksu osadniczego, do którego należą także: trzy osady otwarte (stanowiska nr 2, 3, 5), domniemane ciałopalne cmentarzysko kurhanowe (stanowisko nr 4) oraz cmentarzysko ciałopalne w pobliskiej miejscowości Stasin (stanowisko nr 6).

Usytuowanie i opis

Grodzisko o lokalnej nazwie „Zamek” znajduje się na zachodnim krańcu wsi. Położone jest na wysokiej krawędzi doliny Wisły, kilka kilometrów od jej obecnego koryta, na cyplu wysoczyzny. Nadal czytelne są walory obronne lokalizacji grodziska - od zachodu i północy wyodrębnione jest rynną erozyjną, którą płynie strumyk o nazwie Pieradło; od strony południowej znajduje się stromy stok opadający ku podmokłej dolinie Wisły. Osada nr 2

¹¹ <https://zabytek.pl/pl/obiekty/podeblocie-grodzisko-zamek>

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

znajduje się po północno - wschodniej, a nr 5 po południowo - wschodniej stronie grodziska. Osada nr 3 położona jest po stronie północno - wschodniej, na drugim brzegu wspomnianego wyżej strumienia. Cmentarzysko kurhanowe w Podebłociu znajduje się ok. 200 m na północ, a cmentarzysko w Stasinie około 700 metrów na północny-zachód od grodziska.

W związku z usytuowaniem na cyplu grodzisko ma kształt zbliżony do trójkąta równobocznego o bokach długości około 140 metrów. Od wschodu i północnego wschodu odcięte jest od cypla podwójną linią wałów i fos. Wysokość wału wewnętrznego wynosi 2-2,5 metra od dna fosy wewnętrznej, wału zewnętrznego - 3-4 metry od dna fosy zewnętrznej, biegnącej naturalną rynną erozyjną. Umocnienia grodziska oraz obydwa cmentarzyska porośnięte są lasem. Teren osad i majdan grodziska wykorzystuje się jako pola uprawne.

Historia

Na grodzisku odnaleziono ślady osadnictwa z neolitu - młodszej epoki kamienia i wczesnej epoki brązu. Na VII wiek n.e. datuje się istnienie osady otwartej. Pierwsza faza obronnego grodu datowana jest na okres 2 połowy VIII - początek IX wieku. Gród II fazy funkcjonował w okresie pocz. IX-XII wieku.

Rysunek 3 Grodzisko w Podebłociu

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

Stan i wyniki badań

Grodzisko w Podebłociu odkryto w roku 1971 w trakcie badań powierzchniowych. Badania wykopaliskowe grodziska prowadzono w latach 1981-1995. Rozpoznaniem powierzchniowym i badaniami wykopaliskowymi o różnym zakresie objęto także pozostałe stanowiska kompleksu osadniczego: osada nr 2 - odkryta w roku 1984, badana w latach 1991-1992; osada nr 3 - odkryta w roku 1983, badana w latach 1984-1992; osada nr 5 - odkryta w roku 1993, badana w latach 1994-1995; cmentarzysko nr 4 - odkryte w roku 1987, badane w latach 1987-1989; cmentarzysko nr 6 - odkryte w roku 1993, badane wyłącznie powierzchniowo. Wszystkie badania prowadziły ekspedycje Instytutu Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego w ramach jednego projektu badawczego.

W wyniku wieloletnich badań wydzielono dwie fazy funkcjonowania grodu w Podebłociu. W fazie I wał drewniano - ziemny wzniesiony został od wschodniej strony majdanu. Bezpośrednio do niego, od wewnątrz, przylegał rząd drewnianych budynków. Od zewnątrz wału biegła pojedyncza fosa. Z tą fazą związana była także duża ziemianka odkryta we wschodniej części majdanu i rów biegnący wzdłuż cypla od strony zachodniej. Zniszczenie grodu nastąpiło najprawdopodobniej w wyniku działań zbrojnych, na co wskazywać mogą, oprócz śladów pożaru, groty strzał znalezione w warstwie spalenizny. Jeden z nich wbity był w konstrukcję wału. Fazę I datuje się na 2 połowę VIII - początek IX wieku. Z grodem z fazy II należy wiązać podwójny system wałów i zespół ziemianek zlokalizowanych wokół majdanu. Wały grodu miały konstrukcję drewniano - ziemną. Wzniesiono je po niwelacji poprzednich umocnień. Gród otaczały w tym okresie dwie fosy. Brama wjazdowa znajdowała się od strony północnej. Faza II datowana jest na początek IX-XII wieku. Jeżeli chodzi o zabytki ruchome, w trakcie badań grodziska znaleziono łącznie ok. 21 500 fragmentów naczyń glinianych, ok. 2900 szczątków zwierzęcych, 74 przedmioty metalowe (groty strzał, noże, fragmenty uprzęży), 12 zabytków kamiennych (np. osełki) i 15 kościanych (szydła, trzonki do noży).

Badania pozostałych stanowisk pozwoliły ustalić, że zabudowania osady 2 powstały po wybudowaniu drugiego wału grodu w fazie II. Osada 3 funkcjonowała równolegle z I i II fazą grodu. Kilka tamtejszych chat nosi ślady zniszczeń odpowiadających spaleniowi grodu z końca fazy I. Z osady tej pochodzą najciekawsze zabytki z Podebłocia - zespół zdobionych naczyń glinianych

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

oraz tabliczki gliniane z inskrypcjami (patrz niżej). Funkcjonowanie osady 5 wiąże się II fazą grodu. Na domniemanym cmentarzysku nr 4 przebadano 3 kopce. Stanowisko datowane jest na koniec XI - początek XII wieku.

Tabliczki z Podeblotcia

W roku 1986 na terenie osady przyrodowej nr 3 w Podeblotciu w warstwie wyznaczającej poziom użytkowy jednej z półziemianek, wśród pozostałości pieca odnaleziono fragmenty dwóch wypalonych tabliczek glinianych ze znakami przypominającymi litery greckiego alfabetu. W półziemiance odnaleziono także ponad 1400 fragmentów naczyń glinianych zdobionych unikatowym ornamentem z motywami solarnym i zwierzęcymi. Fragmenty trzeciej tabliczki znaleziono w sąsiadującej z obiektem jamie. Tabliczki poddano analizom surowcowym, w wyniku których ustalono, że dwie z nich wykonano z gliny miejscowej, wykorzystywanej w Podeblotciu do wylepiania ścian domów. Trzecia zaś okazała się być importem z rejonu M. Śródziemnego. Ryte znaki z dwóch tabliczek „miejscowych” odczytane zostały przez Tomasza Płóciennika jako grecki monogram imienia Chrystusa „ICXC”. Niedokładne oddanie kształtu jednej z liter na tabliczkach z miejscowego surowca zdaje się wg niego wskazywać, że osoba wykonująca inskrypcje była niepiśmienna i jedynie odtwarzała widziane wcześniej znaki. Znajdiska nie są niestety precyzyjnie datowane. Półziemianka, z której pochodzą dwie tabliczki datowana jest na podstawie analizy układu nawarstwień na starszą fazę funkcjonowania osady przyrodowej (VII/VIII - koniec IX wieku), czyli czasy pogańskie sprzed powstania państwa polskiego. Jeżeli datowanie jest prawidłowe, mamy do czynienia z najstarszymi śladami pisma i najwcześniejszym znanym śladem chrześcijaństwa na terenie obecnych ziem polskich.

Grodzisko położone jest tuż przy drodze wychodzącej z Podeblotcia w stronę zachodnią.

4.4.2 Dziedzictwo materialne

4.4.2.1 Osadnictwo

Wczesnośredniowieczne osadnictwo na terenach, na których położona jest obecna gmina Trojanów, krystalizuje się i zagęszcza stosunkowo wcześnie. W okresie powstawania państwowości polskiej, na terenach południowego Mazowsza prawobrzeżnego i ziemi stężyckiej, do której przynależał obszar dzisiejszej Gminy Trojanów, osadnictwo

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

rozprzestrzeniało się najpierw wzdłuż Wisły a następnie posuwało się w kierunku wschodnim. Dlatego we wczesnym średniowieczu powstają tu osady leśne a następnie targowe i erygowane są parafie. Jedną z najstarszych parafii w tym regionie powstała w Korytnicy. Już pod datą 1326 jest ta parafia wymieniona w wykazie świętopietrza, a także powtarza ją Długosz w "Liber beneficiorum", wzmiankując również o istnieniu drewnianego kościoła, który zapewne przetrwał aż do pożaru w 1775 roku.

4.4.2.2 Układy komunikacyjne

Do najstarszych i najważniejszych w przeszłości dróg przebiegających przez teren obecnej Gminy, był średniowieczny trakt wiodący znad Wisły do Żelechowa, zgodny z kierunkiem kolonizacji mazowieckiej tych terenów. Droga ta przebiegała od Pawłowic poprzez Życzyn, Damianów, Korytnicę do Żelechowa. Duże znaczenie w okresie późniejszym miał szlak na kierunku południe-północ przebiegający przez takie miejscowości jak: Dęblin, Brzeziny, Trojanów, Korytnica, Wola Korycka, Sokół do Łaskarzewa. Przełomowe znaczenie, miało wytyczenie w roku 1835 arterii warszawsko-lubelskiej o randze krajowej, przechodzącej przez Żabiankę oraz w pobliżu Trojanowa, Korytnicy, Woli Koryckiej. Szlak ten zdominował okoliczne trakty i utrzymał swe pierwszorzędne znaczenie do dnia dzisiejszego.

4.4.2.3 Architektura sakralna

Zabytki sakralne reprezentują murowane kościoły w Korytnicy i Dębówce.

Korytnica – Kościół Świętego Bartłomieja Apostoła

Rzymskokatolicki kościół parafialny należący do parafii pod tym samym wezwaniem (dekanat Łaskarzew diecezji siedleckiej).

Pierwotny kościół drewniany z 1326 r., uległ pożarowi w 1775 r. Następny wybudowano murowany, dotrwał do 1919 r. Obecny kościół parafialny murowany, wybudowany w latach 1919-1926, staraniem ks. Stanisława Grzeszki. Konsekrowany przez Bpa Henryka Przeździeckiego w 1932 r. Styl neobarokowy.

W kościele znajdują się organy o 10 rejestrach zbudowane w 1916 roku przez Jana Szymańskiego. W 1964 i 1979 roku firma Kamińskich odrestaurowała instrument. W 2000 roku wyremontowano szafę organową, po czym została pozłocona. Zmieniona została wtedy

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

kolorystyka na jasną. Organy znajdują się na chórze muzycznym naprzeciwko ołtarza głównego. Instrument posiada trakturę mechaniczną, wiatrownicę stożkową oraz miech magazynowy z podawaczem klinowym usytuowany na zewnątrz szafy organowe.

Kościół par. p.w. św. Bartłomieja Apostoła wraz z otaczającym drzewostanem w granicach obejmujących działkę nr 760 – cmentarz przykościelny jest wpisany do rejestru zabytków.

Rysunek 4 Kościół par. p.w. św. Bartłomieja Apostoła, 1968 r.

Życzyn – pseudobarokowy kościół z 1949 r. pw. Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski

Kościół został wybudowany staraniem księży Wacława Lechowicza i Juliana Borkowskiego. Został konsekrowany w 1952 r. przez bp. Ignacego Świrskiego.

Świątynia jest murowana, otynkowana, wybudowana na planie krzyża, trzynawowa. W zwieńczeniu fasady znajduje się sygnaturka.

Obok znajduje się drewniana dzwonnica oraz kilka okazów starodrzewu. W pobliżu jest także dom zakonny Sióstr Albertynek Posługujących Ubogim.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

Rekomenduje się objęcie kościoła ochroną konserwatorską.

Rysunek 5 Konsekracja kościoła, 1952 r.

4.4.2.4 *Zespoły rezydencjonalne i folwarczne*

Na terenie Gminy zachowały się, choć w różnym stopniu, zespoły dworskie i folwarczne.

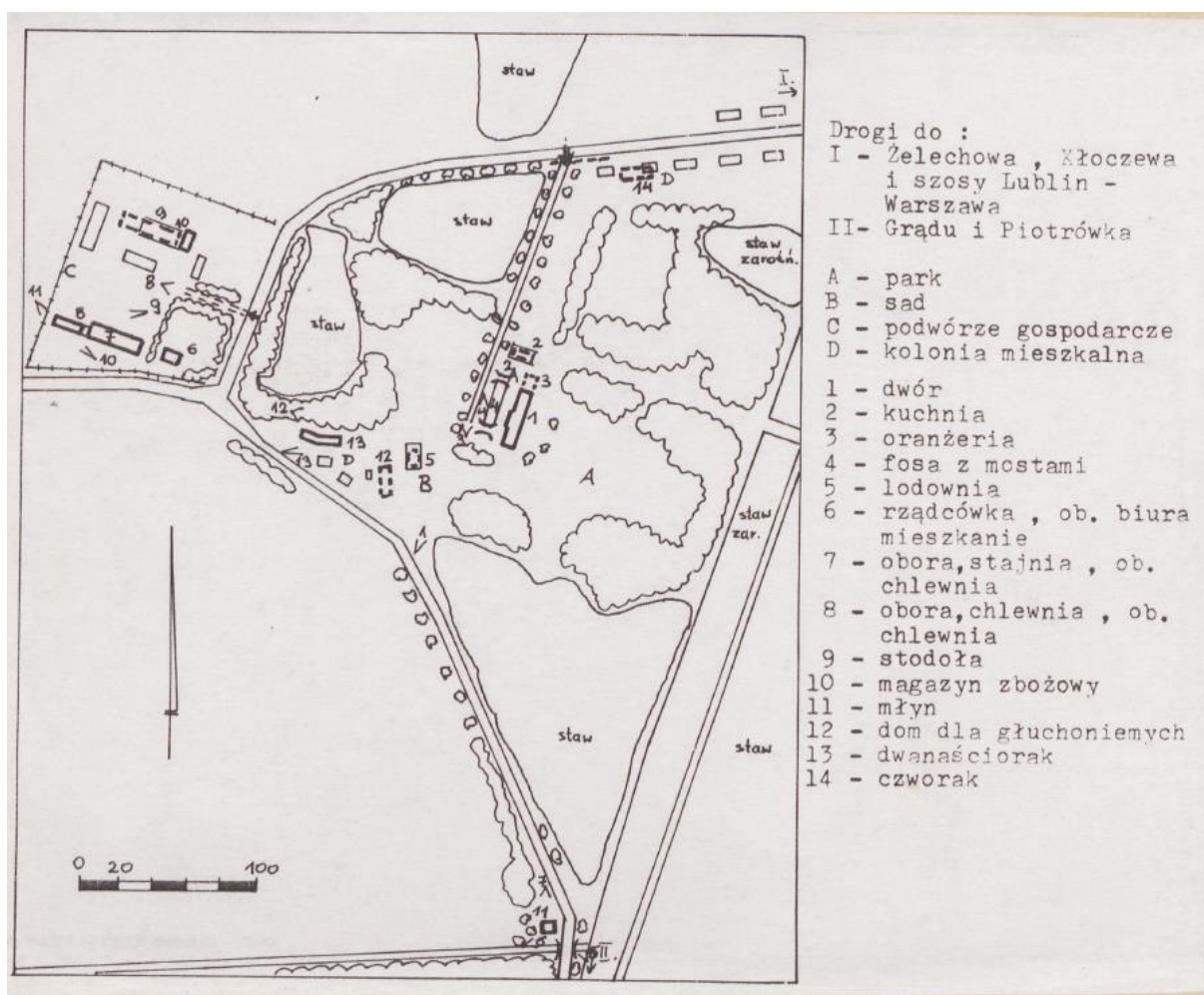
Założenie dworskie z zabudową folwarczną w Trojanowie.

Rysunek 6 Dwór w Trojanowie, 1983 r.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

Do najobszerniejszych zespołów rezydencjonalnych należy założenie dworskie z częścią folwarczną w Trojanowie. Miejscowość znana od XVI wieku. W 1508 r. Trojanów i Piotrowice stanowiły własność braci z Trojanowa. W 1569 r. wymieniani są Trojanowscy. Na przełomie XVIII i XIX w. właścicielami majątku byli Mędrzeccy, dla nich założono park. W 1868 r., gdy dobra należały do rodziny Ordegów, wzniesiono dwór, zapewne wg proj. arch. Bolesława Podczaszyńskiego. Przy części rezydencjonalnej funkcjonuje część gospodarcza z takimi obiektami, jak: rządówka, obora-stajnia, obora-chlewnia, magazyn zbożowy.

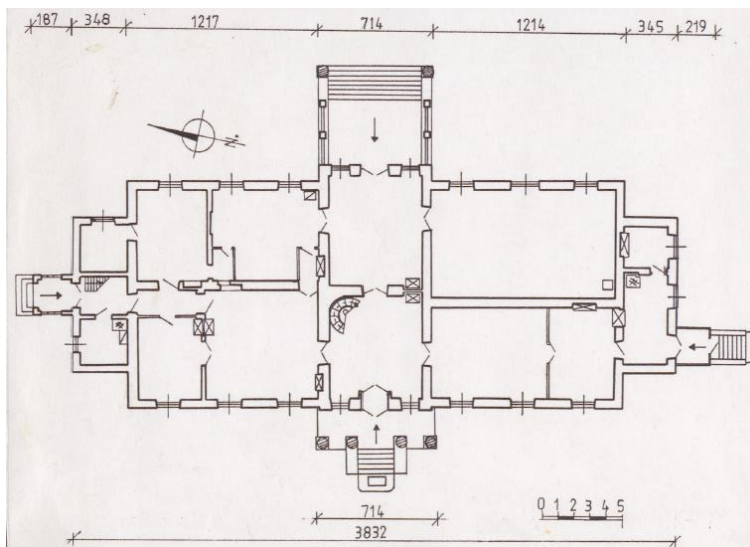
Rysunek 7 Plan zespołu, 1994 r.

Założenie dworskie w Korytnicy

Dość dobrze zachowane założenie rezydencjonalne z murowanymi budynkami i parkiem, znajduje się w Korytnicy. Dwór został wzniesiony w 2 poł. XIX w., w stylu klasycystycznym.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

Posiada typową dla dworów bryłę: parterowy z częścią środkową dwukondygnacyjną oraz portykiem kolumnowym na osi od frontu, podkreślającym reprezentacyjność budowli.

Rysunek 8 Układ dworu w Korytnicy, 1991 r.

Zespół dworski w Dębówce d. Życzyn

Dwór powstał w II poł. XIX w. W 1922 r. został przejęty przez Zgromadzenie Sióstr Albertanek, które urządziły w nim przytułek. Obecnie w budynku mieści się dom pomocy społecznej dla dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie.

Założenie dworskie obejmowało: dwór, park, zabudowania folwarczne, czworaki, ogrody warzywne, sady oraz las. Dwór i rządcówka zostały przebudowane, a z zabudowań folwarcznych zachowała się jedynie obora z czerwonej cegły.

W 2022 r. zespół dworski został wykreślony z rejestru zabytków.

Założenie dworskie w Podebłociu

Do skromnych siedzib ziemiańskich należy założenie w Podebłociu z murowanym dworem przy obecnej szkole. W założeniu tym na uwagę zasługuje liczny starodrzew, wśród którego dominują: klony jawory, lipy drobnolistne, graby pospolite, brzozy brodawkowate, kasztanowce białe, robinie akacjowe, sosny pospolite.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

4.4.2.5 Parki

Dębówka - Park krajobrazowy w zespole dworskim

Przeobrażeniom i zatarciu uległa dawna kompozycja parkowa, z której pozostały fragmenty dwóch alei i nasadzenia: lip drobnolistnych, kasztanowców białych, olsz czarnych, brzoź brodawkowatych, a z iglaków - modrzewie.

W 2022 r. zespół dworski wraz z parkiem został wykreślony z rejestru zabytków.

Rysunek 9 Park w Dębówce, d. Życzyn, 1985 r.

Korytnica - Park z aleją dojazdową w zespole dworskim

Główną osią kompozycyjną i widokową założenia, jest oś alei wjazdowej przechodząca przez środek dworu, polanę otoczoną luźno rosnącymi drzewami oraz staw z wyspą na jej zamknięciu.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

Rysunek 10 Aleja dojazdowa do dworu w Korytnicy, 1986 r.

Trojanów - Park krajobrazowy w zespole dworskim

Zasadniczo założenie parkowe opiera się na układzie swobodnym, choć występują też w jego kompozycji elementy geometryczne, którymi są przede wszystkim aleje.

Rysunek 11 Szpaler z kasztanowców w parku w Trojanowie, 1985 r.

4.4.2.6 Obiekty użyteczności publicznej

Podębłocie – drewniany budynek stacji kolejowej Życzyn z 1879 r.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

Drewniany budynek dworca na stacji kolejowej Życzyn znajduje się na trasie Kolei Nadwiślańskiej, która została otwarta w 1877 r. Z tego okresu pochodzi też budynek, który był wielokrotnie odnawiany, a dziś w części jest obiektem mieszkalnym.

Obiekt jest piętrowy. Pierwotnie służył podróżującym koleją, a także pracownikom kolei, dla których w budynku urządzono mieszkania. Zachowany jest w dobrym stanie.

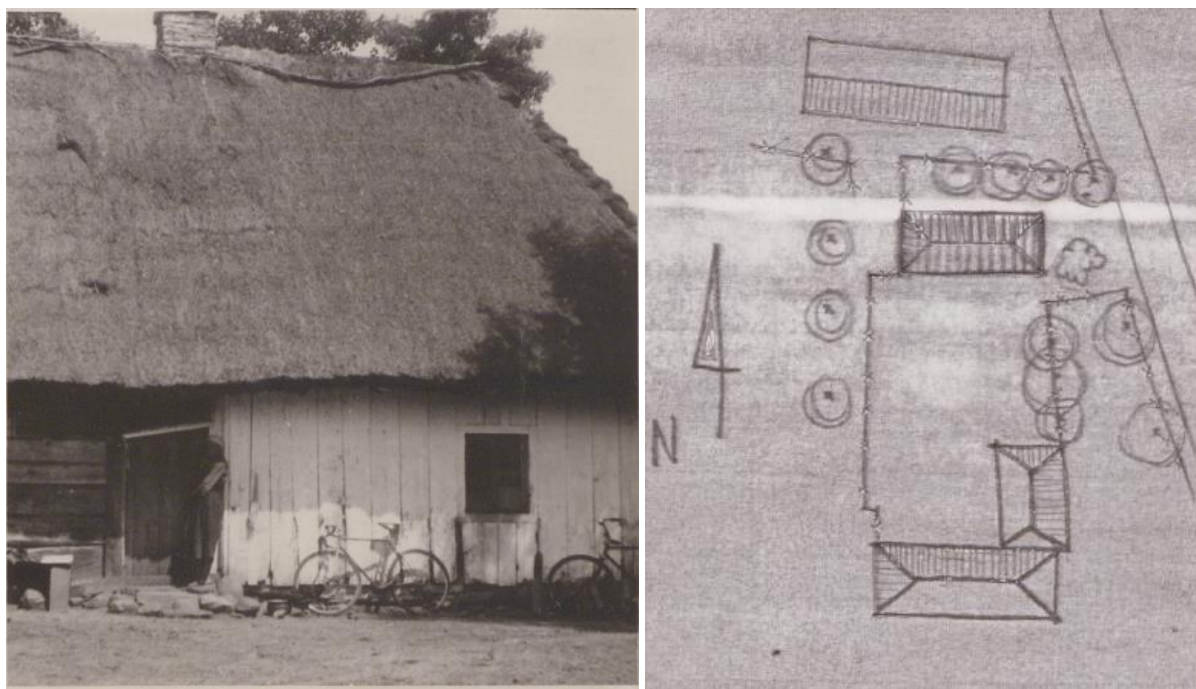
4.4.2.7 *Budownictwo*

Rysunek 12 Nieistniejący budynek, Trojanów 64, d. budynek urzędu gminy, 1982 r.

Wśród historycznych obiektów mieszkalnych, zdecydowaną większość stanowią budynki drewniane. W zabudowie zagród wiejskich na terenie Gminy Trojanów, typowe rozwiązanie sprowadza się do założenia na planie prostokąta, składającego się z kilku podstawowych budynków: domu mieszkalnego, budynków inwentarskich, spichlerza i stodoły. W obiektach wchodzących w skład siedliska, występuje głównie konstrukcja zrębowa. Podstawę konstrukcji stanowi podwalina zwęglowana na obłap lub na nakładkę z zamkiem, posadowiona na kamieniach polnych lub ceglanej podmurówce. Od góry konstrukcję zrębu spinają oczepy związane na nakładkę z zamkiem oraz zacięte w oczepie belki stropowe ułożone w poprzek budynku. Więźba dachowa konstrukcji krokwiowo - jętkowej, krokwie zaczopowane w opasce, oczepie lub belkach stropowych. W zdecydowanej większości budynków występuje zewnętrzny szalunek. Konstrukcja sumikowo - łątkowa do wznoszenia zrębu nie jest spotykana. Ten rodzaj konstrukcji stosowano do osadzenia okien i drzwi, zwłaszcza w okresie międzywojennym.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

Rysunek 13 Nieistniejąca chałupa w Babicach, 1957 r.

Przeważa typ domu szerokofrontowego, dwutraktowego o dośrodkowym układzie pomieszczeń, np.: dom nr 16 w Korytnicy, dom nr 11 w miejscowości Ochodne, domy nr 16 i 19 w Piotrówku (nie istnieją), dom nr 60 w Woli Koryckiej Dolnej (nie istnieje). Rzadziej spotyka się domy o symetrycznym rozplanowaniu wnętrza, np.: dom nr 37 w Korytnicy oraz o pseudosymetrycznym układzie, np. dom nr 70 w Trojanowie. Zasadniczo na terenie Gminy występuje dwa rodzaje dachów: dwuspadowe - najczęściej spotykane, np.: dom nr 16 i 37 w Korytnicy, domy nr 7 i 32 w Więckowie, dom nr 81 w Życzynie; naczółkowe - mniej licznie spotykane, np.: dom nr 1 w Rudzie, dom nr 70 w Trojanowie. W wielu domach datowanych od początku XX wieku do lat 30 - XX wieku występują dekoracyjnie opracowane szczyty, listwy podokapowe, nadokienniki, ganki itp. Do tej grupy obiektów należy m.in.: dom nr 37 w Korytnicy.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

Rysunek 14 Detal konstrukcyjny chałupy w Kozicach, 1957 r.

Rysunek 15 Trojanów 70, 1982 r.

Powyższe informacje zostały opracowane na podstawie archiwalnych materiałów znajdujących się w zasobach Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

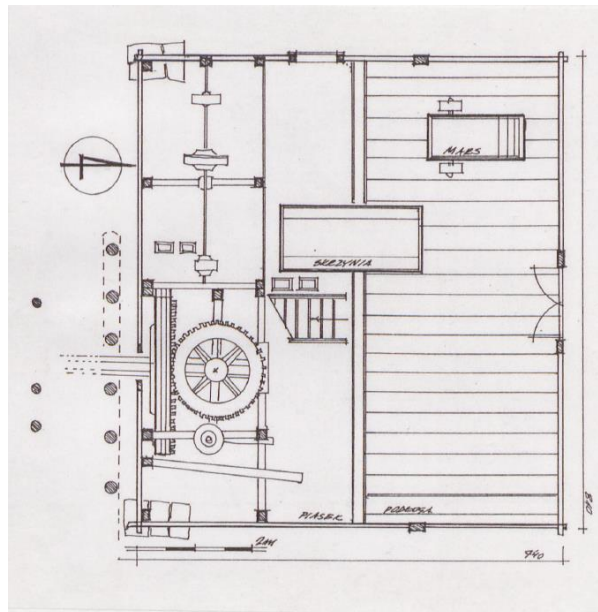
Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

Rysunek 16 Nieistniejąca chałupa nr 25 w miejscowości Ruda, 1957 r.

4.4.2.8 Zabytki techniki

Spośród licznych niegdyś na terenie Gminy Trojanów zabytkowych obiektów techniki, przetrwało ich do dnia dzisiejszego stosunkowo niewiele.

Rysunek 17 Nieistniejący młyn wodny w miejscowości Skruda - plan, 1993 r.

Z końca XIX wieku w miejscowości Mika, niestety już dzisiaj w stanie ruiny. Wzniesiono je z zastosowaniem konstrukcji słupowo-ramowej i osadzono na pionowych palach wbitych w ziemię. Pierwotny napęd młynów stanowiły koła wodne nadsiębierne, później zamienione

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

na turbiny. Więcej elementów z założenia młyńskiego zachowało się przy młynie w Mice, m. in.: murowane fundamenty, upusty, cała murowana komora turbiny, a w niej kompletna turbina Francisa, na którą spadała woda pionowo w dół i była znacznie wydajniejsza od koła wodnego.

Rysunek 18 Nieistniejący młyn wodny w miejscowości Skruda, brak daty.

Na terenie Gminy występowały niegdyś licznie wiatraki. Niestety nie zachowały się do dnia dzisiejszego.

Rysunek 19 Nieistniejący wiatrak w miejscowości Kozice, 1958 r.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

Rysunek 20 Nieistniejący wiatrak w Woli Koryckiej Dolnej, 1992 r.

4.4.2.9 Cmentarze

Do zabytkowych nekropoli na terenie Gminy zalicza się cmentarze parafialne w Dębówce i Korytnicy. Cmentarz parafialny w Dębówce, założony w I. 20 - XX w., posiada kształt wydłużonego prostokąta. Ogródzony jest ażurowym murem z cegły silikatowej, z bramą metalową. Zasadniczy elementem kompozycyjnym jest aleja główna wytyczona wzdłuż nekropoli. Cmentarz licznie porasta starodrzew, wśród którego dominują: sosny pospolite, brzozy brodawkowate, klony jawory, dęby bezszypułkowe. Nagrobki sytuowane są jednorzędowo, frontem zwrócone do alei. Znajduje się tu kilka interesujących nagrobków z lat 20 i 30-XX w., mogiła rodziny Kurków wymordowana przez Niemców za przynależność do partyzantki w-czasie ostatniej wojny, pojedyncze groby bohaterów poległych za wolność Ojczyzny oraz mogiły nieznanymi żołnierzy polskich z czasu II wojny światowej. Znaczną kwaterę zajmują regularnie sytuowane nagrobki sióstr zakonnych Albertynek. Wśród nagrobków na uwagę zasługuje przede wszystkim granitowy pomnik rodziny Paców - herbu Gozdawa oraz inny piaskowcowy nagrobek rodziny Paców, na którym m.in. wyryto znaną inskrypcję: "Ś.P. Jerzy Pac, 1.20/ Oddał Życie za Polskę/ 18.IV.1945 r."

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

Rysunek 21 Cmentarz parafialny w Korytnicy, 1986 r.

Cmentarz parafialny w Korytnicy usytuowany jest naprzeciw kościoła par., w odległości 700 m, w kierunku południowo-wschodnim. Założony na planie trapezu zbliżonego do prostokąta. Ogrodzony murem z pustaków betonowych. Głównym elementem kompozycyjnym jest aleja biegnąca od bramy wjazdowej przez środek założenia. Na cmentarzu zachował się nieliczny zabytkowy drzewostan, m.in. kilka jesionów wyniosłych i sosna pospolita. Nagrobki sytuowane są jednorzędowo, w większości zwrócone frontem do boku frontowego cmentarza i jednocześnie w kierunku kościoła par. Wśród nagrobków występuje wiele cennych obiektów pod względem historycznym i artystycznym, wykonanych z piaskowca, granitu, żeliwa - datowanych na 2 poł. XIX i początek XX wieku. Na cmentarzu znajduje się mogiła, w której leżą powstańcy styczniowi polegli w bitwie pod Korytnicą w roku 1863. Do cenniejszych obiektów zaliczamy również nagrobki: Heleny Lelewel, zm. 1861 r.; Bruno Obrąpalskiego, zm. 1865 r.; rodziny Mikusek, m.in. Grzegorza, zm. 1865 r.; obelisk rodzinny, m.in.: Alfonsa Ordęgi, zm. 1872 r., Piotrusia Grabowskiego, zm. 1873 r., Ludwika Mądrzyckiego, zm. 1891 r., Marysi Ordeżanki, zm. 1892 r.; nagrobek Antoniny z Wylazłowskich Obrąpalskiej, zm. 1883 r.; Teodozji z Ludzińskich Bożęckiej, zm. 1884 r.

4.4.3 Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo kulturowe Gminy są to pozostałości to śladach historii oraz przekazy ustne i zwyczaje. Najczęstszym przykładem takiego dziedzictwa jest kultywowanie zwyczajów oraz

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

dbanie o historię po przez różne formy upamiętnień. Gmina obfituje w liczne miejsca pamięci, które w ostatnim czasie zostały zinwentaryzowane przez pracowników Urzędu. Na terenie Gminy działa dodatkowo oddolna inicjatywa Muzeum Ziemi Trojanowskiej. O dziedzictwie niematerialnym Gminy Trojanów świadczą także kapliczki przydrożne i figury dewocyjne.

4.4.3.1 Miejsca pamięci

Teren Gminy Trojanów, to również miejsca pamięci narodowej, dokumentujące walkę społeczeństwa Gminy z okupantem oraz walkę o wolność i niezawisłość. Do Miejsc Pamięci Narodowej, należy pomnik usytuowany w miejscowości Piotrówek, przy skrzyżowaniu dróg do Więckowa i Trojanowa poświęcony polskim żołnierzom września 1939 r., żołnierzom AK oraz dowódcy AK Marianowi Bernaciakowi. Pomnik został wzniesiony z trzech olbrzymich głazów granitowych, ustawionych piramidalnie. Na górnym głazie zamocowano metalową tablicę z nadlaną inskrypcją: "ŻOŁNIERZOM WRZEŚNIA 1939 r./ ŻOŁNIERZOM ARMII KRAJOWEJ/ POLEGŁYM W WALCE Z HITLEROWSKIM/ OKUPANTEM NA TERENIE GM. TROJANÓW/ W 45 ROCZNICĘ KONSPIRACYJNEJ/ MANIFESTACJI ZORGANIZOWANEJ/ 3 MAJA 1944 r. W LASACH ŻYCZYŃSKICH/ DLA UCZCZENIA KONSTYTUCJI 3 MAJA/ SPOŁECZNY KOMITET I ZBOWID W TROJANOWIE". Na kamieniu dolnym po lewej stronie zamocowano granitową tablicę inskrypcyjną z wrytym napisem: "23.VI.1946/ W ODLEGŁOŚCI 400 M POLEGŁ NA POLU/ W WALCE Z KBW I UB/ MJR MARIAN BIERNACIAK PS. "ORLIK"/ DOWÓDCA ZGRUPOWANIA/ PARTYZANCKIEGO AK 15 P.P. "WILKÓW'/ WALCZĄCEGO O WOLNOŚĆ POLSKI/ CZEŚĆ PAMIĘCI DOWÓDCY/1 JEGO ŻOŁNIERZY/ W 50-tą ROCZNICĘ". Do innych miejsc upamiętnionych należy skraj drogi pomiędzy Piotrówką a Trojanowem, przed Kolonią Kozice od strony południowej. Po zachodniej stronie drogi wzniesiono pomnik z dużego głazu granitowego z metalowym klinem zagłębionym od góry w głazie. Na klinie data: "1946.VI.24", niżej metalowa tablica z nadlaną inskrypcją: "NA TYCH POLACH POLEGŁ/ MJR MARIAN BERNACIAK/ "ORLIK" KOMENDANT ODDZ. PARTYZ. / ZGRUPOWANIA 15 P.P. "WILKÓW AK/ KMDT GRUP DYW. I O.P. WIN.". Dalej wśród pól – krzyż upamiętniający miejsce, w którym poległ „Orlik”.

W Babicach znajduje się pomnik upamiętniający bitwę z hitlerowcami stoczoną 2 lipca 1944 r. przez oddział „Boruty” i Szkołę Podchorążych „Batalionów Chłopskich”, w której poległ Lucjan Zaręba ps. „Grzywacz”.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

W Woli Życkiej, w lesie przy drodze Wola Życka – Paprotnia, ustawiono pomnik poświęcony zorganizowanemu w dniu 25 maja 1944 r. przez komendę „Batalionów Chłopskich” – Obwód Garwolin, konspiracyjnemu Świątu Ludowemu.

4.4.3.2 Kapliczki, figury i krzyże przydrożne

Licznie na terenie Gminy występują kapliczki, figury i krzyże przydrożne, datowane od XIX do lat 40 - XX wieku. Do okazałych obiektów w tej grupie, należy czteroboczna, pseudokubaturowa, murowana kapliczka, z przeszklonym z trzech stron wnętrzem, w miejscowości Wola Korycka Górna. Charakteryzuje się ściętymi narożami, półkolistymi gzymsami koronującymi i obeliskowym dachem z krzyżem na wierzchołku. Powszechnie spotykamy kapliczki jedno- lub wielokondygnacyjne w formie słupów bądź filarów z wnękami na przedstawienia świętych. Tego typu kapliczki, na terenie Gminy Trojanów, często posiadają formy rozbudowane, m.in. poprzez stosowanie zadaszonych arkad w górnej kondygnacji. Wśród nich wyróżniają się przede wszystkim: neobarokowa kapliczka na planie trójkąta w Woli Koryckiej Dolnej; eklektyczna kapliczka na planie kwadratu w Kozicach oraz neogotycka kapliczka na planie trójkąta z figurą Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej w Podebłociu, datowana na początek XX wieku.

Najliczniej występują krzyże przydrożne, wykonane z różnych materiałów. Na szczególną uwagę wśród nich zasługuje monumentalny, granitowy krzyż w miejscowości Jagiełła z lat 20-XX w.

Do unikatowych już dziś obiektów należą krzyże drewniane, często z dekoracyjnymi detalami, np. w miejscowości Wola Korycka Górna. Kapliczki, figury i krzyże przydrożne z reguły ogradzane dekoracyjnymi płotkami oraz obsadzone roślinnością średnią i wysoką, nie tylko identyfikują mieszkańców pod względem wyznaniowym, ale stanowią też malowniczy akcent w miejscowym krajobrazie.

Do Programu został załączony wykaz sporządzony w 2019 r. 66 kapliczek i krzyży, miejsc pamięci, które zostały wskazane do zachowania i pielęgnowania (zał. 2).

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

5 OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - USTANOWIENIA PRAWNE

Na terenie Gminy Trojanów nie występują prawne formy ochrony zabytków tj. wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa, uznanie za pomnik historii, park kulturowy czy ochrona ustalona w mpzp.

5.1 REJESTR ZABYTEKÓW

Formy prawnej ochrony krajobrazu kulturowego i zabytków reguluje art. 7 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Rejestr nie jest zbiorem zamkniętym. Wpisy dokonywane są na wniosek właściciela lub z urzędu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Skreślenie z rejestru zabytków leży w kompetencji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

W odniesieniu do obiektów wpisanych do rejestru zabytków wykonywanie wszelkich prac budowlanych (remontowanie, modernizacja, nadbudowa, rozbudowa, wymiana stolarki i pokrycia dachowego, prace ziemne, ogradzanie, podział działki, wycinka drzew i zmiana sposobu użytkowania) wymaga wydania decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, uzgodnionej z organem właściwym ds. ochrony zabytków, wydania decyzji o zezwoleniu na budowę po uzyskaniu zaleceń konserwatorskich tego organu i uzyskaniu przez wykonawcę pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prowadzenie prac konserwatorskich, robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

5.1.1 Zabytki nieruchomości

Rejestr zabytków nieruchomości dla Gminy Trojanów zawiera 8 wpisów (decyzji). Należy zaznaczyć, że liczba wpisów do rejestru nie jest tożsama z liczbą obiektów objętych danym wpisem. Oznacza to, że jeden wpis może obejmować kilka zabytków.

Zasób zabytków nieruchomości Gminy Trojanów stanowią zarówno obiekty samodzielne, jak i zespoły zabudowy.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Datowanie	Nr rejestru/ data wpisu
1.	Dębówka (d. Życzyn)	Budynek folwarczny	4 ćw. XIX w.	A-891/07.12.2009
2.	Korytnica	Kościół par. p.w. św. Bartłomieja Apostoła wraz z otaczającym drzewostanem w granicach obejmujących działkę nr 760 – cmentarz przykościelny	XVIII w., 1919-1926 r.	A-117/581/02.04.1962
3.	Korytnica	Organistówka wraz z najbliższym otoczeniem	1915 r.	A-1364/28.11.2016
4.	Korytnica	Zespół dworski:	II poł. XIX w.	A-415/22.12.1992
5.	Korytnica	Dwór murowany	II poł. XIX w.	A-415/22.12.1992
6.	Korytnica	Park krajobrazowy	II poł. XIX w.	A-415/22.12.1992
7.	Korytnica	Spichlerz	II poł. XIX w.	A-415/22.12.1992
8.	Korytnica	Chlewnia, ob. magazyn	ok. 1920 r.	A-415/22.12.1992
9.	Podebłocie (d. Życzyn)	Budynek dworca kolejowego "Życzyn" z placem dworcowym	1879 r.	A-1045/24.08.2011
10.	Podebłocie	Nazwa przystanku i dworca kolejowego „Życzyn” linii kolejowej Warszawa-Lublin		A-1470/06.02.2019
11.	Trojanów	Zespół dworski:	XVIII - XIX w.	A-351/31.12.1983
12.	Trojanów	Dwór murowany	1868 r.	A-351/31.12.1983 A-413/22.12.1992
13.	Trojanów	Park krajobrazowy	XVIII - XIX w.	A-351/31.12.1983 A-413/22.12.1992
14.	Trojanów	Zespół folwarczny:	I poł. XX w.	A-413/22.12.1992
15.	Trojanów	Rządcówka	ok.1900 r.	A-413/22.12.1992
16.	Trojanów	Oficina	1865 r.	A-413/22.12.1992
17.	Trojanów	Stajnia	1923 r.	A-413/22.12.1992
18.	Trojanów	Spichlerz	ok.1900 r.	A-413/22.12.1992
19.	Trojanów	Chlewnia	ok.1900 r.	A-413/22.12.1992

Ostatnia weryfikacji terenowa, związanej z aktualizacją Gminnej Ewidencji Zabytków miała miejsce w 2019 r. Decyzją Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 21 września 2022 r. (znak: DOZ-OAiK.650.1576.2021.ML.5) na wniosek Diecezji Siedleckiej z rejestru zabytków został skreślony zespół dworski w Życzynie (dzisiaj teren miejscowości Dębówka), który widniał do tej pory pod nr wpisu A-352, wpisany decyzją z dnia 31 grudnia 1983 r. zmieniony decyzją z 7 marca 2000 r.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

5.1.2 Zabytki ruchome

Rejestr zabytków ruchomych znajdujących się na terenie Gminy Trojanów jest prowadzony przez WKZ Delegatura w Siedlcach. Są to głównie elementy wyposażenia kościołów. Wśród zabytków sztuki sakralnej dominują rzeźby, obrazy.

Zabytki ruchome, zarówno wpisane do rejestru zabytków i pozostające w tzw. ewidencji są opracowane w formie kart zabytku ruchomego. Oprócz ww. wymienionego wyposażenia kościołów i budynków karty ewidencyjne opracowano również dla historycznych instrumentów muzycznych i pojazdów zabytkowych.

Wykaz zabytków ruchomych jest dostępny w siedzibie Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków, Delegatura w Siedlcach.

5.1.3 Zabytki archeologiczne

Na obszarze Gminy Trojanów do rejestru zabytków wpisane jest jedno stanowisko archeologiczne:

AZP: 61-73 st. 1 Podebłocie – grodzisko średniowieczne (nr rej. A-451 z 1996-09-30)

5.2 WOJEWÓDZKA EWIDENCJA ZABYTEKÓW

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2010 roku w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Warszawie, Delegatura w Siedlcach opracował wykaz zabytków nieruchomych z terenu Gminy, który jest na bieżąco aktualizowany. Zgodnie z wyżej wymienionym wykazem Wojewódzka Ewidencja Zabytków dla Gminy Trojanów na jej terenie znajduje się 27 obiektów ujętych w WEZ.

Na terenie Gminy znajdują się 62 stanowiska archeologiczne, które stanowią jednocześnie zasób ujęty w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków. Są to ślady materialnej działalności ludzkiej w przeszłości, od epoki kamienia po okres nowożytny. Każde stanowisko stanowi zwarty, oddzielony od innych podobnych, wycinek przestrzeni, w obrębie którego występują źródła archeologiczne wraz z otaczającym je kontekstem.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

6 POLITYKA W ZAKRESIE OPIEKI I OCHRONY NAD ZABYTKAMI W ŚWIETLE DZIAŁAŃ GMINY TROJANÓW

(wybór dokumentów)

❖ STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY TROJANÓW (SUiKZP)

(Uchwała Nr XX/66/2016 Rady Gminy Trojanów z dnia 31 marca 2016 r.)

SUiKZP zostało uchwalone ponad 8 lat temu, jednak stanowi ono cenne źródło informacji na temat obszarów oraz zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków.

Jako podstawowy cel rozwoju Gminy Trojanów wskazano poprawę jakości życia mieszkańców oraz osiągnięcie zrównoważonego rozwoju społeczno – gospodarczego Gminy przy zachowaniu równowagi pomiędzy działalnością gospodarczą a ochroną środowiska przyrodniczego i kulturowego.

Szczegółowe cele rozwoju Gminy to:

1) cele gospodarcze, które będą realizowane poprzez:

— rozwój rolnictwa;

— **rozwój turystyki i wypoczynku;**

— większy rozwój funkcji o charakterze pozarolniczym, głównie funkcji produkcyjnych i usługowych;

2) cele przestrzenne, które będą realizowane poprzez:

— zachowanie ładu przestrzennego na terenach wyznaczonych w studium pod zabudowę oraz poprzez stosowanie zasad zagospodarowania i wskaźników określonych w studium;

— przestrzeganie zasad zagospodarowania dla terenów i obiektów przyrodniczych prawnie chronionych oraz dla obiektów i terenów proponowanych do ochrony prawnej,

— ograniczenie lub zakaz zabudowy w terenach czynnych przyrodniczo, głównie położonych w dolinie rzeki Okrzejki i jej dopływów, w terenach szczególnego zagrożenia

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

powodziowego i osuwiskowych, w terenach położonych w strefach od gazociągów, linii energetycznej 110 kV, terenów kolejowych i cmentarzy;

- **stosowanie zasad zagospodarowania dla terenów położonych w strefach ochrony konserwatorskiej;**
- stosowanie, w pierwszej kolejności, lokalizacji nowej zabudowy głównie na wolnych terenach M1, M2 i MN pośród istniejącej zwartej zabudowy oraz na terenach mających dostęp do dróg i możliwość uzbrojenia.

W części dokumentu dotyczącym kierunków rozwoju Gminy w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego jako cele wskazano utrwalenie tożsamości i odrębności regionu oraz ochrona historycznie ukształtowanych obszarów, zespołów zabytkowych, a także pojedynczych obiektów.

Wyodrębniono następujące cele działań na rzecz ochrony zasobów przedstawiających wartość kulturową:

- 1) zachowanie i ochrona obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz do gminnej i wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- 2) wykluczenie lokalizowania nowych obiektów dysharmonizujących z historycznym sąsiedztwem i przesłaniających obiekty zabytkowe,
- 3) uwzględnienie wymogów ochrony archeologicznej,
- 4) zachowanie i ekspozycja zasobów krajobrazu kulturowego.

W tym celu w SUIKZP określono:

- 1) obiekty i obszary zabytkowe wpisane do rejestru zabytków, objęte ochroną na podstawie przepisów odrębnych,
- 2) obiekty i obszary zabytkowe wskazane do ochrony do których należą:
 - obiekty ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
 - zaewidencjonowane stanowiska archeologiczne,
 - strefy ochrony konserwatorskiej i archeologicznej.

Strefy ochrony konserwatorskiej

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

W wyniku przeprowadzonej analizy zasobów dziedzictwa kulturowego, wyznaczono następujące strefy ochrony konserwatorskiej:

- „A” – strefa ścisłej ochrony historycznej struktury przestrzennej;
- „B” – strefa ochrona zachowanych elementów zabytkowych;
- „K” – strefa ochrony krajobrazu;
- „E” - strefa ochrony ekspozycji zespołu zabytkowego.

Strefa „A” – pełnej ochrony historycznej struktury przestrzennej obejmuje:

- zespół dworsko – parkowy I w Dębówce (obecnie Dom Pomocy Społecznej),
- kościół parafialny w Korytnicy,
- zespół dworsko-parkowy w Korytnicy,
- zespół dworsko-parkowy i folwarczny w Trojanowie,
- dworzec kolejowy Życzyn w Podeblotciu.

Wszelkie działania inwestycyjne w strefie „A” należy prowadzić w oparciu o przepisy odrębne.

Strefa „B” – ochrony zachowanych elementów zabytkowych, obejmuje:

- kościół parafialny wraz z aleją dojazdową w Dębówce,
- cmentarz parafialny w Dębówce,
- cmentarz parafialny w Korytnicy,
- teren zespołu dworsko-parkowego w Podeblotciu,
- teren zespołu dworsko-parkowego II i założenia młyńskiego w Dębówce,
- teren wokół pomnika poświęconego poległym żołnierzom polskim w czasie II światowej, zlokalizowanego w Piotrówku,
- teren wokół pomnika mjr Mariana Bernacka, przy drodze z Piotrówka do Trojanowa,

W granicach strefy „B” obowiązuje:

- zachowanie zasadniczych elementów historycznego rozplanowania, tj. utrzymania istniejącej sieci dróg, alei, szpalerów osi widokowych i kompozycyjnych,
- zachowanie pierwotnych podziałów parcelacyjnych,

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

- zakaz wytyczania nowych publicznych ciągów komunikacyjnych,
- zakaz wznoszenia budynków przemysłowych,
- zakaz umieszczania reklam i banerów wielkoformatowych,
- zakaz montowania urządzeń technicznych, jak: transformatory słupowe, wysokie kominy, maszty telekomunikacyjne, itp.

Strefa „K” – ochrony krajobrazu, obejmuje:

- teren przy cmentarzu parafialnym w Korytnicy,
- teren przy zespole dworskim w Dębówce,
- teren stawów przy zespole dworskim w Korytnicy,
- teren stawów przy zespole dworskim w Trojanowie.

W strefie „K” ustala się:

- zachowanie istniejącego wartościowego drzewostanu,
- utrzymanie istniejącego użytkowania,
- nie wprowadzanie zwartych nasadzeń wysoką roślinnością,
- nie lokalizowanie obiektów kubaturowych,
- zakaz umieszczania reklam i banerów wielkoformatowych,
- zakaz montowania urządzeń technicznych, jak: transformatory słupowe, wysokie kominy, maszty telekomunikacyjne, itp.

Strefa „E” – ochrony ekspozycji zespołu zabytkowego obejmującego widok na kościół parafialny w Korytnicy z drogi Warszawa – Lublin.

W strefie „E” ustala się:

- zakaz wznoszenia obiektów budowlanych mogących przesłaniać widok na ekspozycję zabytkowego kościoła w Korytnicy,
- dopuszcza się lokalizację obiektów i urządzeń infrastruktury technicznej o wysokości do 10,0m oraz dróg publicznych i wewnętrznych,
- w terenach M1- etap I i M – etap II dopuszcza się zabudowę o wys. do 8,0 m,

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

- w terenach rolnych dopuszcza się lokalizację zabudowy zagrodowej o wysokości do 8,0 m i budowli rolniczych,
- zakaz się lokalizacji reklam oraz drzew i krzewów o wysokości powyżej 5,0 m.

Strefy ochrony konserwatorskiej – archeologia

Wyznacza się następujące strefy ochrony zabytków archeologicznych: W, OW, OW1 i OWD.

Strefa ścisłej ochrony zabytków archeologicznych W

W strefie tej znalazło się grodzisko wczesnośredniowieczne w Podebłociu wpisane do rejestru zabytków oraz posiadające dużą wartość naukową i historyczną.

W granicach strefy W nie można prowadzić żadnych prac inwestycyjnych nie związanych z rewaloryzacją lub konserwacją zabytku lub zmieniających jego formę krajobrazową. Wszelkiego rodzaju działania w granicach strefy prowadzi się w oparciu o przepisy odrębne.

Strefa obserwacji archeologicznej OW

W strefie tej znajdują się stanowiska archeologiczne ujęte w gminnej ewidencji zabytków, o znanej lokalizacji oraz ich najbliższe otoczenie.

W granicach strefy OW możliwe jest prowadzenie działalności inwestycyjnej, pod warunkiem przeprowadzenia badań archeologicznych wyprzedzających inwestycję lub badań dokumentacyjnych w trakcie jej realizacji. Zakres i warunki przeprowadzenia prac archeologicznych i dokumentacyjnych określa Wojewódzki Konserwator Zabytków zgodnie z przepisami odrębnymi.

Strefa ochrony obszarów archeologii historycznej – OW1

Strefa ta obejmuje obszary historycznych założeń przestrzennych, tj. miejsc dawnej lokalizacji wsi, osad młyńskich i leśnych. Granice tych stref ustalono na podstawie analizy historycznych źródeł kartograficznych.

W granicach strefy OW1 możliwe jest prowadzenie każdej działalności inwestycyjnej, jednak realizacja inwestycji liniowych, budowa dróg, zakładanie kopalni kruszywa budowlanego,

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

zalesianie, budowa zbiorników i urządzeń wodnych, niwelacje terenu i realizacja inwestycji wielkopowierzchniowych jest dopuszczalna pod warunkiem przeprowadzenia badań archeologicznych wyprzedzających inwestycję lub badań dokumentacyjnych w trakcie jej realizacji. Zakres i warunki przeprowadzenia prac archeologicznych i dokumentacyjnych określa Wojewódzki Konserwator Zabytków zgodnie z przepisami odrębnymi.

Strefa obserwacji archeologicznej OWD

Strefa ta obejmuje obszary nierozpoznane w wyniku planowanych badań ewidencyjnych a charakteryzujących się wysokim prawdopodobieństwem wystąpienia znalezisk archeologicznych. Zostały one określone na podstawie analizy topograficznej terenu (warunki fizjograficzne bardzo korzystne dla osadnictwa lecz obszar nierozpoznany lub niedostępny do prospekcji powierzchniowej) oraz historycznych źródeł kartograficznych (miejsca nieistniejącej dziś zabudowy uwidocznionej na mapach historycznych).

W granicach strefy OWD możliwe jest prowadzenie każdej działalności inwestycyjnej, jednak realizacja inwestycji liniowych, budowa dróg, zakładanie kopalni kruszywa budowlanego, zalesianie, budowa zbiorników i urządzeń wodnych, niwelacja terenu i realizacja inwestycji wielkopowierzchniowych jest dopuszczalna pod warunkiem pisemnego zawiadomienia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o zamiarze realizacji inwestycji na 14 dni przed jej rozpoczęciem.

❖ PLAN OGÓLNY GMINY TROJANÓW

Uchwałą Nr III/18/2024 z dnia 28 czerwca 2024 r., Rady Gminy Trojanów przystąpiła do sporządzenia planu ogólnego Gminy Trojanów.

W ramach reformy planistycznej każda gmina w Polsce ma obowiązek sporządzić dokument jakim jest plan ogólny, który zastąpi dotychczas obowiązujące studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Zgodnie z ustawą, plan ogólny powinien zostać uchwalony do końca 2025 r. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego utraci swoją moc z dniem 31 grudnia 2025 r.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

Plan ogólny to dokument planowania przestrzennego stanowiący akt prawa miejscowego i bazę w zakresie ustalania przeznaczenia terenu, określenia sposobu zagospodarowania i warunków zabudowy w sporządzanych miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz stanowiący podstawę do wydawania decyzji o warunkach zabudowy.

Zawarte w planie ogólnym podstawowe ustalenia urbanistyczne oraz ich odniesienie do wydawanych decyzji o warunkach zabudowy pozwolą na kontynuację polityki rozwoju miasta w sposób zrównoważony i harmonijny z uwzględnieniem lokalnego dziedzictwa.

❖ **MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO (mpzp)**

Na obszarze Gminy Trojanów nie obowiązuje żaden mpzp. Zaleca się sporządzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla miejscowości: Trojanów, Korytnica, Podebłocie.

❖ **STRATEGIA ROZWOJU GMINY TROJANÓW NA LATA 2016-2022**

(Uchwały Nr XVII/60/2016 Rady Gminy Trojanów z dnia 04 stycznia 2016 r.)

Gmina nie posiada aktualnej strategii rozwoju Gminy. W dokumencie z 2016 r. w rozdziale dotyczącym stanu obiektów i ochrony dziedzictwa kulturowego przedstawiono charakterystykę:

- 1) archeologii na terenie Gminy; wskazano grodzisko w Podebłociu jako cenny z punktu widzenia naukowego, przykład współistnienia i wzajemnych zależności elementów osadnictwa wczesnośredniowiecznego;
- 2) miejsca pamięci narodowej; wskazano 6 miejsc pamięci narodowej w miejscowościach: Babice, Piotrówek, Wola Życka, Dębówka, Korytnica oraz występujące na terenie Gminy kapliczki, figury i krzyże przydrożne, datowane od XIX w. do lat 40 - XX w.;
- 3) zabytki kultury materialnej; wyodrębniono obiekty sakralne, zespoły rezydencjonalne i folwarczne oraz zabytki kultury technicznej.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

Jako atut Gminy Trojanów w zakresie infrastruktury społecznej wskazano: „Dużą ilość obiektów zabytkowych, w tym zabytków techniki i innych miejsc o znaczeniu dla potencjalnego rozwoju turystyki.”

Jako barierę, również w zakresie infrastruktury społecznej wskazano: „Zły stan wielu obiektów zabytkowych, w tym szczególnie obiektów kultury wiejskiej i zabytków kultury technicznej.”

Wizja Gminy Trojanów, czyli pożądana przyszłość i stan gminy została sformułowana następująco: *„Gmina - atrakcyjna turystycznie, czysta ekologicznie, zasobna ekonomicznie dzięki: bogatemu dziedzictwu kulturowemu, zmodernizowanej infrastrukturze technicznej oraz turystyce, wykształconym mieszkańcom i ich przedsiębiorczości; przyjazna dla mieszkańców, inwestorów i gości.”*

Misja Gminy Trojanów, wskazuje na cel nadrzędny, do jakiego należy dążyć realizując poszczególne elementy Strategii i został sformułowana w następujący sposób: *„Gmina jest sprzyjającym miejscem życia dla mieszkańców, turystów odwiedzających gminę oraz gospodarstw rolnych. To obszar atrakcyjny kulturowo i przyrodniczo, nastawiony na rozwój nowoczesnej infrastruktury, efektywnego rolnictwa i ekologicznych sektorów działalności gospodarczej. To gmina, która uwzględnia potrzeby oraz dążenia lokalnej społeczności, wychodząc naprzeciw aspiracjom swoich mieszkańców.”*

Działania określone w Strategii miały być realizowane w trzech głównych obszarach, poprzez programy/plany operacyjne, które stanowiły podstawę do opracowania i realizacji konkretnych projektów (zadań inwestycyjnych). Programy operacyjne miały być realizowane w zależności od dostępnych źródeł finansowania oraz zaangażowania się poszczególnych instytucji i podmiotów we wdrażanie strategii.

Wskazano Obszar strategiczny II: OŚWIATA, KULTURA I TURYSTYKA.

Cel strategiczny to: Poprawa jakości infrastruktury kulturalno-oświatowej oraz przedsięwzięcie działań sprzyjających rozwojowi kultury wśród mieszkańców. Stworzenie optymalnych warunków do rozwoju turystyki i kultury w gminie oraz zabezpieczenie trwałości dziedzictwa kulturowego.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

W ramach tego celu strategicznego wskazano program II.4: Zachowanie walorów przyrodniczo-krajobrazowych Gminy, w ramach którego określono następujące zadania:

- Rewaloryzacja i rewitalizacja obiektów dziedzictwa kulturowego i ich ochrona;
- Kultywowanie lokalnych tradycji historycznych;
- Wykorzystanie potencjału przyrodniczego i kulturowego do promocji Gminy;
- Ochrona miejsc o walorach przyrodniczo-krajobrazowych.

❖ **GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2020-2023 („GPOnZ 2020-23”)**
(Uchwała Nr XVI/96/2019 Rady Gminy Trojanów z dnia 22 listopada 2019 r.)

Gmina Trojanów wypełniła ustawowy obowiązek uchwalając Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2020-2023.

Nie sporządzono sprawozdania z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.

Mimo to wskazuje się na zaangażowania samorządu Gminy Trojanów w realizację zadań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego. Mimo licznych ograniczeń funkcjonowania szeregu jednostek, w tym jednostek kultury oraz oświaty, w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, zrealizowano zaplanowanych działania w trybie czteroletnim.

Z zadań określonych w programie zostały zrealizowane:

- 1) Przyjęcie przez Radę Gminy Gminnego Programu Ochrony zabytków oraz okresowe monitorowanie jego realizacji (częściowo – nie wykonano okresowego monitoringu).
- 2) Wsparcie inicjatywy Muzeum Ziemi Trojanowskiej.
- 3) Bieżące uzupełnianie księgozbioru biblioteki gminnej o publikacje na temat historii i zabytków województwa mazowieckiego.
- 4) Gromadzenie materiałów dotyczących zabytków Gminy.

Została również podjęta uchwała nr LXII /312/2023 Rady Gminy Trojanów z dnia 28 marca 2023 r. w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji budynków.

W 2023 r. Rada Gminy Trojanów uchwałą nr LXVIII /335/2023 z dnia 29 sierpnia 2023 r. przyznała dotację celową z budżetu Gminy Trojanów dla Parafii Rzymskokatolickiej pod wezwaniem Św. Bartłomieja Apostoła w Korytnicy w wysokości 400.000 zł. Zostały wykonane prace konserwacyjno-restauratorskie zabytkowych organów.

❖ PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA DLA GMINY TROJANÓW na lata 2019 – 2022, z uwzględnieniem perspektywy do 2026 r.

Program ten jest zasadniczo poświęcony środowisku przyrodniczemu, jednak można w nim znaleźć kilka drobnych odniesień z zakresu dziedzictwa kulturowego. Jako przyciągający uwagę obiekt wskazano ośrodek wypoczynkowo konferencyjny „Talaria”, który zlokalizowany jest w zabytkowym dworze Trojanów.

Wskazano na zabytki występujące na terenie Gminy Trojanów:

- Kościół parafialny pw. Św. Bartłomieja w Korytnicy;
- Rządówka w zespole folwarcznym w Dębówce;
- Budynek folwarczny (gospodarczy) w zespole folwarcznym w Dębówce;
- Dwór w Korytnicy;
- Dworzec Życzyn w Podebłociu;
- Dwór w Trojanowie;
- Oficyna w zespole dworu w Trojanowie;
- Park dworski w Trojanowie;
- Rządówka w zespole folwarcznym w Trojanowie;
- Stajnia – chlewnia, stolarnia, spichlerz i magazyn w zespole folwarcznym w Trojanowie.

Wskazano na działalność kulturalną, która skupia się wokół Gminnej Biblioteki Publicznej w Trojanowie i Zespołu Ludowego z Woli Koryckiej Górnej.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

❖ GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW („GEZ”)

Gminna Ewidencja Zabytków prowadzona przez samorząd nie jest prawną formą ochrony zabytków. Jednak ze względu na wymóg uwzględnienia zabytków ujętych w „GEZ” w studiach i planach zagospodarowania przestrzennego, a także na fakt, że znajdują się w niej obiekty tworzące zasadniczy krajobraz kulturowy Gminy, należy podkreślić jej znaczenie.

Ustawa z dnia 18 marca 2010 roku, o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw¹² wzmacnia znaczenie gminnej ewidencji zabytków w art. 22 ust. 4 otrzymuje brzmienie: „**Wójt** (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy”.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez **wójta** (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Nowelizacja (z 18 marca 2010 r.) ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, art. 3.

W ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. z 2006 r. Nr 156, poz. 1118, z późn. zm.) w art. 39 ust. 3 otrzymuje brzmienie: „W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków”.

Konsekwencją ujęcia obiektów lub obszarów w gminnej ewidencji zabytków jest obowiązek uzyskania akceptacji organu ochrony zabytków dla planowanych przy nich działaniach inwestycyjnych. Zgodnie z art. 53 ust. 4 pkt. 2 oraz art. 60 ust.1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r., o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz.U. 2024 poz. 1130), decyzje

¹² Niniejszą ustawą zmienia się następujące ustawy: ustawę z dnia 17 czerwca 1960 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji z późniejszymi zmianami, ustawę z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane, ustawę z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, a także decyzje o warunkach zabudowy wydaje się po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w odniesieniu do obszarów i obiektów objętych formami ochrony zabytków, o których mowa, w art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków¹³.

Należy zwrócić uwagę na obowiązującą od 15 listopada 2008 roku ustawę z 3 października 2008 r. (t.j. Dz.U. 2024 poz. 1112) o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, na mocy, której ochrona „obszarów o krajobrazie mającym znaczenie historyczne, kulturowe lub archeologiczne, zabytków i krajobrazu kulturowego, objęte istniejącą dokumentacją, w szczególności rejestrem lub ewidencją zabytków otrzymuje dodatkowe umocowanie prawne”.

W „GEZ” powinny być ujęte zabytki nieruchome istotne dla zachowania charakteru lokalnych krajobrazów. Jak wspomniano, zabytki te otrzymują formę ochrony prawnej także poprzez ustalenia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Zasób zabytków, które powinny być ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Trojanów został wskazany w: Rejestrze Zabytków, Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków oraz wyznaczonych przez Wójta Gminy Trojanów.

Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Trojanów została opracowana w 2013 r., a następnie aktualizowana w 2019 r. Aktualny wykaz GEZ został wprowadzony na mocy zarządzenia Nr 47/2019 Wójta Gminy Trojanów z dnia 19 listopada 2019 r.

W Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Trojanów ujęte są:

- zabytki architektury, w tym: obiekty sakralne, mieszkalne, gospodarcze,
- cmentarze,
- zieleń komponowaną – parki, aleje, formy krajobrazowe.

¹³ Na podstawie odpowiedzi MKiDN, w sprawie interpelacji poselskiej nr 13365, z dn. 12.03.2013.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Trojanów jest sporządzona w formie kart, zawierających m.in. dane adresowe o obiekcie, datowanie, formę ochrony oraz aktualne fotografie i mapę z lokalizacją.

Gminna Ewidencja Zabytków z 2019 roku obejmowała formalnie 159 obiektów w następujących kategoriach:

- 22 – obiekty nieruchome wpisane do rejestru zabytków,
- 27 – obiektów nieruchomych ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- 47 – obiektów nieruchomych wskazanych przez Wójta Gminy Trojanów, w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,
- 1 – stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru zabytków,
- 62 – stanowiska archeologiczne ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

W latach 2020-2024 nie dokonywano aktualizacji GEZ. W związku z wspomnianą decyzją Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego o wykreśleniu z rejestru zabytków zespołu dworskiego w miejscowości Dębówka (dawniej Życzyn), decyzją o wpisaniu do rejestru zabytków nazwy przystanku i dworca kolejowego „Życzyn” linii kolejowej Warszawa – Lublin, a także decyzji MWKZ w sprawie rozebrania młyna w miejscowości Grąd oraz jego translokacji wskazane jest dokonanie aktualizacji GEZ w tym zakresie. Rekomenduje się również dokonanie weryfikacji terenowej wszystkich obiektów ujętych w GEZ.

Gminna Ewidencja Zabytków, aktualna na 2019 r. stanowi załącznik nr od 1 do 3.

Gminna Ewidencja Zabytków jest udostępniona:

- 1) w formie listy:

https://trojanow.biuletyn.net/fls/bip_pliki/2020_01/BIPF59C04B469BEAZ/47_2019.pdf

- 2) w siedzibie Gminy Trojanów w formie zbioru kart adresowych zabytków.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

Zabytki o najwyższym znaczeniu dla Gminy Trojanów

Niewątpliwie najważniejszym zabytkiem dla Gminy Trojanów, która wyróżnia się na tle innych w regionie i są charakterystyczne jest stanowisko archeologiczne, grodzisko w Podebłociu. Jako szczególnie cenne, wpisane zostało do rejestru zabytków i objęte ścisłą ochroną konserwatorską. Do dnia dzisiejszego nie wyjaśniono tajemnicy tzw. „tabliczek z Podebłocia” – glinianych ułamków polepy z wrytymi na nich znakami. Zdaniem niektórych badaczy okresu wczesnego średniowiecza, są to najwcześniejsze zabytki pisma oraz najstarsze świadectwa chrześcijaństwa na ziemiach polskich.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

7 OCENA STANU ZACHOWANIA I FUNKCJONOWANIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY TROJANÓW

Analiza stanu zachowania i funkcjonowania w obiegu społecznym poszczególnych elementów dziedzictwa kulturowego Gminy Trojanów (krajobrazu, zabytków nieruchomych, ruchomych i wartości niematerialnych) pozwala na wskazanie zagrożeń, zestawienie zjawisk pozytywnych i negatywnych oraz nakreślenie perspektyw zachowania dziedzictwa.

7.1 MOCNE STRONY

- Stały monitoring stanu zachowania zabytków w zasobach komunalnych.
- Dobre rozpoznanie i zewidencjonowanie zabytków archeologicznych (AZP), nieruchomych i ruchomych.
- Grodzisko średniowieczne w Podebłociu.
- Wspieranie tożsamości kulturowej poprzez dofinansowywanie publikacji o historii Trojanowa i regionu.
- Uchwalenie i realizacja Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Trojanów na lata 2020-2023.
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Trojanów (przyjęte uchwałą Nr XX/66/2016 Rady Gminy Trojanów z dnia 31 marca 2016 r.) – zawierające szczegółową i wnikliwą analizę krajobrazu kulturowego wraz z zaleceniami do ochrony i kształtowania krajobrazu, obowiązujące przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.
- Opracowanie (2013 r.), monitoring i aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków.
- Funkcjonowanie Parafialnego Muzeum Ziemi Trojanowskiej w Korytnicy, które gromadzi lokalną społeczność zainteresowaną historią Gminy. Już od kilku lat wspólnie z parafią Św. Bartłomieja Apostoła w Korytnicy organizuje wydarzenie: Misterium Męki Pańskiej, które odbywa się w Niedzielę Palmową.

7.2 SŁABE STRONY

- Niewystarczający poziom środków wewnętrznych Gminy Trojanów na zadania w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego i opieki nad nim.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

- Dewaloryzujące remonty i nieodpowiednie modernizacje historycznej substancji architektonicznej przy użyciu niewłaściwych materiałów (np. panele zewnętrzne lub styropian); niewłaściwe pokrycia dachowe, okna z PCV, zniszczenia elementów historycznego wystroju elewacji itp.
- Niewystarczający poziom monitoringu i weryfikacji (w tym poszerzania) informacji o zabytkach i dziedzictwie kulturowym umieszczanych na stronie internetowej.
- Brak monograficznego opracowania (katalogu) dotyczącego zabytków Gminy Trojanów (np. na stronie www. - po merytorycznej weryfikacji treści).
- Niewystarczający poziom współpracy z podmiotami wojewódzkimi i krajowymi w sferze opieki i ochrony nad zabytkami (w tym stowarzyszeniami, urzędami, instytucjami kultury).
- Brak precyzyjnej informacji o możliwościach dofinansowania prac remontowych (oraz dokumentacji remontowo-konserwatorskich) dla właścicieli obiektów znajdujących się w rejestrze zabytków.

7.3 PERSPEKTYWY

- ✓ Gmina Trojanów - realizująca zapisy Gminnych Programów Opieki nad Zabytkami, traktujący dziedzictwo kulturowe jako wartość dodaną.
- ✓ Gmina Trojanów - włączająca się w inicjatywy regionalne.
- ✓ Gmina Trojanów – uczestnicząca poprzez instytucje własne - w realizacji przedsięwzięć w ramach projektów finansowanych ze środków własnych i zewnętrznych.
- ✓ Współdziałanie z organizacjami pozarządowymi (stowarzyszenia, fundacje) stanowi szansę na promowanie walorów zabytkowych Gminy, w tym urozmaiconego dziedzictwa niematerialnego, wielokulturowości.
- ✓ Stworzenie skutecznego mechanizmu finansowego wspierającego właścicieli zabytków (w tym ewidencyjnych) oraz stanowiska doradczego wspierającego merytorycznie wnioskodawców.
- ✓ Istnienie społeczeństwa świadomego historii regionu, akceptującego i szanującego dziedzictwo kulturowe, aktywnie włączającego się w działania promujące ochronę dziedzictwa kulturowego o zasięgu regionalnym.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

- ✓ Zaangażowanie w ochronę i promocję dziedzictwa niematerialnego w oparciu o stowarzyszenia oraz zewnętrznych partnerów krajowych (np. Narodowy Instytut Dziedzictwa).
- ✓ Znacząca rola instytucji kultury i oświaty w zakresie utrwalania i promocji dziedzictwa kulturowego.

7.4 ZAGROŻENIA KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

Obiekty i obszary o szczególnej wartości dla krajobrazu kulturowego zostały przywołane w Studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego Gminy Trojanów oraz innych opracowaniach o znaczeniu strategicznym. Większość tych obiektów i zespołów została ujęta w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków oraz w Gminnej Ewidencji Zabytków, ale to na właścicielach spoczywa (ustawowy) obowiązek ich utrzymania w należyтым stanie.

Tym samym niezbędna jest stała współpraca między władzami samorządowymi a właścicielami obiektów. Chęć poprawy warunków i standardów mieszkaniowych (m.in. docieplenia zewnętrzne, wymiana stolarki na PCV) niesie ze sobą realną groźbę dewaloryzacji obiektów. Niejednokrotnie takie „nowoczesne” zmiany skutkują zacieraniem lub całkowitym zniszczeniem elementów historycznego wystroju elewacji, nadbudowywaniem kondygnacji, agresywną (niewspółgrającą z pierwotną) kolorystyką itp., niejednokrotnie oryginalne elementy zastępowane są gotowymi, ahistorycznymi elementami wprost ze składów budowlanych. Właściciele borykają się nierzadko z brakiem środków, niezbędnych do właściwego utrzymania budynków.

Inne zagrożenia:

- zaniechanie działań remontowo-rewaloryzacyjnych w obiektach zabytkowych, powodujące postępującą degradację zabudowy;
- niekontrolowane działania inwestycyjne, nieprawidłowa ingerencja w substancję zabytkową (w tym w obrębie parterów budynków, adaptacji poddaszy na cele mieszkalne)
- niewystarczające mechanizmy ochrony (np. brak szczegółowych zapisów w planach miejscowych dotyczących zasad działania na substancji zabytkowej, brak nadzoru);

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

- brak odpowiedniego programu użytkowego dla obiektów zabytkowych, zmiany funkcjonalne związane z niszczeniem substancji zabytkowej, brak środków;
- nowe obiekty o gabarytach i formie nieuwzględniających historycznego otoczenia;
- tymczasowe realizacje obniżające wartość krajobrazu kulturowego, ingerencje w krajobraz w postaci reklam wielkogabarytowych;
- brak cezurę pomiędzy historycznymi układami osadniczymi, zwłaszcza ruralistycznymi, a nową zabudową, bezplanowa zabudowa realizowana w sposób żywiołowy, chaotyczny, jako rozproszona bez komponowania w układy;
- niekontrolowane podziały parcelacyjne terenu;
- zagrożenia ze strony układu komunikacyjnego – przebieg ruchu tranzytowego przez obszar centrum, przebudowa i modernizacja historycznych ciągów ulicznych i drogowych z dostosowaniem do obowiązujących parametrów, likwidacja ciągów zieleni przydrożnej.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

8 CELE I ZADANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY TROJANÓW

8.1 CELE PERSPEKTYWICZNE

Przegląd zasobów dziedzictwa kulturowego oraz zdiagnozowanie stanu zachowania zabytków, przeprowadzone na wstępnym etapie prac nad Programem Opieki nad Zabytkami stanowią podstawę formułowania celów i zadań. Ich realizacja powinna doprowadzić do stworzenia wizerunku Trojanowa atrakcyjnego dzięki walorom kulturowym na równi z walorami przyrodniczymi, z potencjałem obszarów do rewitalizacji i obiektów do zagospodarowania.

Poniżej wskazano cele perspektywiczne, dalekosiężne, służące osiągnięciu finalnych efektów w trzech podstawowych dziedzinach:

- utrzymanie i poprawa stanu dziedzictwa kulturowego (cel 1),
- funkcjonowaniu zabytków w procesach aktywizacji ekonomicznej i społecznej oraz budowie atrakcyjności i konkurencyjności (cel 2),
- istnieniu społeczeństwa świadomego walorów historycznych krajobrazów i potrzeby zachowania dziedzictwa kulturowego (cel 3).

Osiągnięcie tych celów wymaga wieloletnich, zintegrowanych działań skutkujących zmianami zarówno w sferze materialnej (dotyczącej stanu i zagospodarowania zabytków), jak i mentalnej (zmiany stosunku do zabytku, dobra uznawanego często za kłopotliwe i niezwykle kosztowne w utrzymaniu; dotyczy to zwłaszcza obiektów niewpisanych do rejestru zabytków).

Określone niżej cele należy traktować jako równorzędne. Poprawa stanu dziedzictwa kulturowego nie będzie możliwa bez powstania świadomej potrzeby jego zachowania oraz działań związanych z użytkowaniem zabytków w sposób odpowiedni dla ich walorów. Suma działań powinna powodować aktywizację społeczną, ekonomiczną i podniesienie atrakcyjności regionu.

Cel perspektywiczny 1. Utrzymanie i poprawa oraz wyeksponowanie zachowanych zasobów i struktury krajobrazu kulturowego.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

Osiągnięcie tego celu możliwe jest poprzez:

- uwzględnianie problemów ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w dokumentach strategicznych gminy;
- zintegrowanie ochrony krajobrazu kulturowego z ochroną przyrody i równowagi ekologicznej;
- określenie obszarów wartościowych pod względem krajobrazowym (kulturowym i przyrodniczym) i określenie wytycznych do ich zabudowy i zagospodarowania oraz wskazanie najcenniejszych obszarów do zachowania poprzez wyłączenia z lokalizacji inwestycji o negatywnym wpływie na krajobraz (z uwzględnieniem wytycznych zawartych w planie zagospodarowania przestrzennego województwa);
- poprawę stanu technicznego zachowania zabytków (rejestrowych i ujętych w gminnej ewidencji zabytków), poprzez budżet własny gminy oraz pozyskiwane środki zewnętrzne;
- rewitalizację obszarów niedoinwestowanych, wymagających szczególnej opieki;
- budowę zintegrowanego systemu informacji, monitoringu stanu i zarządzania zasobami dziedzictwa kulturowego;
- współpracę czynników społecznych (społeczni opiekunowie zabytków, organizacje pozarządowe, stowarzyszenia, fundacje, związki wyznaniowe), samorządowych i rządowych w sprawach dotyczących ochrony krajobrazu kulturowego i naturalnego;
- ochrona zabytków gminy na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

Cel perspektywiczny 2. Funkcjonowanie dziedzictwa kulturowego w procesach aktywizacji społecznej i ekonomicznej oraz w budowie wizerunku Gminy.

Osiągnięcie tego celu wymaga:

- tworzenia warunków finansowych i organizacyjnych służących zaangażowaniu dziedzictwa kulturowego w aktywizację ekonomiczną i społeczną;
- stworzenia zintegrowanego systemu informacji o finansowaniu ochrony i opieki nad zabytkami, możliwościach pozyskania dotacji ze środków unijnych, państwowych, wojewódzkich, powiatowych, gminnych oraz prawidłowego przygotowania wniosków;

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

- racjonalnego wykorzystania środków z funduszy unijnych, rządowych, samorządowych, prywatnych na projekty mające za zadanie poprawę kondycji zabytków (konserwację) oraz rewitalizację, aktywizację społeczną i ekonomiczną w oparciu o obiekty i obszary zabytkowe;
- zagospodarowania zabytkowych (nie tylko wpisanych do rejestru zabytków, ale także ujętych w gminnej ewidencji zabytków) budowli na cele kulturalne, turystyczne i inne przy pomocy funduszy prywatnych, gminnych, państwowych i europejskich;
- budowy i promocji produktów turystycznych w oparciu o dziedzictwo kulturowe (materialne i niematerialne) i zabytki; współpraca z sąsiednimi gminami;
- budowy profesjonalnego systemu informacji turystycznej, w tym ponadgminnej.

Cel perspektywiczny 3 Budowa świadomych więzi społecznych z dziedzictwem kulturowym i potrzeby jego zachowania

Osiągnięcie celu poprzez:

- organizację wydarzeń kulturalnych (cyklicznych i jednorazowych), konferencji naukowych i kongresów popularno-naukowych, pogłębiających wiedzę o dziedzictwie kulturowym, kierowanych do różnych środowisk i grup wiekowych;
- promowanie na forum ponadregionalnym wiodącego wydarzenia kulturalnego związanego z dziedzictwem kulturowym integrującego różne środowiska;
- wspieranie inicjatyw lokalnych i organizacji pozarządowych działających na rzecz popularyzacji wiedzy o zabytkach oraz opieki i ochrony nad zabytkami;
- włączenie problematyki dziedzictwa kulturowego do programów szkolnych, upowszechnianie edukacji nt. historii i dziedzictwa kulturowego, wykorzystanie zabytków gminy w nauczaniu dziejów urbanistyki, także ruralistyki, architektury i budownictwa, archeologii (np. lekcje muzealne i warsztaty dla różnych grup wiekowych);
- kształcenie profesjonalnych kadr;
- rozbudowę sieci muzealnej, także o inicjatywy prywatne.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

8.2 CELE PERSPEKTYWICZNE - CELE OPERACYJNE - ZADANIA**Propozycje zadań do realizacji w lata 2025 - 2028****na mocy uchwały Rady Gminy Trojanów****W Y B Ó R**

CEL PERSPEKTYWICZNY 1. UTRZYMANIE I POPRAWA ORAZ WYEKSPONOWANIE ZACHOWANYCH ZASOBÓW I STRUKTURY KRAJOBRAZU KULTUROWEGO		
Cele operacyjne	Zadania	Propozycja działań do realizacji w latach 2025-2028 na mocy uchwały Rady Gminy
1. Budowa gminnego systemu ochrony i opieki nad zabytkami oraz kształtowania krajobrazu kulturowego	Prowadzenie i aktualizacja gminnej ewidencji zabytków (opracowanej w 2013 r. przyjętej zarządzeniem Wójta Gminy Trojanów)	1. Aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków
		2. Prowadzenie gminnej ewidencji zabytków (kontynuacja) oraz korekty kart GEZ w uzgodnieniu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Warszawie, Delegatura w Siedlcach
		3. Udostępnienie GEZ na stronie www. Urzędu Gminy w formie informacji (mapy) geoprzestrzennej
	Ochrona krajobrazu kulturowego, ładu przestrzennego	Sporządzanie aktów planowania przestrzennego, zawierających zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków.
	Utrzymanie (doskonalenie) poziomu wiedzy o zasadach, formach, metodach opieki nad zabytkami i ochrony zabytków	Udział w szkoleniach związanych z ochroną zabytków i opieką nad nimi (teoria i praktyka)
2. Budowa zintegrowanego systemu ochrony wartości kulturowych i przyrodniczych	Realizacja opieki nad historycznymi zespołami.	Kontynuacja prac pielęgnacyjno- utrzymaniowych na terenie zabytkowych
3.	Monitoring stanu zachowania zabytków w zasobach	Monitoring stanu zabytków w zasobie Gminnej Ewidencji

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	komunalnych (w GEZ) z zastosowaniem komputerowej bazy danych	Zabytków, w tym na podstawie informacji geoprzestrzennej
	Dofinansowywanie z budżetu Gminy Trojanów prac remontowo - konserwatorskich przy zabytkach niebędących własnością Gminy	Podjęcie stosownej uchwały i zabezpieczenie środków w budżecie
	Opieka nad miejscami pamięci, kapliczkami i krzyżami	Zabezpieczenie środków w budżecie na prace remontowe
	Opieka nad historycznymi nekropoliami	Zlecenie prac pielęgnacyjno-utrzymawczych na terenie cmentarzy
CEL PERSPEKTYWICZNY 2. FUNKCJONOWANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W PROCESACH AKTYWIZACJI SPOŁECZNEJ I EKONOMICZNEJ		
Cele operacyjne	Zadania	Propozycja działań do realizacji w latach 2025-2028 na mocy uchwały Rady Gminy
1. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości	Wzmocnienie potencjału Parafialnego Muzeum Ziemi Trojanowskiej	Wzmocnienie potencjału poprzez wsparcie finansowe w realizacji zadań, prezentowania dziedzictwa Gminy
	Rozbudowa systemu informacji turystycznej	1. Uzupełnienie istniejącego systemu informacji wizualnej – tablice informacyjne dotyczące historii i walorów zabytków (nie tylko rejestrowych) 2. Weryfikacja danych historycznych o dziedzictwie kulturowym Gminy ze szczególnym uwzględnieniem własnych stron internetowych
2. Stworzenie warunków finansowych i organizacyjnych do opieki nad dziedzictwem kulturowym	Podniesienie poziomu wiedzy społecznej o możliwościach pozyskania i efektywnego wykorzystania środków krajowych i unijnych	Udostępnienie wyszukiwarki możliwości dofinansowań prac przy zabytkach na własnej stronie internetowej
CEL PERSPEKTYWICZNY 3. POWSTANIE ŚWIADOMYCH WIĘZI LOKALNYCH SPOŁECZNOŚCI Z DZIEDZICTWEM KULTUROWYM I POTRZEBY JEGO ZACHOWANIA		
Cele operacyjne	Zadania	Propozycja działań do realizacji w latach 2025-2028 na mocy uchwały Rady Gminy
1. Budowa świadomych więzi lokalnych społeczności z	Systematyczna edukacja dzieci i młodzieży (zadania stałe, kontynuacja)	Organizacja lekcji muzealnych, bibliotecznych i konkursów historycznych.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

dziedzictwem kulturowym i potrzeby jego zachowania	Popularyzatorskie działania wizualne: organizowanie w siedzibie muzeum, instytucjach kultury wystaw, pokazów n. t. historii regionu, dawnego i dzisiejszego krajobrazu kulturowego, zabytków	Wystawy i pokazy na temat historii regionu, dawnego i dzisiejszego krajobrazu kulturowego, zabytków
2. Promocja dziedzictwa kulturowego Gminy	Wygospodarowanie środków z budżetu Gminy przeznaczonych na promocję dziedzictwa kulturowego	Publikacja wydawnictw poświęconych zabytkom oraz zawierających informacje o zabytkach Gminy

- Programowe cele i zadania podlegają uchwaleniu przez Radę Gminy.
- Cele perspektywiczne i operacyjne sformułowane wyżej powinny pozostać jako zasady programowe. Zadania mogą być modyfikowane, zależnie od bieżących uwarunkowań.
- Po dwóch latach od uchwalenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Wójt składa Radzie sprawozdanie z jego realizacji.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

9 INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Realizacja programu odbywać się będzie poprzez wskazane zadania na rzecz osiągnięcia priorytetów w nim przyjętych. Dostępne instrumentarium służące realizacji programu wynika z obowiązujących przepisów prawnych oraz opartych na nich działań umocowanych w realiach instrumentów prawno-ekonomicznych i finansów publicznych.

Instrumenty prawne - wynikające z przepisów dotyczących ochrony zabytków, w tym:

- wnioskowanie do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wpis do rejestru zabytków obiektów/obszarów z gminnej ewidencji zabytków;
- wnioskowanie do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o skreślenie nieistniejących już obiektów, a nadal widniejących w rejestrze zabytków:
- sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego ustanawiających ochronę i rewaloryzację historycznych obszarów;
- uwzględnianie gminnej ewidencji zabytków w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i planie ogólnym.

Instrumenty finansowe - dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe, zbiórki społeczne, programy uwzględniające finansowanie z funduszy europejskich, państwowych, samorządu województwa, powiatu, gmina - miasto.

Instrumenty koordynacji – uwzględnianie dziedzictwa kulturowego w strategii rozwoju gminy, programach rozwoju infrastruktury, programie ochrony środowiska przyrodniczego. Współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

Instrumenty kontrolne - monitoring (we współpracy z wojewódzkim konserwatorem zabytków i powiatowym inspektorem nadzoru budowlanego) stanu zachowania zabytków wpisanych do rejestru i ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Instrumenty społeczne - edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego, profesjonalna (aktualizowana) informacja o zabytkach, współdziałanie z organizacjami społecznymi,

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

związkami wyznaniowymi etc. Budowa produktu turystycznego w oparciu o zabytki, tradycyjne techniki budowlane, dziedzictwo niematerialne. Finansowanie działań (np. remontowych, promocyjnych) przy zabytkach zarówno wpisanych do rejestru jak i ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

10 KRYTERIA OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków **wójt/burmistrz/prezydent zobowiązany jest do sporządzania co dwa lata** sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami i przedstawienia go Radzie Gminy. Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena stopnia realizacji gminnego programu uwzględniająca:

1. wykonanie zadań przyjętych do realizacji,
2. efektywność ich wykonania.

Kryteriami oceny realizacji GPOnZ są:

- o ilość przyznanych dotacji wraz z kwotami;
- o wartość finansowa zrealizowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych ww. pracom;
- o liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych;
- o liczba opracowanych prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, katalogi typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego, stolarek itp.);
- o liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie Gminy;
- o liczba utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych etc.;
- o liczba opracowanych/wydanych wydawnictw/aplikacji mobilnych/stron www. (w tym folderów promocyjnych, przewodników, albumów, materiałów pokonferencyjnych etc.);
- o liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej;
- o ilość szkoleń i liczba pracowników biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego;
- o liczba przyjętych / zmienionych mpzp.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

11 ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Ochrona zabytków i opieka nad nimi jest ustawowym obowiązkiem państwa, samorządów i właścicieli zabytków. W związku z tym do finansowania działań na rzecz utrzymania dziedzictwa kulturowego są zobowiązani wszyscy wymienieni.

Niżej przedstawiono przykładowe źródła pozyskania środków zewnętrznych i możliwości finansowania ochrony i opieki nad zabytkami na terenie Gminy z uwzględnieniem środków publicznych.

Finanse publiczne - budżet państwa i budżety samorządów terytorialnych

Dotacje na ochronę dziedzictwa kulturowego, w tym na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane oraz popularyzację zabytków przeznaczane z budżetu państwa i budżetów samorządów lokalnych, mogą być udzielane przez:

- ❖ Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz innych ministrów i instytucji podległych
- ❖ Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (wczęści budżetu państwa będącego w dyspozycji wojewody)
- ❖ Sejmik Województwa Mazowieckiego(UMWM)
- ❖ Radę Powiatu
- ❖ Radę Gminy
- ❖ Narodowy Instytut Dziedzictwa
- ❖ Rządowy Program Odbudowy Zabytków¹⁴

Budżet Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Programy Ministra są podstawą ubiegania się o środki na zadania z zakresu kultury realizowane m.in. przez jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe oraz podmioty gospodarcze i osoby fizyczne.

¹⁴ Dotacje można uzyskać na zabytki wpisane do rejestru zabytków, gminnej i wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

Rokrocznie MKiDN ogłasza programy, z których do zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami na terenie Gminy Trojanów można zaliczyć działania w ramach:

- Rozwój infrastruktury kultury
- Edukacja kulturalna i diagnoza kultury
- Dziedzictwo kulturowe - priorytety:
 - Priorytet "Ochrona zabytków"
 - Priorytet " Wspieranie działań muzealnych"
 - Priorytet „Kultura ludowa”
 - „Ochrona zabytków archeologicznych”
- Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego¹⁵

Dotacje na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, realizowane są na podstawie ustaw (o ochronie zabytków..., o finansach publicznych...) i aktów wykonawczych do nich (rozporządzeń – np. dotacje na prace konserwatorskie i roboty budowlane...).

Zapisy aktów prawnych określają precyzyjnie katalog prac, które mogą być dofinansowane poprzez udzielenie dotacji celowej - są to prace zmierzające do zabezpieczania, zachowania i utrwalania historycznej substancji zabytku. Ze środków budżetowych nie jest możliwe dofinansowanie prac nie dotyczących substancji zabytkowej i zabezpieczenia funkcjonowania obiektu.

Dofinansowanie w MKiDN można uzyskać jedynie na zabytki wpisane do rejestru. Zasadą ustawową udzielanych dotacji budżetowych jest współfinansowanie prac - dotacja z jednego źródła może być udzielana do wysokości 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac.

Mecenat państwa w dziedzinie kultury

Dotacje na zadania objęte mecenatem państwa w dziedzinie kultury stanowią jedną z kategorii dotacji celowych. Dotacje te mogą być udzielane jednostkom samorządu terytorialnego.

¹⁵ Celem programu jest zwiększenie efektywności wykorzystania funduszy europejskich na rzecz rozwoju kultury poprzez zapewnienie środków na pokrycie tzw. wkładu własnego dla zadań, które ubiegają się o dofinansowanie w ramach programów europejskich.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

Rozwinięcie przepisów ustawowych w odniesieniu do dotacji na zadania objęte mecenatem państwa w dziedzinie kultury, które mogą otrzymywać jednostki samorządu terytorialnego zawiera rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 czerwca 2012 r. w sprawie zakresu zadań objętych mecenatem państwa w dziedzinie kultury, na które jednostki samorządu terytorialnego mogą otrzymywać dotacje, oraz sposobu i trybu przyznawania tych dotacji (Dz. U. poz. 737).

Zgodnie z przepisami tego rozporządzenia jednostki samorządu terytorialnego ubiegające się o dotację z budżetu państwa na zadania objęte mecenatem państwa w dziedzinie kultury mogą otrzymywać te dotacje w zakresie zachowania, waloryzacji i ochrony dziedzictwa kulturowego oraz budowy i modernizacji infrastruktury kulturalnej, w tym obiektów publicznych, w których prowadzona jest działalność kulturalna. Ponadto zgodnie z przepisami o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej dotacje celowe z budżetu państwa z części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, na zadania objęte mecenatem państwa, w tym dotacje celowe na finansowanie lub dofinansowanie kosztów realizacji inwestycji mogą otrzymywać organizacje pozarządowe prowadzące działalność kulturalną oraz instytucje kultury, dla których organizatorami są jednostki samorządu terytorialnego, a także inne podmioty prowadzące działalność w obszarze kultury.

<http://www.mkidn.gov.pl/>

Źródło:(<http://www.sejm.gov.pl/>) Ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz.U. z 2010 r., Nr 80, poz. 526, z późn. zm.), art. 43, ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. z 2012 r., poz. 406), art. 5 i art. 9.

Fundusz Kościelny¹⁶

¹⁶ W strukturach Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

Na prace konserwatorskie i budowlane przy budowach sakralnych dodatkowym wsparciem finansowym mogą być środki pochodzące z budżetu państwa zgromadzone w Funduszu Kościelnym, usytuowanym w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji. Katalog prac objętych dofinansowaniem ograniczony jest do podstawowych prac budowlanych - zabezpieczających, z wyłączeniem otoczenia, wystroju wnętrz, zabytków ruchomych będących wyposażeniem świątyni. Dofinansowania nie mają ograniczeń przedmiotowych i dotyczą wszystkich obiektów sakralnych, ujętych także w ewidencji konserwatorskiej.

www.mswia.gov.pl

Narodowy Instytut Dziedzictwa – konkursy

Wspólnie dla Dziedzictwa

Program Wspólnie dla Dziedzictwa służy dofinansowaniu projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe, których celem jest identyfikacja, dokumentacja i/lub upowszechnianie dziedzictwa kulturowego oraz jego wartości, a także sprzyjanie społecznemu zaangażowaniu w ochronę i opiekę nad dziedzictwem, w tym nad zabytkami. Pożądanym efektem Programu jest wzmocnienie kapitału społecznego, stanowiącego jeden z czynników rozwoju nowoczesnych społeczeństw obywatelskich, poprzez animowanie wspólnych działań lokalnych interesariuszy na rzecz rozpoznania i zachowania dobra wspólnego, jakim jest dziedzictwo kulturowe i związane z nim wartości.

Program adresowany jest do **organizacji pozarządowych**.

W ramach Programu wnioskodawcy mogą ubiegać się o dofinansowanie zadań adresowanych przede wszystkim do społeczności lokalnych, realizujących strategiczne cele Programu poprzez niżej wymienione działania:

1. prace porządkowe przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub włączonych do gminnej lub wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz w ich otoczeniu;

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

2. działania przy identyfikowaniu, inwentaryzowaniu i dokumentowaniu materialnego dziedzictwa kulturowego, prowadzące do jego rozpoznania, utrwalenia oraz zachowania dziedzictwa kulturowego i jego wartości;
3. działania zmierzające do zachowania i wzmacniania tradycji rękodzielniczych, upowszechniania umiejętności związanych z rzemiosłem lub tradycyjnymi technikami budowlanymi, służących zachowaniu zabytków i ich wartości;
4. działania edukacyjne oraz popularyzujące lokalne dziedzictwo kulturowe (materialne) i wiedzę na jego temat lub na temat jego wartości, prowadzące do zwiększenia świadomości społecznej wartości dziedzictwa oraz wzmacniania społecznej woli zachowania dziedzictwa i korzystania z jego wartości;
5. działania edukacyjne mające na celu zwiększenie poziomu wiedzy na temat procedury, zgodnego z obowiązującymi przepisami prawa, poszukiwania zabytków i promocję dobrych praktyk w zakresie poszukiwania zabytków przy użyciu urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.

<https://nid.pl/dotacje/wspolnie-dla-dziedzictwa/>

„Zabytek Zadbany”

Konkurs „Zabytek Zadbany” ma na celu promocję właściwej opieki nad zabytkami – prowadzonych wzorowo prac badawczych, konserwatorskich, rewaloryzacyjnych i adaptacyjnych, a także systematycznych działań na rzecz właściwego utrzymania zabytków. Nadzór nad Konkursem w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego sprawuje Generalny Konserwator Zabytków.

Konkurs ma charakter otwarty i nieodpłatny, adresowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych. Zgłoszeń obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych mogą dokonywać ich właściciele, posiadacze i zarządcy, a także Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków lub konserwatorzy samorządowi oraz kierownicy delegatur Wojewódzkich Urzędów Ochrony Zabytków.

<https://nid.pl/konkursy/zabytek-zadbany/>

„Samorząd dla Dziedzictwa”

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

Konkurs ma przyczynić się popularyzacji obowiązku tworzenia i realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami, a co za tym idzie zwiększenia świadomości oraz poczucia odpowiedzialności społecznej za dziedzictwo w naszym bezpośrednim otoczeniu. Osiągnięcie statusu laureata ma mieć nie tylko wymiar prestiżowy. Ma być jednocześnie motywacją do wzmożonej aktywności w kolejnych latach i być czytelnym sygnałem dla lokalnych społeczności, że dbałość o dziedzictwo powinno być procesem ciągłym, długoletnim i gruntownie przemyślanym. To pomost pomiędzy gminami a właścicielami zabytków, który może sprawić, że program przyczyni się do istotnego rozwoju czy też aktywnego zarządzania zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy na płaszczyźnie społecznej, kulturowej lub komercyjnej.

<https://samorząd.nid.pl/>

Budżet Województwa Mazowieckiego

Samorząd Województwa Mazowieckiego wspiera właścicieli obiektów wpisanych do rejestru zabytków, ustalając zasady realizacji zadań publicznych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami pn. „Dotacje celowe na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków położonych na obszarze województwa mazowieckiego”. W 2024 roku kwota na dofinansowania w tym konkursie wyniosła 13,8 mln złotych. Nabór wniosku realizowany jest zazwyczaj w styczniu.

Uchwała określiła, iż z budżetu Województwa Mazowieckiego mogą być udzielane dotacje celowe na prace przy zabytku posiadającym istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub kulturowe oraz znajdującym się w złym stanie technicznym, znaczenie posiada także kontynuacja prac. Dotacje udzielane są m.in.: na prace remontowo-konserwatorsko-budowlane, zakup materiałów, dokumentacje projektowe i konserwatorskie. Zasady udzielania dotacji, zawarte w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, terminy składania wniosków oraz warunki ubiegania się o środki, określone są w ogłoszeniach o konkursach i przyjętym regulaminie (ogłaszane na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego: <https://mazovia.pl/>)

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

Budżet Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (w części budżetu państwa w dyspozycji wojewody)

Dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, realizowane są – podobnie jak dotacje Ministra Kultury - na podstawie ustaw (o ochronie zabytków..., o finansach publicznych...) i aktów wykonawczych do nich (rozporządzeń – np. dotacje na prace konserwatorskie... i roboty budowlane...).

Katalog prac, na jakie można otrzymać dotację, obejmuje nakłady konieczne m.in. na sporządzanie ekspertyz, badań, programu konserwatorskiego, projektów budowlanych, zabezpieczanie obiektu, odnowienie i odtworzenie okładzin, tynków, okien, drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych, wykonanie izolacji przeciwwilgociowej, zakup materiałów budowlanych, wyeksponowanie oryginalnych elementów parku, wykonanie instalacji przeciwwłamaniowej, przeciwpożarowej i odgromowej.

Zadania publiczne

Popularyzacja i edukacja w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami i upowszechnienie wiedzy o zabytkach województwa mazowieckiego realizowane jest przez WKZ, zgodnie z ustawą o działalności pożytku publicznego i wolontariacie oraz na podst. ustawy o ochronie zabytków. Corocznie ogłaszany jest otwarty konkurs ofert na realizację zadań publicznych przez organizacje pozarządowe i inne podmioty wymienione w ustawie. Zadania publiczne mogą być realizowane w różnych formach, w szczególności poprzez:

- organizowanie festiwali, przeglądów, konkursów, konferencji, seminariów, szkoleń, spotkań, plenerów, warsztatów, kursów, wystaw i innych imprez;
- wydanie niskonakładowych, niekomercyjnych publikacji, periodyków, książek - także z wykorzystaniem innych technik zapisu niż druk, katalogów, druków ulotnych;
- prowadzenie badań naukowych, prac studialnych, opracowanie ekspertyz technicznych;

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

— innych działań związanych z popularyzacją dziedzictwa kulturowego, jak np. oznakowanie szlaków turystycznych.

Dotacje z budżetu WKZ realizowane są w cyklu danego roku budżetowego, adekwatnie do wielkości przyznanych środków finansowych. WKZ corocznie ogłasza nabór wniosków w dwóch terminach: do końca listopada dla wniosków na prace planowane do wykonania w przyszłym roku oraz do 30 czerwca na realizację refundacji poniesionych wcześniej (do 3 lat przed złożeniem wniosku) nakładów.

<https://bip.mwkz.pl/dokument/43>

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

W szczególnych projektach, możliwie jest pozyskanie środków z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, na prace związane z ochroną krajobrazu, utrzymaniem i rewaloryzacją zabytkowych założeń zieleni (np. parków, cmentarzy), a także zabytkowych obiektów budowlanych powiązanych z zielenią. Dotyczy to inwestycji powiązanych np. z edukacją ekologiczną (ścieżki edukacyjno- przyrodnicze) czy ośrodkami dydaktyczno-naukowymi. Wśród kryteriów przyznawania środków nie ma ograniczenia dotyczącego wpisu obiektu czy zespołu do rejestru zabytków.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego¹⁷

UWAGA!

RPO na lata 2021–2027 jest wdrażany, w trakcie oczekiwania na nabory.

<https://funduszeuedlamazowska.eu/>

Punkty informacyjne Funduszy Europejskich

Główny Punkt Informacyjny Funduszy Europejskich w Warszawie

Ul. Inflancka 4, 00-189 Warszawa;

¹⁷ Należy monitorować wdrożenie na lata 2021-2027 FEPZ – Funduszy Europejskich dla Mazowsza.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

pife.warszawa@mazowia.eu; infolinia: 801 101 101, 22 542 27 99

Lokalny Punkt Informacyjny Funduszy Europejskich w Siedlcach, ul. Wiszniewskiego 4

08-110 Siedlce; pife.siedlce@mazowia.eu

Ulga podatkowa na zabytki

Podatnik ma ustawową możliwość odliczenia od podstawy obliczenia podatku wydatków poniesionych w roku podatkowym na wpłaty na fundusz remontowy wspólnoty mieszkaniowej lub spółdzielni mieszkaniowej utworzony dla zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków lub znajdującego się w ewidencji zabytków. Poza tym, możliwe jest również odliczenie kosztów prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych w zabytku nieruchomym.

Ulga na zabytki jest przeznaczona dla właścicieli i współwłaścicieli zabytków nieruchomych, którzy są podatnikami PIT i rozliczają się: według skali podatkowej, podatkiem liniowym lub ryczałtem od przychodów ewidencjonowanych.

INNE – finansowanie ze środków niepublicznych

Poza finansowaniem ze środków publicznych lub europejskich, możliwe jest także pozyskanie dofinansowania ze środków podmiotów prywatnych, przede wszystkim fundacji.

Przykładami takich organizacji są m.in.:

Fundacja ORLEN - realizuje zadania m.in. w zakresie ochrony dóbr kultury.

<https://fundacja.orlden.pl>

Fundacja TAURON - realizuje swoje cele m.in. poprzez ochronę dziedzictwa narodowego, w szczególności obiektów zabytkowych.

<https://fundacja.tauron.pl/jak-uzyskac-pomoc>

Fundacja KGHM Polska Miedź - wspiera inicjatywy m.in. w obszarze kultury i tradycji, w tym działania prowadzące do zachowania w jak najlepszym stanie obiektów architektury sakralnej i świeckiej, zabytków ruchomych i obiektów kultury materialnej.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

<http://fundacjakghm.pl>

Fundacja PGNiG im. Ignacego Łukasiewicza - wspiera m.in. inicjatywy na rzecz dziedzictwa narodowego i kultury.

<https://fundacja.pgnig.pl>

Fundacja PGE - realizuje projekty dotyczące m.in. pielęgnowania tożsamości narodowej i pamięci historycznej oraz zadania w zakresie kultury i dziedzictwa narodowego.

<https://fundacjapge.pl>

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

12 REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTEKÓW

Działając na podstawie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawie o samorządzie gminnym, organy stanowiące samorządów lokalnych mają prawo udzielania dotacji na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na swoim terenie. Zasady udzielania w/w dotacji, są określane w podjętych przez rady uchwałach, tworzących prawo lokalne.

Została podjęta uchwała nr LXII /312/2023 Rady Gminy Trojanów z dnia 28 marca 2023 r. w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji budynków.

Gmina Trojanów planuje kontynuować wspieranie finansowe działań przy zabytkach i zamierza przeznaczyć środki na remonty obiektów ujętych w GEZ, znajdujących się na terenach będących własnością Gminy (głównie kapliczki i krzyże) oraz dla obiektów będących własnością osób trzecich.

Gmina w perspektywie 4 letniej niniejszego programu planuje przeznaczyć środki na ten cel w wysokości do 25.000 zł.

Gminy program opieki nad zabytkami na lata 2025-2028

13 ZAŁĄCZNIKI

Poniższe załącznik przedstawiają stan aktualny na 2019 r. Wykaz GEZ został wprowadzony na mocy zarządzenia nr 47/2019 Wójta Gminy Trojanów z dnia 19 listopada 2019 r.

Załącznik nr 1 – Wykaz GEZ dla obiektów nieruchomości

Załącznik nr 2 – Wykaz GEZ dla kapliczek

Załącznik nr 3 – Wykaz GEZ dla stanowisk archeologicznych

GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW GMINY TROJANÓW ZABYTKI NIERUCHOME

Załącznik Nr 1

Zarządzenie nr 47/2019 Wójta Gminy Trojanów z dnia 19 listopada 2019 r.

LP	MIEJSCOWOŚĆ	NR	OBIEKT	DAWNY ADRES	DATOWANIE	ŹRÓDŁO	NR REJESTRU	DATA WPISU	UWAGI
1	Babice		Kaplica		poł.XIX w.	EWIDENCJA			
2	Babice		Kaplica		XX w.	EWIDENCJA			
3	Budziska	18	Budynek mieszkalny			GEZ			
4	Budziska	32	Budynek mieszkalny			GEZ			
5	Budziska	36	Budynek mieszkalny			GEZ			
6	Dębówka	53	Spichlerz w zespole dworskim	Życzyn	4 ćw. XIX w.	REJESTR	891	07.12.2009	
7	Dębówka	53	Rządcówka w zespole folwarcznym	Życzyn	ok.poł. XIX w.	EWIDENCJA			
8	Dębówka	53	Chlewnia w zespole folwarcznym	Życzyn	pocz. XX w.	EWIDENCJA			
9	Dębówka	53	Zespół dworski	Życzyn	XVIII - XIX w.	EWIDENCJA	352	31.12.1983; 07.03.2000	
10	Dębówka	53	Dwór w zespole dworskim	Życzyn	II poł. XIX w.	EWIDENCJA	352	31.12.1983; 07.03.2000	
11	Dębówka	53	Park krajobrazowy w zespole dworskim	Życzyn	poł. XIX w.	EWIDENCJA	352	31.12.1983; 07.03.2000	
12	Dębówka	54	Zespół folwarczny	Wola Życka	I poł. XX w.	EWIDENCJA			
13	Dębówka	54	Dwór w zespole folwarcznym	Wola Życka	pocz. XX w.	EWIDENCJA			
14	Dębówka	54	Park w zespole folwarcznym	Wola Życka		EWIDENCJA			
15	Dębówka	74	Rządcówka	Wola Życka	poł. XIX w.	EWIDENCJA			

GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW GMINY TROJANÓW ZABYTKI NIERUCHOME

Załącznik Nr 1

Zarządzenie nr 47/2019 Wójta Gminy Trojanów z dnia 19 listopada 2019 r.

LP	MIEJSCOWOŚĆ	NR	OBIEKT	DAWNY ADRES	DATOWANIE	ŹRÓDŁO	NR REJESTRU	DATA WPISU	UWAGI
16	Dębówka		Młyn	Wola Życka	koniec XIX w.	EWIDENCJA			zgodnie z pismem MWKZ pismem znak DS.5152.259.2019.MS z dnia 10.06.2019 r. obiekt rozebrany i zostanie przeniesiony na teren zespołu pałacowego w Trojanowie
17	Grąd		Młyn		XIX/XX w.	EWIDENCJA			
18	Jabłonowiec	1	Młyn wodny			GEZ			
19	Korytnica	1	Organistówka obok kościoła parafialnego		1915 r.	REJESTR	1364	28.11.2016	
20	Korytnica	7	Cmentarz przykościelny		1919-1926 r.	REJESTR	581	02.04.1962	
21	Korytnica	7	Kościół parafialny pw. św. Bartłomieja Apostoła		XVIII, 1919-26 r.	REJESTR	581	02.04.1962	
22	Korytnica	7	Plebania przy kościele parafialnym		ok 1920r.	EWIDENCJA			
23	Korytnica	8	Dom parafialny tzw. Ludowiec		I 20 XX w.	EWIDENCJA			
24	Korytnica	11	Budynek mieszkalny			GEZ			
25	Korytnica	13	Budynek mieszkalny			GEZ			
26	Korytnica	16	Budynek mieszkalny		koniec XX w.	EWIDENCJA			
27	Korytnica	37	Budynek mieszkalny		pocz. XX w.	EWIDENCJA			
28	Korytnica	40	Budynek mieszkalny			GEZ			
29	Korytnica	80	Dwojak		koniec XIX w.	GEZ			
30	Korytnica	81	Zespół dworski		2 poł. XIX w.	REJESTR	415	22.12.1992; 06.03.2000	

GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW GMINY TROJANÓW ZABYTKI NIERUCHOME

Załącznik Nr 1

Zarządzenie nr 47/2019 Wójta Gminy Trojanów z dnia 19 listopada 2019 r.

LP	MIEJSCOWOŚĆ	NR	OBIEKT	DAWNY ADRES	DATOWANIE	ŹRÓDŁO	NR REJESTRU	DATA WPISU	UWAGI
31	Korytnica	81	Dwór w zespole dworskim		2 poł. XIX w.	REJESTR	415	22.12.1992; 06.03.2000	
32	Korytnica	81	Chlewnia w zespole dworskim, ob. magazyn		ok. 1920 r.	REJESTR	415	22.12.1992; 06.03.2000	
33	Korytnica	81	Wozownia w zespole dworskim, ob. garaż		20-lecie XX w.	REJESTR	415	22.12.1992; 06.03.2000	
34	Korytnica	81	Park z aleją dojazdową w zespole dworskim		2 poł. XIX w.	REJESTR	415	22.12.1992; 06.03.2000	
35	Korytnica		Cmentarz			GEZ			
36	Kozice	78	Budynek mieszkalny			GEZ			
37	Kozice	85	Budynek mieszkalny			GEZ			
38	Kozice	86	Budynek mieszkalny			GEZ			
39	Kozice	87	Budynek mieszkalny			GEZ			
40	Kozice	88	Budynek mieszkalny			GEZ			
41	Mika		Młyn		1916 - 1917	EWIDENCJA			
42	Mroków	24	Budynek mieszkalny			GEZ			
43	Mroków	26	Budynek mieszkalny			GEZ			
44	Mroków	32	Budynek mieszkalny			GEZ			
45	Mroków	26A	Budynek mieszkalny			GEZ			
46	Ochodne	1	Budynek mieszkalny			GEZ			
47	Ochodne	11	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	EWIDENCJA			
48	Ochodne	13	Budynek mieszkalny			GEZ			
49	Ochodne	16	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	EWIDENCJA			
50	Ochodne	16	Budynek mieszkalny		pocz. XX w.	EWIDENCJA			
51	Ochodne	26	Budynek mieszkalny			GEZ			
52	Ochodne	29	Budynek mieszkalny			GEZ			
53	Ochodne	33	Budynek mieszkalny			GEZ			

GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW GMINY TROJANÓW ZABYTKI NIERUCHOME

Załącznik Nr 1

Zarządzenie nr 47/2019 Wójta Gminy Trojanów z dnia 19 listopada 2019 r.

LP	MIEJSCOWOŚĆ	NR	OBIEKT	DAWNY ADRES	DATOWANIE	ŹRÓDŁO	NR REJESTRU	DATA WPISU	UWAGI
54	Ochodne	41	Budynek mieszkalny		ok. 1940	GEZ			
55	Ochodne	48	Szkoła			GEZ			
56	Piotrówek	17	Stodoła		koniec XIX w.	EWIDENCJA			
57	Piotrówek	20	Budynek gospodarczy			GEZ			
58	Piotrówek	22	Budynek mieszkalny			GEZ			
59	Podebłocie	30	Budynek mieszkalny			GEZ			
60	Podebłocie	39	Budynek mieszkalny		pocz. XX w.	EWIDENCJA			
61	Podebłocie	70	Budynek mieszkalny		pocz. XX w.	EWIDENCJA			
62	Podebłocie	192	Budynek dworca kolejowego "Życzyn" z placem dworcowym	Życzyn	1879 r.	REJESTR	1045	24.08.2011	
63	Podebłocie	194	Budynek mieszkalny			GEZ			
64	Podebłocie	109A	Dwór w zespole dworskim		I poł. XIX w.	EWIDENCJA			
65	Podebłocie		Stodoła			GEZ			
66	Ruda	1	Budynek mieszkalny		pocz. XX w.	EWIDENCJA			
67	Trojanów	42	Zespół dworski		XVIII - XIX w.	REJESTR	351	31.12.1983	
68	Trojanów	42	Dwór w zespole dworskim		1868 r.	REJESTR	351	31.12.1983	
69	Trojanów	42	Oficyna w zespole dworskim		1865 r.	REJESTR	351	31.12.1983	
70	Trojanów	42	Park krajobrazowy w zespole dworskim		XVIII - XIX w.	REJESTR	351	31.12.1983	
71	Trojanów	43	Zespół folwarczny		I poł. XX w.	REJESTR	413	22.12.1992	
72	Trojanów	43	Rządcówka w zespole folwarcznym		ok.1900 r.	REJESTR	413	22.12.1992	
73	Trojanów	43	Stajnia w zespole folwarcznym		1923 r.	REJESTR	413	22.12.1992	
74	Trojanów	43	Chlewnia w zespole folwarcznym		ok.1900 r.	REJESTR	413	22.12.1992	
75	Trojanów	43	Spichlerz w zespole folwarcznym		ok..1900 r.	REJESTR	413	22.12.1992	

GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW GMINY TROJANÓW ZABYTKI NIERUCHOME

Załącznik Nr 1

Zarządzenie nr 47/2019 Wójta Gminy Trojanów z dnia 19 listopada 2019 r.

LP	MIEJSCOWOŚĆ	NR	OBIEKT	DAWNY ADRES	DATOWANIE	ŹRÓDŁO	NR REJESTRU	DATA WPISU	UWAGI
76	Trojanów	70	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	EWIDENCJA			
77	Więcków	5	Budynek mieszkalny		1935	GEZ			
78	Więcków	7	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	EWIDENCJA			
79	Więcków	19	Budynek mieszkalny		1940	GEZ			
80	Więcków	20	Budynek mieszkalny			GEZ			
81	Więcków	21	Budynek mieszkalny		ok. 1920	GEZ			
82	Więcków	22	Budynek mieszkalny			GEZ			
83	Więcków	25	Budynek mieszkalny			GEZ			
84	Więcków	32	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	EWIDENCJA			
85	Więcków	16A	Budynek mieszkalny			GEZ			
86	Więcków	5A	Budynek mieszkalny			GEZ			
87	Wola Korycka Górna	3	Budynek mieszkalny			GEZ			
88	Wola Korycka Górna	34	Budynek mieszkalny			GEZ			
89	Wola Korycka Górna	37	Budynek mieszkalny			GEZ			
90	Wola Korycka Górna	53	Budynek mieszkalny			GEZ			
91	Wola Korycka Górna	71	Budynek mieszkalny			GEZ			
92	Wola Życka	37	Budynek mieszkalny			GEZ			
93	Wola Życka	38	Budynek mieszkalny			GEZ			
94	Wola Życka	39	Budynek mieszkalny			GEZ			
95	Wola Życka	68	Budynek mieszkalny			GEZ			
96	Życzyn	81	Budynek mieszkalny		koniec XIX w.	EWIDENCJA			

GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW GMINY TROJANÓW KAPLICZKI

Załącznik Nr 2

Zarządzenie nr 47/2019 Wójta Gminy Trojanów z dnia 19 listopada 2019 r.

LP	MIEJSCOWOŚĆ	NR	OBIEKT	NR EW DZ	MATERIAŁ	DATOWANIE	ŹRÓDŁO
1	Babice		Krzyż				GEZ
2	Babice		Krzyże				GEZ
3	Babice		Miejsce pamięci				GEZ
4	Babice		Kapliczka				GEZ
5	Babice		Krzyż				GEZ
6	Babice		Kapliczka				GEZ
7	Budziska		Kapliczka na drzewie				GEZ
8	Budziska		Krzyż				GEZ
9	Damianów		Krzyż				GEZ
10	Damianów		Krzyż				GEZ
11	Damianów		Krzyż				GEZ
12	Dębówka		Krzyż				GEZ
13	Dębówka		Krzyż				GEZ
14	Dębówka		Krzyż				GEZ
15	Jabłonowiec		Krzyż				GEZ
16	Korytnica		Krzyż				GEZ
17	Korytnica		Krzyż				GEZ
18	Korytnica		Krzyż				GEZ
19	Kozice		Krzyż				GEZ
20	Kozice		Krzyż				GEZ
21	Kozice		Kapliczka				GEZ
22	Kozice		Krzyż				GEZ
23	Kozice		Krzyż				GEZ
24	Kozice		Krzyż				GEZ
25	Mroków		Krzyż				GEZ
26	Mroków		Kapliczka				GEZ
27	Mroków		Krzyż				GEZ
28	Mroków		Krzyże			1993	GEZ
29	Mroków		Miejsce pamięci				GEZ
30	Ochodne		Kapliczka				GEZ
31	Ochodne		Kapliczka				GEZ
32	Ochodne		Krzyż				GEZ
33	Piotrówek		Krzyż				GEZ
34	Piotrówek		Krzyż				GEZ
35	Podębłocie		Kapliczka			1928	GEZ
36	Podębłocie		Kapliczka				GEZ
37	Podębłocie		Kapliczka				GEZ
38	Podębłocie		Krzyż				GEZ
39	Podębłocie		Krzyż				GEZ
40	Podębłocie		Kapliczka				GEZ
41	Ruda		Krzyż				GEZ
42	Ruda		Krzyż				GEZ
43	Trojanów		Krzyż				GEZ
44	Trojanów		Krzyż				GEZ
45	Trojanów		Krzyż				GEZ
46	Trojanów		Kapliczka				GEZ

GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW GMINY TROJANÓW KAPLICZKI

Załącznik Nr 2

Zarządzenie nr 47/2019 Wójta Gminy Trojanów z dnia 19 listopada 2019 r.

LP	MIEJSCOWOŚĆ	NR	OBIEKT	NR EW DZ	MATERIAŁ	DATOWANIE	ŹRÓDŁO
47	Trojanów		Krzyż				GEZ
48	Trojanów		Krzyż				GEZ
49	Trojanów		Krzyż				GEZ
50	Więcków		Miejsce pamięci				GEZ
51	Więcków		Kapliczka			1943	GEZ
52	Więcków		Kapliczka				GEZ
53	Więcków		Krzyż			1924	GEZ
54	Więcków		Krzyż				GEZ
55	Wola Korycka Górna		Kapliczka				GEZ
56	Wola Korycka Górna		Kapliczka				GEZ
57	Wola Korycka Górna		Kapliczka				GEZ
58	Wola Korycka Górna		Krzyż				GEZ
59	Wola Życka		Krzyż				GEZ
60	Wola Życka		Krzyż				GEZ
61	Wola Życka		Krzyż				GEZ
62	Wola Życka		Krzyż				GEZ
63	Żabianka		Krzyże				GEZ
64	Życzyn		Krzyż				GEZ
65	Życzyn		Krzyż				GEZ
66	Życzyn		Kapliczka				GEZ

GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW GMINY TROJANÓW STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE

Załącznik Nr 3

Zarządzenie nr 47/2019 Wójta Gminy Trojanów z dnia 19 listopada 2019 r.

LP	MIEJSCOWOŚĆ	CHRONOLOGIA	AZP	NR MIEJSC.	NR OBSZAR	UWAGI
1	Wola Korycka Górna	osada - późne średniowiecze/okres nowożytny	67-73	1	1	
2	Wole Korycka Górna	osada - późne średniowiecze	67-73	2	2	
3	Wola Korycka Górna	osada - późne średniowiecze/okres nowożytny	67-73	3	3	
4	Korytnica	osada - pradzieje osada - XVI-XVIII w.	67-73	5	4	
5	Korytnica	cmentarzysko - średniowiecze osada - XVI-XVIII w.	67-73	6	5	
6	Mroków	osada - późne średniowiecze	67-74	2	8	
7	Kolonia Korytnica	osada - późne średniowiecze/okres nowożytny	67-74	1	9	
8	Kolonia Korytnica	śląd osadnictwa - neolit? epoka brązu? osada - późne średniowiecze	67-74	2	10	
9	Kolonia Korytnica	osada - późne średniowiecze	67-74	3	11	
10	Dudki	śląd osadnictwa - paleolit górny śląd osadnictwa - nowożytność XVII osada - nowożytność XVIII	67-75	1	28	
11	Dudki	śląd osadnictwa - wczesne średniowiecze XII-XIII osada - nowożytność XVII śląd osadnictwa - nowożytność XVIII	67-75	2	29	
12	Dudki	śląd osadnictwa - nowożytność XVII osada - nowożytność XVIII	67-75	3	30	
13	Dębówka	cmentarzysko - epoka brązu-epoka żelaza	68-73	1	1	
14	Dębówka	osada otwarta - nowożytność XVI	68-73	2	3	
15	Wola Życka	osada otwarta - nowożytność XVI	68-73	1	4	
16	Dębówka	osada otwarta - nowożytność XVI punkt osadniczy - wczesne średniowiecze XI	68-73	3	5	
17	Kozice	osada otwarta - nowożytność XVI-XVIII punkt osadniczy - wczesne średniowiecze XI palatium - późne średniowiecze XIV-XV	68-73	1	6	
18	Dębówka	punkt osadniczy - neolit punkt osadniczy - późne średniowiecze XV	68-73	4	7	

GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW GMINY TROJANÓW STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE

Załącznik Nr 3

Zarządzenie nr 47/2019 Wójta Gminy Trojanów z dnia 19 listopada 2019 r.

LP	MIEJSCOWOŚĆ	CHRONOLOGIA	AZP	NR MIEJSC.	NR OBSZAR	UWAGI
19	Życzyn	osada otwarta - nowożytność XVIII osada otwarta - nowożytność XV- XVII punkt osadniczy - wczesne średniowiecze punkt osadniczy - późne średniowiecze XIII-XVI punkt osadniczy - epoka kamienia- epoka brązu	68-73	3	8	
20	Życzyn	punkt osadniczy - epoka kamienia punkt osadniczy - nowożytność XVI	68-73	4	9	
21	Życzyn	cmentarzysko - okres wpływów rzymskich	68-73	5	10	
22	Kozice	osada otwarta - nowożytność XVI punkt osadniczy - nowożytność XVIII punkt osadniczy - pradziej osada otwarta - wczesne średniowiecze	68-73	2	11	
23	Kozice	punkt osadniczy - nowożytność punkt osadniczy - wczesne średniowiecze punkt osadniczy - późne średniowiecze	68-73	3	12	
24	Kozice	osada otwarta - nowożytność XVII osada otwarta - nowożytność XVI punkt osadniczy - późne średniowiecze	68-73	4	13	
25	Damianów	osada otwarta - nowożytność XVII osada otwarta - nowożytność XVI punkt osadniczy - późne średniowiecze	68-73	1	14	
26	Życzyn	osada otwarta - nowożytność XVI- XVII	68-73	6	15	
27	Życzyn	osada otwarta - nowożytność XVI- XVII punkt osadniczy - mezolit osada otwarta - wczesne średniowiecze	68-73	7	16	
28	Jabłonowiec	punkt osadniczy - epoka kamienia osada otwarta - nowożytność XVI- XVII osada otwarta - wczesne średniowiecze	68-73	1	17	
29	Jabłonowiec	punkt osadniczy - mezolit	68-73	2	18	
30	Damianów	punkt osadniczy - epoka kamienia	68-73	2	22	

GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW GMINY TROJANÓW STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE

Załącznik Nr 3

Zarządzenie nr 47/2019 Wójta Gminy Trojanów z dnia 19 listopada 2019 r.

LP	MIEJSCOWOŚĆ	CHRONOLOGIA	AZP	NR MIEJSC.	NR OBSZAR	UWAGI
31	Damianów	punkt osadniczy - epoka brązu- epoka żelaza	68-73	3	23	
32	Korytnica	punkt osadniczy - epoka brązu punkt osadniczy - wczesne średniowiecze	68-73	2	24	
33	Dębówka	punkt osadniczy - nowożytność XVII punkt osadniczy - wczesne średniowiecze	68-73	5	25	
34	Dębówka	punkt osadniczy - nowożytność XVI- XVII punkt osadniczy - późne średniowiecze	68-73	6	26	
35	Jabłonowiec	punkt osadniczy - epoka kamienia- epoka brązu	68-73	4	29	
36	Damianów	punkt osadniczy - wczesna epoka brązu osada otwarta - nowożytność XVI- XVII punkt osadniczy - epoka kamienia- epoka brązu	68-73	4	30	
37	Dębówka	osada otwarta - Nowożytność XVI- XVII	68-73	7	31	
38	Życzyn	osada - okres nowożytny punkt osadniczy - średniowiecze punkt osadniczy - wczesne średniowiecze	68-73	8	32	
39	Kozice	osada - Wczesna epoka żelaza	68-73	8	33	
40	Kozice	śląd osadnictwa - wczesna epoka żelaza śląd osadnictwa - okres nowożytny	68-73	9	34	
41	Trojanów	osada - późne średniowiecze/okres nowożytny	68-74	3	1	
42	Żabianka	osada - późne średniowiecze/okres nowożytny	68-74	2	2	
43	Ruda	osada - późne średniowiecze	68-74	1	3	
44	Babice	osada - średniowiecze śląd osadnictwa - okres nowożytny	68-74	1	4	
45	Babice	śląd osadnictwa - epoka brązu/wczesna epoka żelaza(kultura łużycka) śląd osadnictwa - pradzieje osada - XVI-XVIII	68-74	2	5	
46	Kozice	śląd osadnictwa - pradzieje osada - XVII-XVIII	68-74	10	6	

GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW GMINY TROJANÓW STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE
Załącznik Nr 3
Zarządzenie nr 47/2019 Wójta Gminy Trojanów z dnia 19 listopada 2019 r.

LP	MIEJSCOWOŚĆ	CHRONOLOGIA	AZP	NR MIEJSC.	NR OBSZAR	UWAGI
47	Trojanów	Ślady osadnictwa - pradzieje	68-74	1	7	
48	Trojanów	osada - średniowiecze osada - okres nowożytny	68-74	2	8	
49	Kozice	osada - XVII-XVIII	68-74	11	9	
50	Skruda	śląd osadnictwa - wczesna epoka żelaza śląd osadnictwa - średniowiecze osada - okres nowożytny	68-74	19	10	
51	Skruda	śląd osadnictwa - epoka brązu(kultura łużycka) śląd osadnictwa - wczesna epoka żelaza (KGKI) osada - okres nowożytny	68-74	20	11	
52	Kruszyna	wieś historyczna - nowożytność	69-72	1	2	
53	Kruszyna	punkt osadniczy - paleolit	69-72	2	25	
54	Kruszyna	punkt osadniczy - epoka brązu- epoka żelaza punkt osadniczy - nowożytność XVII – XX punkt osadniczy - wczesna epoka brązu punkt osadniczy - nieokreślony punkt osadniczy - wczesna epoka brązu	69-72	3	26	
55	Kruszyna	zagroda - późne średniowiecze- nowożytność	69-72	4	27	
56	Podebłocie	grodzisko - wczesne średniowiecze	69-73	1	1	rej. zab. A-451 decyzja z dnia 30.09.1996 r.
57	Podebłocie	osada - wczesne średniowiecze	69-73	2	2	
58	Podebłocie	osada - wczesne średniowiecze	69-73	3	3	
59	Podebłocie	cmentarzysko kurhanowe - wczesne średniowiecze	69-73	4	4	
60	Podebłocie	osada - wczesne średniowiecze	69-73	5	5	
61	Podebłocie	cmentarzysko ciepłopalne - pradzieje	69-73	6	6	
62	Podebłocie	cmentarzysko - pradzieje cmentarzysko - okres nowożytny	69-73	7	7	
63	Piotrówek	cmentarzysko kurhanowe - wczesne średniowiecze	69-74	1	1	